

SOCIAAL DEMOCRATISCHE ARBEIDERSPARTIJ

BESCHRIJVINGSBRIEF

46e

CONGRES

te houden op 6, 7 en 8 Februari 1946

in „Bellevue”

ingang Marnixstraat te Amsterdam

Beschrijvingsbrief

van het

46e

CONGRES

ERRATUM

Uit het amendement van Hilversum op voorstel 123, blz. 108 is weggevallen het woord „z e l f s t a n d i g”. Het voorstel als volgt te lezen:

„Het congres spreekt zich uit voor de vorming van een Nationale Omroep, waarin de voornaamste geestelijke en politieke stromingen zelfstandig tot uiting komen en zo nauw mogelijk samenwerken, terwijl de organen, die voor de zelfstandige uitzending van deze geestelijke en maatschappelijke stromingen zorgen, in hun uitzendingen tevens tot uitdrukking brengen hun verbondenheid aan de nationale cultuur en de Westeuropese beschaving.”

Het congres wordt geopend Woensdag 6 Februari 1946 des morgens om half tien.

Beschrijvingsbrief

van het

46e

CONGRES

van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij

te houden op 6, 7 en 8 Februari 1946

in „Bellevue”,

ingang Marnixstraat te Amsterdam

Het congres wordt geopend Woensdag 6 Februari 1946 des morgens om half tien.

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
Verslag van de werkzaamheden van de leiding der S.D.A.P. in de periode van 15 Mei 1940 tot 5 Mei 1945	3
Verslag werkzaamheden W. Drees in de illegaliteit	43
De „Sociaal-democratische Vereniging voor Bevrijd Nederland”	46
Verslag werkzaamheden Partijbestuur over de periode Mei—Augustus 1945	52
Verslag werkzaamheden Partijbestuur over de periode 1 Augustus—31 December 1945	59
Financieel verslag	66
Verslag van de Centrale Eerraad	68
Voorstellen Partijbestuur	74
Voorstellen Afdelingen	82

Verslag van de werkzaamheden van de leiding der S.D.A.P. in de periode van 15 Mei 1940 tot 5 Mei 1945.

Dit is het verslag van het illegale Partijbestuur.

Het wil zijn een verantwoording, die kan dienen ter beoordeling van houding en handelingen der leiding in bezettingstijd. Het Partijbestuur werd in 1939 door het laatste partijcongres gekozen. Het werd op 20 Juli 1940 door den Rijkscommissaris van de leiding ontheven; het bleef vanaf die dag illegaal voortbestaan.

Het heeft zichzelf aangevuld als het meende, dat daartoe aanleiding bestond.

Het is op 6 Mei weer legaal geworden.

Het beschouwt zichzelf sindsdien als demissionnaire, belast met de uitvoering der werkzaamheden, totdat een nieuw bestuur zal zijn gekozen.

De verantwoording heeft, anders dan in gewone tijden, slechts ten dele het karakter van collectiviteit. Behalve dat het Partijbestuur, doordat het heel de bezettingstijd door — zij het vaak met slechts een klein groepje zijner leden — is blijven bijeenkomen, regelmatig kon zorgen voor een gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid voor de gebrekkige instandhouding van een illegaal organisatie-apparaat en de voorbereiding van de terugkeer der Partij na de bevrijding, was er toch heel veel afhankelijk van persoonlijk initiatief.

Naast het gebied van werkzaamheden, ten dele persoonlijk, ten dele collectieve, is er nog een ander dat, zonder direct tot partijactiviteit te kunnen worden gerekend, toch van invloed moet zijn geweest op de vraag, hoe de Partij uit de bezettingstijd zou te voorschijn treden. Dit is het gebied van het algemene verzet van het Nederlandse volk in de vele verzetsorganisaties, die er in het leven zijn geroepen. Sommige leden van het Partijbestuur hebben er zich weinig of niet op bewogen; anderen zeer veel.

Moge hier voorafgaan een sober woord ter herdenking van de leden van het Partijbestuur, die aan de Partij zijn ontvallen in de periode, waarover hier verslag wordt gedaan.

Het zijn dr. E. Boekman, S. R. de Miranda en dr. H. Wiardi-Beckman. Dr. E. Boekman, lid van het Dagelijks Bestuur der Partij, die op de dag, dat het Nederlandse leger moest capituleren voor de brute overmacht van het nationaal-socialistische Duitsland, een einde aan zijn leven maakte. Als Jood heeft hij begrepen, waartoe het sadistisch anti-semitisme ook in Nederland in staat zou blijken,

S. R. de Miranda, eveneens lid van het D.B. der Partij. Hij heeft de gevaren getrotseerd, die hem als Jood en als sociaal-democraat bedreigden. Lange tijd nog is hij actief werkzaam gebleven voor het in stand houden van het partij-contact in Amsterdam en in iedere vergadering van het P.B. in de illegaliteit, was hij aanwezig. Totdat hij werd gegrepen en in Amersfoort, in de meest berucht geworden periode van het concentratiekamp aldaar, is afgemaakt. In Boekman en De Miranda heeft onze Partij twee bekwame en toegewijde bestuurders. beiden met een grote staat van dienst, verloren.

En Wiardi-Beckman! Zijn betekenis — niet zozeer om wat hij reeds

was geweest, al was dat niet weinig voor een man van beneden de veertig, maar veel meer nog om wat hij beloofde voor de toekomst — zal elders geboekstaafd worden. Maar als, toen bekend werd, dat deze zwakke mens met zijn sterke onblusbare geest, in Dachau was bezwaken aan de vreselijke vlek-typhus, buiten de engere partijkring, waartoe „Stuuf” behoorde, werd gezegd, dat er met hem „een figuur van nationale betekenis was heengegaan, dan behoeft hier niet gepoogd te worden, het verlies te peilen, dat de Partij door zijn verscheiden heeft geleden.

De Sociaaldemocraat, die tijdens de bezetting zich voortdurend heeft gewijd aan het onderhouden van verbindingen in de Partij en het voorbereiden van de terugkeer van de sociaal-democratie als vernieuwde, verjongde en gelouterde politieke en culturele stroming in het Nederlandse volk, die heeft daarmee ongetwijfeld de algemene verzetsgeest in dat volk gestimuleerd en levend gehouden.

En de Soc.-dem. die, eenmaal aan de verzetsorganisaties van het Ned. volk verbonden, successievelijk meestal als ondergedokene en onder schuilnaam — geheel door één of meer dezer organisaties werd in beslag genomen, die heeft daardoor niet minder zijn Partij een dienst bewezen, zelfs als hij zich met het werk voor de instandhouding dier Partij nagenoeg niet meer heeft kunnen bezighouden.

Bovendien hebben mannen als Vorrink en Drees, en met hen meerderen, eerst in het „politieke contact”, daarna in het „Nationale Comité”, later in het „Vaderlandse Comité” en in andere illegale combinaties, als Sociaal-democraten een vaderlandse taak vervuld.

Het Partijbestuur heeft zich na 15 Mei 1940 en voor het eerst in zijn vergadering van 28 Mei 1940, op het standpunt geplaatst, dat de Partij moest worden in stand gehouden. Niet omdat het zich enige illusie maakte, dat er voor de S.D.A.P. nog enige mogelijkheid tot activiteit zou blijven bestaan tijdens de bezetting van Nederland door Nazi-Duitsland. En evenmin omdat het twijfelde aan de zekerheid, dat de Duitsers de eigen politieke en andere organisaties van het Nederlandse volk zouden ontbinden. Het P.B. stelde zich eenvoudig op het standpunt, dat de liquidatie-maatregelen van de moffen, en niet van ons zelf moesten uitgaan. De S.D.A.P. zou wel zeer roemloos zijn ondergegaan, als haar leiding na 14 Mei 1940 tot haar ontbinding zou hebben besloten. In „Het Volk” van 4 Juni verscheen van de P.B.-vergadering van 28 Mei het volgende communiqué:

Vergadering van het Bestuur der S.D.A.P.

Het Partijbestuur van de S.D.A.P. is dezer dagen bijeengewees.

Op 10 Mei was door het uitbreken van de oorlog de normale werkzaamheid van de Partij, die reeds door de staat van beleg was beperkt, automatisch geschorst. Uiteraard is onder de tegenwoordige omstandigheden een hervatting niet mogelijk. Het Partijbestuur stelde met voldoening vast, dat het contact met de belangrijkste functionarissen en vertegenwoordigers der Partij niet verloren is gegaan.

Ook het Partijsecretariaat is voor inlichtingen bereikbaar. In hoeverre hieruit nieuwe werkmogelijkheden voor de Partij kunnen worden opgebouwd, moet voorhands worden afgewacht. Met instemming werd geconstateerd, dat de gemeentelijke en provinciale besturen blijven functioneren. Het spreekt vanzelf, dat de ver-

tegenwoordigers van de Partij in die lichamen hun volle medewerking verlenen aan alle maatregelen, die genomen worden tot instandhouding van de Nederlandse volkskracht in economisch en sociaal opzicht.

(w.g.) K. VORRINK, Voorz.

(w.g.) C. WOUDEBERG, Secr.-penn.

In een vergadering, die op 15 Juni 1940 te Amsterdam werd gehouden met vertegenwoordigers van de Gewestelijke en Stedelijke Federaties der Partij, is de opvatting van het P.B. gedeeld.

Ook de Partijraad, in vergadering bijeengeroepen op 14 Juli 1940, keurde dit standpunt, benevens enige maatregelen van organisatorische aard, goed. Na 14 Juli werd onmiddellijk de reeds tevoren gereedgemaakte circulaire verzonden, die gedateerd was 13 Juli en gericht aan de besturen van de Partijafdelingen:

Amsterdam, 13 Juli 1940.

Aan de Besturen der Partij-afdelingen.

De katastrofale gebeurtenissen van oorlog en bezetting hebben tot gevolg gehad, dat het contact tussen het Partijbestuur en de andere organen van ons Partij-apparaat werd verbroken. Het Partijbestuur heeft sinds enige tijd weer geregeld contact met de besturen der gewestelijke en stedelijke federaties der Partij.

Het Partijbestuur stelt er thans prijs op, ook uw afdelingsbestuur enige mededelingen te doen.

In een communiqué van zijn bijeenkomst, die gehouden werd op 28 Mei j.l., heeft het Partijbestuur reeds medegedeeld, dat de normale werkzaamheden van de Partij, ten gevolge van de ingetreden veranderingen als geschorst moeten worden beschouwd. Over de toekomstmogelijkheden voor een politieke partij als de onze valt ook thans met zekerheid nog weinig te zeggen. Wij weten slechts, dat de Partij niet is verboden en dat binnen de zeer enge grenzen van de door het bezettingsgezag uitgevaardigde verordeningen, de Partij kan blijven bestaan. Het Partijbestuur is er, de besturen der gewestelijke en stedelijke federaties zijn er, en van vele afdelingen weten wij, dat de besturen op hun post zijn.

Ook onze Wethouders, Raadsleden, Gedeputeerden en Statenleden vervullen hun taak binnen het raam van aan de openbare lichamen in ons land gelaten mogelijkheden. De beide Kamers der Staten-Generaal zijn niet in staat hun functies te vervullen.

Ook de afdelingen der Partij hebben in de tegenwoordige omstandigheden slechts een zeer beperkte werkmogelijkheid, maar desondanks is het van het grootste belang, dat ook in de afdelingen het onderlinge contact wordt onderhouden. Het Partijbestuur rekent daarbij op de volle medewerking ook van uw afdelingsbestuur. Het is ons aller taak om — met aanvaarding van de onvermijdelijke gevolgen die een volk ondervindt van een oorlog, die het heeft verloren en die een land heeft te ondergaan, dat bezet is mede te werken aan het in stand houden van het zelfstandige volkskarakter en de eigen volkscultuur op de basis van onze eigen wetten en het eigen recht, voor zover deze niet in strijd zijn met de verordeningen, door de bezettingsmacht uitgevaardigd.

Voor zover dit van onze eigen wil afhankelijk is, hebben wij er voor te zorgen, dat wij onze invloed kunnen laten gelden, als aan de opbouw van een nieuwe ordening in een zelfstandig Nederland kan worden begonnen.

Tot het bevorderen van dit doel moeten wij in onze Partij de leden bijhouden; die uit overtuiging en door hun eigen beslissing de Partij trouw willen blijven. Voor het in stand houden van het bescheiden Partij-apparaat, dat voor de uitvoering van deze taak noodzakelijk is, zal thans ook van deze leden weer een financiële bijdrage worden gevraagd. Deze bijdrage heeft in het algemeen voorlopig slechts gering te zijn. Zij behoeft ook niet te worden beschouwd als een verplichte contributie. Wie daartoe vrijwillig bereid is, kan regelmatig zijn offer brengen.

De oude contributieregeling is door het Partijbestuur ingetrokken en de oude zegels zijn vervallen. Er komt een nieuwe kaart voor het innen van de vrijwillige

contributie, die, in slechts twee klassen, vijf of tien cent per week zal bedragen. De leden kunnen naar eigen verkiezing wekelijks een dubbeltje, dan wel vijf cent offeren.

Het ligt niet in de bedoeling, dat leden, die aan deze vrijwillige bijdrage niet deelnemen, als lid van de Partij worden afgevoerd, indien zij niet nadrukkelijk te kennen geven, dat zij niet meer als lid van de S.D.A.P. wenssen te worden beschouwd.

De circulaire bevatte verder nog enkele administratieve mededelingen, die hier verder als niet ter zake doende, weggelaten kunnen worden.

Van de Partijraadsvergadering verscheen het volgende kort verslag in „Het Volk” van 19 Juli:

Vergadering van de Partijraad der S.D.A.P.

Zondag 14 Juli vergaderde de Partijraad van de S.D.A.P. te Amsterdam.

Van slechts enkele leden was bericht van verhindering ingekomen, zodat de Partijraad bijna voltallig aanwezig was. Ook van het Partijbestuur waren, met uitzondering van J. Tuin, die door ambtsbezigheden verhinderd was, alle leden aanwezig. Bij de aanvang der vergadering herdacht de Voorzitter, Koos Vorrink, in bewogen woorden de officieren en manschappen der Nederlandse weermacht, die in de strijd voor het vaderland zijn gevallen. Tevens sprak hij woorden van rouw ter nagedachtenis van de leden der Partij, die in de afgelopen maanden zijn heengegaan.

In de voormiddagzitting gaf de Partijsecretaris een overzicht van de organisatorische positie van de Partij sinds het uitbreken van de oorlog. Hij deelde daarbij o.m. mede, dat een gewijzigde en beperkte contributieregeling is ingevoerd, waarvan aan de leden van de Partij mededeling zal worden gedaan.

In de namiddagzitting heeft p.g. W. Drees een korte uiteenzetting gegeven van de positie der Partij in het algemeen en de toestand van het land.

Na beide inleidingen werden uit de vergadering enige nadere inlichtingen gevraagd, die door de inleiders werden verstrekt.

De zeer goed geslaagde bijeenkomst werd daarna gesloten.

Vermeld zij nog, dat in deze periode grote moeilijkheden werden ondervonden van de wijze, waarop de waarnemende Hoofdredacteur van „Het Volk”, de heer G. van Overbeek, voor de bladen van „De Arbeiderspers” zijn artikelen schreef. Het was compromittant voor de krant en voor de Partij, en de indruk naar buiten was zodanig, dat de vrees gewettigd scheen, dat de sociaal-democraten in Nederland de eersten zouden zijn, die zich vrijwillig zouden laten gelijkshakelen. Gelukkig zou spoedig blijken, hoe onjuist deze indruk was.

Op 20 Juli 1940 kwam de verordening van den Rijkscommissaris, waarbij de N.S.B.-er Rost van Tonningen werd aangesteld als de uitsluitende leider van de S.D.A.P. en haar neveninstellingen.

Wim Rengelink had het voorrecht van de eerste ontmoeting met dezen heer. (Zie bijlage I). Tot de opdrachten, die hij kreeg uit te voeren, behoorde ook deze, dat er de volgende morgen (Zondag 21 Juli 1940) een onderhoud moest plaats hebben tussen Rost van Tonningen en den Partijsecretaris. Dit onderhoud heeft plaats gehad in het gebouw Tesselschadestraat 31. (Voor de inhoud der besprekingen zie bijlage II).

Maandag 22 Juli 1940 waren de voornaamste functionarissen van de Partij in het secretariaatsgebouw bijeen. De Partijsecretaris heeft

toen verslag gedaan van wat er Zondags was gebeurd. Alle aanwezigen waren het er over eens, dat de door den Partijsecretaris aangenomen houding tegenover Rost van Tonningen, de enig juiste was. (Het is van belang dit te vermelden, omdat toen ook aanwezig was Tjerk v. d. Zee, van wien reeds de volgende dag bleek, dat hij tot samenwerking met Rost van Tonningen bereid zou zijn.)

Op verlangen van Rost van Tonningen heeft deze op Dinsdag 23 Juli eerst met de Partijsecretaresse, E. Ribbius Peletier, en daarna met den Partijvoorzitter, Koos Vorrink, besprekingen gehad. Bij het eerste onderhoud is Wim Rengeling, bij het laatste de Partijsecretaris aanwezig geweest. (Ook van deze besprekingen worden in de bijlagen III en IV uitvoeriger mededelingen gedaan).

De pogingen tot nazificering van onze Beweging, op deze sluwe en toch ook weer doorzichtige manier, werden ook uitgestrekt over de „neven-organisaties.”

Bij de A.J.C., — wier Hoofdbestuurders zich met de Partijleiding in verbinding stelden — ving de heer Rost van Tonningen bot.

Meer succes had hij bij de V.A.R.A. Het z.g. kleine D.B. van de V.A.R.A. ging op de schoon-schijnende aanbiedingen in en verklaarde zich bereid het werk van de Omroepvereniging, met Rost van Tonningen als commissaris, voort te zetten. Alleen J. Broeksz maakte zich los van deze verklaring. Hoofdbestuur en Verenigingsraad hebben zich daarna, door goedkeuring van het besluit van het kleine „D.B.”, medeplichtig gemaakt aan het uitleveren van dit orgaan van de „moderne arbeidersbeweging”.

Ook het Hoofdbestuur van de N.A.S.B. (Sportbond) is te klein van formaat gebleken, om te voldoen aan de eisen, die toen werden gesteld. Het was bovendien karakterloos genoeg om zich door Rost van Tonningen f 10.000.— te laten „schenken” uit de kas van de „De Centrale”.

Helaas begreep ook het Centraal Bestuur van het Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling niet, dat „doorwerken” met consent van den nazi Rost van Tonningen, de eerste stap was op de weg van de collaboratie.

Al deze misstappen hebben aanvankelijk veel verwarring gesticht in de brede aanhang van onze beweging en de leiding van de Partij heeft zich van de aanvang af niet alleen geheel los gemaakt van deze betreuenswaardige beslissingen, zij heeft de ontstane tegenstellingen, overal waar dit nodig was, ook geaccentueerd.

Al spoedig bleek, dat dit alles samenviel met pogingen, die de heer Rost van Tonningen — daarbij gesteund door den heer Tjerk v. d. Zee, een propagandist van de S.D.A.P., die hij had ontdekt bij de corruptieve Hoofdbestuurders van de Sportbond — ondernam om het kader van de Partij in het land te winnen voor de „samenwerking”, die door de Partijbestuurders was afgewezen.

Dat kader heeft daarbij echter van zo principiële standvastigheid blijk gegeven, dat de tournee van deze Robert en Bertram is geworden tot een tocht van Don Quichotte en Sancho Panza.

De N(ed). S(oc.) W(erk. G(emeenschap), waarin de S.D.A.P.-ers moesten worden ondergebracht, die met Rost van Tonningen het beloofde land wilden binnengaan, is een grandioze mislukking ge-

worden. De met foto's verlichte propagandacampagne in „Het Volk” en de artikeltjes van een aantal „flinke” mannen, hebben het fiasco niet kunnen verhinderen.

Het Partijbestuur heeft zich onmiddellijk na het verschijnen van den heer Rost van Tonningen als „commissaris” op het standpunt geplaatst, dat nu het moment was gekomen, waarop de Partij diende te verdwijnen. Toen de Duitsers meenden dat niet de vernietiging, maar de verovering van de S.D.A.P. voor hun doeleinden het meest dienstig was, toen kon het voortbestaan van de Partij alleen nog maar schadelijk zijn voor de beginselen, die zij had verdedigd.

En demonstratief is de Partij, in minder dan geen tijd ook inderdaad geliquideerd. Niet door de Duitsers, maar door zichzelf. Zelfs de onbegrijpelijke houding van de leiding van het Gewest Zuid-Holland van de Partij, die nog maanden lang daarna volhield, dat de S.D.A.P. nog bestond, heeft niets kunnen wegnemen van de diepe indruk die dit plotselinge verdwijnen van de S.D.A.P. op het Nederlandse volk heeft gemaakt.

In een radiorede, op 22 September 1940 gehouden, erkent de heer Rost van Tonningen zijn nederlaag, als hij o.m. zegt:

„Het grenst aan misdadigheid, dat de leiding der grootste groep Nederlandse arbeiders met opzet en voorbedachten rade, in de twee maanden, die sinds 21 Juli zijn verlopen, gepoogd heeft de culturele waarden, die met zoveel opofferingen door de allerarmsten onder de arbeiders zijn opgebouwd, aan de vernietiging prijs te geven.”

Weliswaar zegt dan R. v. T., dat deze pogingen zijn mislukt; dat „eigen leiders uit de boezem der S.D.A.P. de nieuwe taak ter hand hebben genomen”, (bedoeld zijn Tjerk v. d. Zee, W. van Dok, G. Stempher, A. van Heusden, M. Geels, Chr. v. d. Bilt, Truus van Andel, Sormani enz.) en dat de N.S.W.G. was opgericht, maar deze N.S.W.G. blaast een jaar later (19 October 1941) de laatste adem uit, onder de klacht:

„Zij (leiding en leden van de N.S.W.G.) vinden het allerminst onterend te moeten erkennen, dat de N.S.W.G. tegenover de verspreide laster en de op grote schaal ondervonden tegenwerking, geen middelen ter beschikking staan om, met zichtbaar resultaat, praktische politiek op socialistische grondslag te voeren.”

Derhalve was de N.S.W.G. ontbonden.

Met de actie die tegen het optreden van de heren Rost van Tonningen en v. d. Zee was ingezet, was tevens een aanvang gemaakt met het werk van het onderhouden van verbindingen in en voor de Partij in illegale verhoudingen. Een werk, dat niet meer is onderbroken, voordat de spoorwegstaking in September 1944 het verkeer dermate ontwrichtte, dat verplaatsing op afstanden van enige betekenis onmogelijk was geworden.

En ook na September 1944 is het P.B. regelmatig blijven vergaderen en is schriftelijk verbinding onderhouden met de Gewestelijke contactpunten, die gelegd waren.

In het gehele land, hier meer, daar minder; ginds voldoende, daar ontoereikend, is er met de kern van de Partij contact gehouden.

Veel verloren gegane verbindingen zijn hersteld; veel plaatselijk initiatief is in gewestelijk verband samengebundeld. De stichting van een fonds, tot ondersteuning van partijgenoten die door de omstandigheden zonder inkomsten waren gekomen (Fonds v. d. Kieft), heeft ook veel bijgedragen tot het onderhouden van verbindingen tussen de vertrouwde partijgenoten in een groot aantal plaatsen.

In de punten, die al die jaren door, onderwerp van bespreking zijn geweest, heeft dat van de oorlog zelf en zijn waarschijnlijke afloop slechts een zeer ondergeschikte plaats ingenomen.

Zó algemeen ging men uit van de verwachting, dat „de as” de oorlog zou verliezen, dat men van de toch zeldzame gelegenheid met een lid van de Partijleiding samen te zijn, liever gebruik maakte om zich met de binnenlandse geestelijke en politieke beroeringen en met de toekomstige nationale en internationale problemen bezig te houden. Voor wie niet in de overwinning geloofde, had het weinig zin zich in de toekomstbeelden te vermeien. Natuurlijk was er desondanks ook bij de sociaal-democraten steeds een reflex waar te nemen van de „ups en downs”, die de algemene volksstemming vertoonde.

Waren het aanvankelijk de N.S.W.G., de V.A.R.A., de Sportbond en het Instituut, waarover in de illegale bijeenkomsten werd gesproken, daarna is ook de ontwikkeling, die de vakbeweging nam, vaak in het midden van de belangstelling geplaatst.

Reeds in het einde van 1940 kwam de vraag of onze Gedeputeerden en Wethouders, onze Staten- en Raadsleden op hun post konden blijven, aan de orde, toen van de zijde van de N.S.W.G. gesuggereerd werd, dat de sociaal-democratische leden van Staten en Raden hun zetel zouden verliezen, indien zij zich niet bij de N.S.W.G. aansloten. Op 14 December 1940 is er van het Partijbestuur een circulaire uitgegaan, waarin onze vertegenwoordigers werd geadviseerd, niet om der wille van het behoud van hun zetel het beginsel te verloochenen en de eer te bezoedelen.

Deze circulaire luidde:

VERTROUWELIJK

Amsterdam, 14 December 1940.

W.M.,

Naar wij vernemen, bestaat de mogelijkheid, dat zeer binnenkort van de *sociaal-democratische* leden van de Provinciale Staten en Gemeenteraden — wellicht aanvankelijk ook slechts van de *sociaal-democratische* Gedeputeerden en Wethouders — een verklaring wordt verlangd.

Of deze verklaring schriftelijk of mondeling moet worden afgegeven, is ons niet bekend. Wel zou, volgens onze inlichtingen de verklaring moeten inhouden, dat wij ons los maken van de S.D.A.P. Het is niet aan te nemen, dat zodanige verklaring zich zou kunnen beperken tot het afbreken van de band met de Partij, waarvan wijzelf sinds 20 Juli l.l. zeggen, dat zij voor ons niet meer bestaat. Veeleer moet worden verwacht, dat onze vertegenwoordigers een kans wordt gelaten nog enige tijd hun zetel te blijven bezetten, indien zij bereid zijn zich van de Sociaal-democratie los te verklaren. Daartoe zal geen goed Sociaal-democraat bereid zijn. Wij moeten er rekening mede houden, dat tot het nemen van een beslissing — en dus tot het plegen van overleg — zeer weinig tijd zal worden gelaten. Toch moet zoveel mogelijk worden voorkomen, dat er van elkander afwijkende beslissingen worden genomen, die onderling en naar buiten tot verschillende beoordelingen, verwijten en beschuldigingen, tot verwarring en tweedracht aanleiding zullen geven. Daarom geven wij u dringend in overweging de volgende mededelingen en aanwijzingen vertrouwelijk met uw fractiegenoten te bespreken.

1. Indien *wel* van de sociaal-democraten en *niet* van de leden van de andere fracties enige verklaring wordt verlangd, dan is daarin reeds voldoende redenen aanwezig om te weigeren.
Er is geen reden om ons in een uitzonderingspositie te laten plaatsen, teneinde onze zetels te kunnen behouden. Met het aanvaarden van vernederingen verzwakken wij onze positie en schaden wij ons prestige.
2. De tienduizenden, die zich ook thans nog met trots als sociaal-democraten bekennen, vormen een hechte eenheid en hebben een rotsvast vertrouwen. Wij mogen deze eenheid niet breken en dit vertrouwen niet beschamen.
3. De grote massa der niet-socialistische vrijheidlievende Nederlanders heeft, terecht, groter ontzag, respect en waardering voor de sociaal-democraten dan ooit tevoren. Deze gunstige stemming jegens ons mogen wij niet aan het wankelen brengen.
4. Het sociaal-democratische volksdeel verlangt van ons, dat wij ons blazen rein houden; het overige vrijheidslievende Nederland verwacht van ons, dat wij het hoofd recht op, de rug gestrekt en de knieën stijf zullen houden. Iedere beslissing, die wij nemen over nieuwe voorwaarden, die het bezettingsgezag verbindt aan het behoud van onze zetels, zal aan het strenge oordeel van millicenen Nederlanders onderworpen zijn.
5. Aan wat het bezettingsgezag dwingend oplegt, hebben wij, als volk van een bezet land, ons te onderwerpen. Wanneer het bezettingsgezag, in enige aangelegenheid, onszelf de beslissing laat, dan geldt het niet te buigen.
6. Neem daarom geen beslissing, die zou kunnen worden beschouwd als een verloochening van het democratische socialisme; niet ene, die uw geweten geweld aandoet; noch ook ene, die uw eer als Nederlander zou bezoedelen.
7. Trouw aan onze beginselen en behoud van onze eer zijn meer waard, dan een zetel in welk college dan ook!

(w.g.) KOOS VORRINK, Voorzitter.

(w.g.) C. WOUDEMBERG, Secretaris.

Vermelding verdient nog, dat door het P.B., nadat het de order had uitgegeven de Partij te liquideren, ook ten aanzien van onze dagbladen de suggestie werd verbreid, dat bedanken als abonné het beste was, wat de partijgenoten te doen stond. Het P.B. heeft zeer betreurd, dat toen partijgenoot W. H. Vliegen in een door hem geredigeerd aantal stellingen de opvatting heeft verbreid, dat zowel de „Arbeiderspers” als de V.A.R.A. en het Instituut voor Arbeidersontwikkeling moesten worden in stand gehouden.

In stelling 1 zegt Vliegen, dat de S.D.A.P. moet worden beschouwd als niet meer te bestaan. Anders staat het, zegt Vliegen in stelling 2, met sommige neveninstellingen en in stelling 3 noemt hij dan met name de Arbeiderspers, het Inst., v. A.O. en de V.A.R.A. Als van de Arbeiderspers de gebouwen en de installaties zouden zijn verkocht en als van de V.A.R.A., haar studio met inhoud zou zijn vervreemd, dan zouden wederoprichting en terugverkrijging schier onmogelijk zijn. In stelling 4 erkent Vliegen, dat de inhoud van de krant, meer dan nodig is, afwijkt van wat ze geven moest en dat de V.A.R.A. argumenteert op een wijze, die moeilijk te verteren is, maar dat dit alles in een minimum van tijd te herstellen is, als de toestand verandert. In het Inst. v. A.O. ziet Vliegen in stelling 5 een middel om nog een band te houden met de kern der vroegere partijgenoten. Er is, zowel door het gederailleerde V.A.R.A.-bestuur, als door de nationaal-socialistische directie van „De Arbeiderspers” veel en lang misbruik gemaakt van deze uitspraken van Vliegen.

Vertegenwoordiging in openbare lichamen.

Reeds is vermeld, dat er op de Soc.-Dem. leden van Provinciale Staten en Gemeenteraden een zekere druk was uitgeoefend, toen de N.S.W.G. de mededeling verspreidde, dat wie geen lid werd van deze schepping van Rost van Tonningen, zijn zetel zou verliezen.

De stakingsgebeurtenissen in Februari 1941 te Amsterdam hebben tengevolge gehad, dat in Amsterdam, Haarlem, Zaandam en Hilversum de Gemeenteraden buiten functie werden gesteld en de Burgemeesters tot Regeringscommissarissen werden benoemd. Dit maakte de vraag actueel of en hoelang de Wethouders op hun post konden blijven. De Soc.-Dem. Wethouders van Amsterdam waren gearresteerd en ontslagen; die van Haarlem namen onmiddellijk hun ontslag; de Soc.-Dem. Wethouders van Zaandam en Hilversum bleven nog enige tijd in functie.

De volgende gevallen van dien aard deden zich, eveneens in het voorjaar van 1941, voor in de provincies Noord-Holland en Utrecht. Bij een Gedeputeerde-vacature in Noord-Holland werd bij decreet uit Den Haag plotseling aan de Provinciale Staten het recht ontnomen in deze vacature te voorzien. De Rijkscommissaris benoemde den N.S.B.-er Zaal. De overige Gedeputeerden, ook de beide Sociaal-Democraten, zijn hun functie blijven uitoefenen. In Utrecht waren twee Gedeputeerden in October 1940 opgepakt en als gijzelaars weggevoerd. Zij werden ontslagen en in hun plaatsen werden — niet door de Provinciale Staten, maar door den Rijkscommissaris — twee N.S.B.-ers benoemd. De Sociaal-Democratische Gedeputeerde heeft hierin geen aanleiding gevonden ontslag te nemen. Al dit „zitten blijven” als Wethouder en als Gedeputeerde achtte het Partijbestuur onjuist en in strijd met de circulaire van 14 December 1940.

Op 12 Augustus 1941 verscheen een Verordening van den Rijkscommissaris, waarbij per 1 September 1941 alle Provinciale Staten en alle Gemeenteraden werden „stilgelegd”. Gezag en bestuur werden uitsluitend in handen gelegd van den Commissaris der Provincie, resp. van den Burgemeester.

De Gedeputeerden zouden worden ontslagen en vervangen door „bestuursraden”; voor de wethouders zouden „Wethouders-ambtenaren” in de plaats komen.

En voorts zouden er in de Gemeenten colleges van „raadslieden” komen, welke raadslieden door den Burgemeester zouden worden aangewezen.

De laatste maatregel is nooit van kracht geworden.

Onmiddellijk na het bekend worden van deze Verordening is er vanwege de Partijleiding op verschillende wijze geageerd, teneinde te bereiken, dat, na de uitschakeling van de Provinciale Staten en de Gemeenteraden, de leden van de Gedeputeerde Staten en de Wethouders hun ontslag zouden nemen.

Hier volgt een gedeelte uit een door Koos Vorrink in Augustus 1941, in overleg met de leden van het P.B., die toen voor hem bereikbaar waren, geschreven „Open brief”:

Landgenoten!

Er is maar één houding mogelijk zowel voor de Wethouders als voor de Gedeputeerden evenals voor de „raadsliden”, die Burgemeesters en Commissarissen straks zullen gaan benoemen ter vervanging van de weggejaagde gemeenteraden en Provinciale Staten.

Die houding is: Nee zeggen, bedanken voor de eer zich tot knecht van het leidersysteem te laten verlagen.

Het is ons bekend, dat Wethouders en Gedeputeerden worden bedreigd met inhouding van wachtgelden en pensioenen, waarop zij recht hebben. Kan dat, mág dat in de omstandigheden, waarin ons volk verkeert een argument zijn?

Landgenoten! Deze brief vindt zijn oorsprong in een gevoel van grote ongerustheid. Als wij er zeker van waren, dat met uitzondering van het N.S.B.-tuig en een enkele slappeling, al de leden van onze vertegenwoordigende lichamen zouden weigeren, zich voor de nazi-wil te bukken, dan was zij ongeschreven gebleven. Maar wij zijn daar niet zeker van!

Vrees voor het verlies van hun salaris, vrees voor gevangenis of concentratiekamp oefenen hun verlamrende invloed uit. Sommigen vrezen, dat ook als hun partij weigert, vertegenwoordigers van andere partijen zullen blijven zitten. Er zijn er, die zich wijs maken, dat ze nog wel wat goeds kunnen doen door te blijven zitten. Die hebben de anderhalf jaar nazificering blijkbaar slapende doorgebracht. Anderen willen blijven om den Burgemeester een plezier te doen! Zelfs zijn er, die zich wijs maken, dat er bij hen practisch niets behoeft te veranderen, want bij hen in het college is alles O.Z.O.! Voor hoe lang? En tenslotte zijn er, die de neiging hebben zich te verstoppen achter die Nederlandse gezagsdragers uit Den Haag, waarover de nazi-meneer op de persconferentie zo jubelde. Als die nou flink waren geweest, zouden ze ook bereid zijn flink te wezen.

Het is alles voor den Vaderlander, die weet, wat er op het spel staat onaanvaardbaar. Wie de eer, het aanzien, de voordelen van een hoog ambt, van een vooraanstaande plaats in tijden van voorspoed begeert en aanvaardt, die heeft tot onafwijsbare plicht een voorbeeld van moed te zijn in tijden van beproeving en gevaar.

Wie tot die hoogte zich niet op kan werken, is voor de toekomst getekend. En verder zijn het smoesjes, opgedist tegen beter weten in. Juist zij, die zo dicht bij het hellevuur van de nazificering zitten, weten dat ze slechts gebruikt worden, totdat de nazi's hen vervangen kunnen door schurken van hun eigen makelij. Zij mogen de zaken op gang houden, meehelpen om het hele proces van ontaarding met zo min mogelijk wrijving en moeilijkheden te voltooien, teneinde voor het volk te verdoezelen wat in werkelijkheid zich voltrekt. Hebben zij deze dienst bewezen, dan worden zij over korter of langer tijd voor de keus gesteld om lid van de N.S.B. of op straat gesmeten te worden. De hoofdpersonen in dit drama zijn de Duitsers, bijgestaan door slappe departementsambtenaren, Commissarissen der Provincies en het steeds groter wordend aantal N.S.B.-Burgemeesters. Van dat tuig zullen onze Wethouders en Gedeputeerden zich afhankelijk maken?

Laat het volk spreken tot zijn in vrijheid verkozen vertegenwoordigers.

Schaart u allen rondom hen in een machtige demonstratie van Nederlandse trots en zelfbewustheid!

Dood aan het nationaal-socialisme!

Dood aan het mensonterende leidersbeginsel!

Leve de democratische rechten en vrijheden!

Leve het Vaderland!

Nederland zal herrijzen!

Helaas is het beoogde doel niet bereikt, zoals blijkt uit het gedeelte dat hier volgt uit een in October 1941 verschenen „Ongetekende brief aan oude strijdmakkers”.

Voor de S.D.A.P. hebben zich een viertal gevallen voorgedaan, waarin onze vertegenwoordigers in de gemeentelijke en provinciale colleges zich rekenschap moesten geven van hun houding.

Het eerste geval betrof de poging tot chantage van de N.S.W.G., die opereerde met de bewering, dat van de sociaal-democratische raads- en statenleden een verklaring zou worden verlangd, waarin zij zich losmaakten van de S.D.A.P. Men hoopte

met dit dreigement te kunnen speculeren op een al te grote zetelvastheid van een aantal onzer vertegenwoordigers. Door het algehele uitschakelen van Raden en Staten zijn de onzen niet voor een dergelijke eis, die het hatelijke karakter van een uitzonderingsmaatregel zou hebben gedragen, geplaatst. Het staat intussen vast, dat de overweldigende meerderheid niet bereid zou zijn geweest tot een dergelijke plompe verloochening van onze beginselen, welke draai men er ook aan zou heben gegeven. Men zou een verklaring als hier bedoeld, hebben geweigerd en zich rustig uit zijn ambt hebben laten zetten.

Het tweede geval betrof de afzetting van den Burgemeester in een aantal gemeenten en zijn vervanging door een Regeringscommissaris, na de Februari-staking van dit jaar, met daaraan verbonden de ontbinding van de Raad en het college van B. en W.

Waar de functie van Wethouder niet werd opgeheven, maar werd gewijzigd in die van adviseur van den Regeringscommissaris, kwamen een aantal Wethouders voor de vraag te staan, of zij hun ambt nog langer zouden blijven uitoefenen. Voor hem, die zijn positie kent, kan het geen vraag zijn. De Wethouder, verkozen door en uit de Raad, is krachtens de Wet bestuurder met een eigen verantwoording, die zijn gezag ontleend aan het door de Raad als vertegenwoordiging der burgerij in hem uitgesproken vertrouwen. In een gemeente met een Regeringscommissaris en een naar huis gestuurde Raad, is de Wethouder gedegradeerd tot ambtenaar, zonder zelfstandige verantwoording, ondergeschikt van den, nog wel door de Duitsers aangestelden Commissaris. Waar de wettige en morele grondslag van het Wethoudersambt op deze wijze is vernietigd, behoort de Wethouder zijn ambt neer te leggen. Doet hij dat niet, dan wordt hij tot medeplichtige aan de rechtsverkrachting van den bezetter, die, krachtens het z.g. „leidersbeginsel”, de vernietiging van het democratische, vertegenwoordigende stelsel beoogt.

Het derde geval betrof de vervulling van vacatures in de colleges van Gedeputeerde Staten in de provincies Noord-Holland en Utrecht. Deze vervulling behoort volgens de Wet te geschieden door verkiezing uit en door de leden van Provinciale Staten. Met (tot dagelijkse praktijk geworden) verkrachting van de Wet heeft de Duitse overheid in de vacatures eenvoudig door benoeming voorzien. Soms van een aan haar welgevallig lid van de Staten, soms zelfs van iemand daar buiten. Natuurlijk in alle gevallen van N.S.B.-ers. De figuur werd nu dus, dat in de colleges van Gedeputeerde Staten van genoemde provincies personen zitting nemen, die op volkomen onwettige wijze op die plaats zijn gekomen. Mochten de legaalgekozenen dat dulden? Op grond van het reeds uiteengezette standpunt, kan ons antwoord slechts ontkennend luiden. Dulden zij het wel, dan stonden zij mede schuldig aan de verraderlijke uitholling van het democratische systeem, zoals dat door de nazi's wordt nagestreefd.

Het vierde geval betrof de gevolgen van het uitschakelen van Raden en Staten krachtens de verordening van 12 Augustus voor de Wethouders en de Gedeputeerden en ten slotte eveneens voor de burgemeesters en de Commissarissen der Koningin in de Provincies. Helaas moet worden vastgesteld, dat in de kwestie van de Wethouders in de dagen van de Februari-staking slechts de sociaal-democratische functionarissen in Haarlem dadelijk zuiver op de gebeurtenissen hebben gereageerd door hun functie neer te leggen. De Amsterdamse partijgenoten zaten op het moment van de benoeming van den regeringscommissaris in de gevangenis. Alle overigen, vertegenwoordigers van alle grote politieke richtingen, de S.D.A.P. inclusief, zijn, het moet nadrukkelijk er bij worden vermeld, tegen het eensgezinde advies van hun leiding in, blijven zitten. Zij hebben de principiële betekenis van het gebeurde over het hoofd gezien en zijn uit allerlei praktische overwegingen, waarbij grof eigenbelang bij sommigen mede een rol speelde, aan hun zetels blijven plakken.

Met de Gedeputeerden in Noord-Holland en Utrecht is het nog erger. Deze zijn allen, zonder uitzondering, blijven zitten. Zij hebben zich voor de grove schending van de landswetten gebogen en moesten nu samen vergaderen met lieden, die op onwettige wijze hun zetels hebben ingenomen. Voor het Utrechtse geval komt er nog bij, dat daar de vacatures waren ontstaan door het feit, dat twee leden in het concentratiekamp Buchenwalde opgesloten zaten. De wettig gekozen Gedeputeerden in Utrecht, zaten dus aan één tafel met twee schurftige zeteldieven.

Intussen waren de voorafgaande kwesties slechts een soort voorpostengevechten. In volle omvang is de zaak aan de orde gesteld door de Verordening van 12 Augustus. Tot een ferme eensgezinde houding zijn de betrokkenen, ondanks allerlei gepraat en overleg, niet kunnen komen. De zakelijke overwegingen, of het belang

van de bevolking het aanblijven vereiste, zijn door allerlei neven-factoren ten zeerste vertroebeld. Ik zal op de zakelijke overwegingen niet meer ingaan. Er is reeds bij andere gelegenheden genoeg over gezegd. Alleen wil ik er nog eens op wijzen, hoezeer bij het laten aanblijven van de zittende functionarissen door den bezetter de moeilijkheid om dezen te vervangen door N.S.B.-creatures een rol speelt. Zodra men over enigermate presentabele kandidaten van eigen richting de beschikking krijgt, gaan de lieden van de oude stempel, die zich niet willen laten gelijkschakelen, er uit. Welk nationaal belang is er mee gediend, de nazischavuiten de geleidelijke overgang naar hun alleenheerschappij gemakkelijk te maken? Geen enkel! Het nationaal belang eist, dat de onbekwaamheid van de landverraders zo duidelijk mogelijk voor het gehele volk aan het licht treedt. Men heeft mij verteld, dat de heer Frederiks, de gewillige dienaar van de Duitsers aan het Departement van Binnenlandse Zaken, de Gedeputeerden en Wethouders heeft bewerkt om toch vooral te blijven zitten. Hij gebruikte daarbij naast een aantal dreigementen van de Duitsers, ook het argument, dat het nog maar een paar maanden duurt en dan is toch alles voorbij! Naar mijn mening een dwaze veronderstelling, maar aangenomen dat zij juist zal blijken te zijn, dan kan uit het heengaan van Gedeputeerden en Wethouders zeker geen groot nadeel voor de bevolking voortspuiten en is er reden te meer om door een krachtige, principiële houding den gehaten Nazi-Pruis onze onbuigzaamheid te tonen. Het ergste is, dat angst voor het concentratiekamp en angst voor het verlies van wachtgeld of pensioen een al te grote invloed hebben gehad op de genomen beslissingen.

De kwestie is nog meer vertroebeld door de uiteenlopende manieren, waarop de verschillende ambtsdragers hebben gereageerd op die Verordeningen van 12 Augustus. Er vallen er minstens vijf te onderscheiden.

1e. Zij die eenvoudig zijn blijven zitten zonder meer en die maar afwachten, wat er nu verder met hen gaat gebeuren.

2e. Zij, die volstaan hebben met te berichten, dat zij voor een benoeming als ambtenaar-Wethouder (of Bestuursraad in de Provincie) niet in aanmerking wensen te komen en nu verder ook maar afwachten.

3e. Zij, die ontslag uit hun functie hebben gevraagd, al of niet onder de mededeling, dat zij voor een benoeming tot ambtenaar niet in aanmerking wensen te komen en met de bereidverklaring de lopende zaken te behartigen, totdat hun vervanger zal zijn aangewezen.

4e. Zij, die ontslag uit hun functie hebben genomen, al of niet met een toegevoegde mededeling omtrent het niet-aanvaarden van een benoeming tot ambtenaar en met de bereidverklaring de lopende zaken te behartigen, totdat hun vervanger zal zijn aangewezen.

5e. Zij, die eenvoudig vóór 1 September ontslag hebben genomen en geweigerd hebben hun gedenatureerde functie nog langer uit te oefenen.

Het zal wel geen verwondering wekken, na de reeds weergegeven opvatting ter zake, dat mijn voorkeur uitgaat naar het standpunt van hen, die vóór 1 September bedankten. Dat neemt niet weg, dat de houding van hen, die na 1 September hetzij nadrukkelijk ontslag namen of ontslag vroegen zeker waardering verdient en een duidelijke principiële weigering inhoudt om aan de verkrachting van ons democratisch Staatsbestel enigerlei medewerking te verlenen. Men mag daarbij uitgaan van de veronderstelling, dat zij ernstig besloten zijn heen te gaan en dus geen spelletje met zich laten spelen op grond van

hun bereidverklaring om de lopende zaken te behartigen, totdat hun vervanger zal zijn aangewezen.

Zeer te betreuren is de houding van de overigen. Wat degenen, die bericht hebben, dat zij voor een benoeming niet in aanmerking wensen te komen, met deze schijnbeweging voor hebben, is volmaakt onduidelijk. Het heeft practisch niets te betekenen. Zij blijven krachtens de overgangsbepalingen van de Verordening zonder extra benoeming net zolang in functie, als het Burgemeester of Commissaris behaagt en zij moeten zich, aan welke fictie zij daarbij ook zouden willen vasthouden, dezelfde positie laten welgevalen, die zij zouden innemen, indien zij onder de nieuwe orde waren benoemd.

De onaangename gevolgen van het missen van de principiële gelegenheid op 1 September, toen de Verordening in werking trad, zijn niet uitgebleven. Successievelijk zijn er hele reeksen N.S.B.-Burgemeesters benoemd en hoewel, gelukkig, vele Soc. Dem. Wethouders daarbij de gelegenheid vonden om hun wethouderlijke bestaan te beëindigen, zijn er, helaas ook te velen geweest, die toen nog zijn „blijven zitten”. Met de leden van Gedeputeerde Staten is het, na de benoeming van N.S.B.-ers Commissarissen evenzo gegaan. Een aantal partijgenoten Wethouders en Gedeputeerden heeft zich thans voor de Centrale Eerraad van de Partij deswege te verantwoorden.

Contact in het land tijdens de bezetting.

Het contact dat in het land is aangeknoopt en onderhouden heeft voortdurend gelegenheid geboden, met kleine kernen partijgenoten alles te bespreken wat op een bepaald tijdstip actueel was. In de eerste periode waren het de N.S.W.G., de V.A.R.A., het Instituut van Arb. Ontw., de Sportbond en de vakbeweging, die om het bepalen en het toelichten van een houding vroegen. Ook de Nederlandse Unie gaf al spoedig aanleiding tot discussie. In de loop van 1941 echter begonnen de onderlinge besprekingen reeds meer te treden in de vragen die betrekking hadden op de toestanden van na de oorlog; de terugkeer van de Partij en de te verwachten her-oriëntering in de politieke meningen van het Nederlandse volk.

In de herfst van 1941 verscheen de brochure Spectator „Over de toekomstige positie der Partij in verband met het jongste verleden” geschreven door den Partijvoorzitter, in welke brochure een aantal punten van heroriëntering ter discussie werden aanbevolen en toegelicht. Deze brochure is in vele kernen van partijgenoten uitvoerig en langdurig besproken. In een brochure van „Montagnard” (W. Romein) is de strekking van de brochure Spectator als „reformistisch” bestreden en afgewezen.

Omstreeks terzelfdertijd is ook de brochure „Een halve eeuw beginselstrijd” van Koos Vorrink, zijnde de toelichting op ons beginsel-program van 1937, van de pers gekomen, waarmede eveneens stof was geleverd voor beraadslaging in de kleine bijeenkomsten van partijgenoten en in het contact van partijgenoten met andersdenkenden. Op internationaal gebied hebben — naast de ontwikkeling van de oorlogsgebeurtenissen — vooral ook het „Atlantic Charter”, de Internationale Arbeidsconferentie in New York in 1941 en het „Plan-Beveridge” in Engeland, aandacht gehad, terwijl de belangstelling in de

toekomstige positie van Rusland in de wereld en de invloed van het communisme in West-Europa, voortdurend toenam.

Nadat in December 1941 de Nederlandse Unie was opgeheven, is de gedachte van een grote progressieve eenheidspartij van alle vooruitstrevende Nederlanders gepropageerd door groepen Unie-leden, die illegaal contact bleven onderhouden. De idee van de „progressieve volkspartij”, in 1942 verspreid en besproken, is in het voorjaar van 1943 ook verdedigd in een brochure „Nieuwe Koers”, geschreven door Wim Thomassen als „jongere sociaaldemocraat”. Tal van andere geschriften, meer of minder van dezelfde strekking, zijn er in die tijd illegaal uitgegeven. Zij hebben ongetwijfeld veel bijgedragen tot het vergroten van de belangstelling voor de toekomstige ontwikkeling van de politieke verhoudingen in ons land. Grote invloed op een en ander is ook uitgeoefend door de beraadslagingen, die gevoerd werden in de kampen der Nederlandse gijzelaars. En de „Nederlandse Volksbeweging”, die uit dit alles tenslotte voorlopig na de bevrijding is te voorschijn getreden, wordt algemeen dan ook beschouwd als de vrucht van het overleg in Sint Michielsgestel.

Er is bij dit alles veel gediscussieerd over de vraag of na de bevrijding de S.D.A.P. weer diende terug te keren. Door partijgenoten, waaronder er waren, die de Partij wilden offeren aan de mogelijkheid van een nieuwe, grotere, vooruitstrevende, misschien zelfs democratisch-socialistische partij.

Maar meer nog door niet-partijgenoten, die de S.D.A.P. gelijkelijk met alle andere politieke partijen van vóór 1940 aansprakelijk stelden voor de politieke, sociale en economische toestanden van vóór de oorlog. In 1944, toen ook de illegale pers zich ging bezighouden met de politieke partijen-formatie van het nieuwe Nederland is er veel verwarring gesticht, waarbij, terwijl iedereen over eenheid sprak, nieuwe verdeeldheid werd opgeroepen.

De Nederlandse Volksbeweging scheen aanvankelijk te worden voorbereid als nieuwe politieke partij. De propaganda voor het „personalistisch” socialisme deed daarbij haar intrede en met name in een brochure getiteld „Waarvoor vechten wij” sprak een sociaal-democratisch lid van de Tweede Kamer een vernietigend zedelijk oordeel uit over zijn partij.

Door dit alles heen heeft het Partijbestuur zich steeds op het standpunt geplaatst, dat onmiddellijk na de bevrijding de S.D.A.P. zou moeten herrijzen. Maar even positief als het dit standpunt innam en verdedigde, even stellig wilde het voorkomen, dat de terugkeer van de Partij eenvoudiging een terugtreden in de toestanden en verhoudingen van vóór 1940 zou zijn. In de ontwikkeling der dingen zag het P.B. een bevestiging van de doelstelling der S.D.A.P., zoals die in het beginselprogram van 1937 was omschreven en daaraan meende het het recht te mogen ontnemen, de S.D.A.P. opnieuw te constitueren als Nederland bevrijd zou zijn, als verzamelpunt van alle voorstanders van deze doelstelling. Maar even duidelijk zag het P.B. zijn plicht om er toe bij te dragen, dat de Partij na de bevrijding haar actief aandeel en desnoods haar offer zou leveren, in alles wat nodig zou zijn om tot grotere eenheid, tot versterking der nationale saamhorigheid en tot de staatkundige, de sociaal-economische en de culturele vernieu-

wing van Nederland te komen. Reeds in 1941 leverde Dr. Wiardi-Beckman een bijdrage tot de besprekingen in het Partijbestuur van deze aangelegenheid.

Deze bijdrage is nog altijd actueel en volgt hier:

Het Nederlandse Partijwezen en de S.D.A.P.

Bezwaarlijk zal men kunnen ontkennen, dat het politieke leven in ons land leed aan een verstarring, die voor de gezondheid van ons democratisch staatsbestel tot een gevaar begon te worden.

Evenals de andere partijen had de S.D.A.P. onder de gevolgen van deze verstarring te lijden. Na vier jaren van geestelijke en organisatorische activiteit mochten we al zeer gelukkig zijn, als wij enkele procenten van de kiesdeler vooruit konden gaan. Onze Partij was innerlijk wel zo sterk, dat zij de last van deze op zichzelf weinig opwekkende gang van zaken, lange tijd kon dragen; voor de toekomst lag hier echter een gevaar, dat herhaaldelijk voor de oorlog is gesignaleerd. Gelukkig mag worden vastgesteld, dat onze Partij in geestelijke zin de vaart der gebeurtenissen wist bij te houden; in de laatste jaren wist zij op staatkundig gebied opnieuw een stuwende kracht te zijn en leiding te geven ook aan anderen. Hierbij denken wij met name aan de leidende gedachten van het Plan van de Arbeid en van de Planactie. Een en ander versterkte wel ons gezag, doch onze aanhang niet in zulk een mate, dat een verschuiving van betekenis te onzen gunste zich manifesteerde.

In deze vorm vooral toonde zich de verstarring aan onze Partij; — de verstarring die tot een wijdverbreide politieke vermoeidheid zou kunnen leiden en ongetwijfeld reeds lag aan de wortel van de onlustgevoelens, die zich in enkele lagen van de bevolking ten aanzien van de politiek in het algemeen vertoonden.

Voor deze teleurstellende gang van zaken — of moet liever van het ontbreken van iedere „gang” kan worden genoemd: de incompetentie van de oude bestuursvormen voor de nieuwe ingrijpende sociaal-economische taak van de overheid; de verouderde partij-indeling; de evenredige vertegenwoordiging.

Ten aanzien van het eerste punt, — een verschijnsel, dat door de sociaal-democratie niet slechts het eerst gezien, maar zelfs voorzien is — hebben wij in de rapporten over „Nieuwe Organen” en over het „Staatkundig Stelsel” onze houding bepaald: de oplossing moet gezocht worden in de functionele decentralisatie en het is van grote betekenis, dat deze gedachte, mitsgaders de overtuiging, dat zij in volstrekt democratische zin kan en moet worden uitgewerkt, in alle waarlijk Nederlandse partijen geleidelijk aan zijn aanvaard.

Alvorens over de partij-indeling te spreken, een enkel woord over de Evenredige Vertegenwoordiging. Dit kiesstelsel, dat meer waardering verdient uit abstract-wiskundig dan uit sociaal-psychologisch oogpunt, heeft de strekking, de nadelen van de Nederlandse partij-indeling te versterken, te verduurzamen, en voor een critisch publiek extra duidelijk te maken. Dit stelsel werkt de partysplitsing in de hand en bemoeilijkt daardoor zowel de vorming van een kabinet als de doelmatige activiteit van de volksvertegenwoordiging. Van de vele andere fouten, worde hier nog slechts genoemd deze: dat de E.V. uit de verkiezingsstrijd — en daarmee uit dat deel van het politieke leven, dat alle staatsburgers raakt — de elementen van spanning, kans en extra-inspanning heeft doen verdwijnen; elementen, die juist geschikt zijn, om den „hominem ludentem” zich verbonden te doen gevoelen met het staatkundig leven.

Hoofdzaak is thans voor ons het vraagstuk van de partij-indeling. Het naast elkaar werken van „rechtse” en „linkse” partijen moet wel veelzins onvruchtbaar blijven, omdat wij hier te maken hebben met staatkundige organisaties, die op ongelijkssoortige grondslag zijn opgetrokken. Het is alsof de rechtse partijen de geestelijke en vooral de direct-kerkelijke vraagstukken hebben losgemaakt uit het grote complex van de staatkundige problemen. De andere partijen stellen het volledig staatkundige beginsel op de voorgrond. Zo vecht men veelal niet tegen elkaar, doch beiderzijds slaat men in de lucht, langs elkaar heen.

Uiteraard ontkennen wij niet de betekenis van de geestelijke problemen. Wij weten, dat er ook nu nog tegenstellingen zijn, waarbij de scheidingslijn rechts-links reëel is (zogezegde „zedelijkheidswetgeving” enz.). Evenmin ontkenen wij, dat de kerkelijke partijen in de geschiedenis van ons volk haar zin en haar taak hebben gehad.

Zijn zij in de strijd voor de gelijkstelling van bijzonder en openbaar onderwijs groot geworden, haar eigenlijke taak reikte verder: zij hebben voor twee belangrijke volksgroepen de ontvoogding bewerkstelligd; hen, die tot deze groep behoren, tot volwaardige staatsburgers gemaakt. Het is dezelfde actie (met eenzelfde resultaat), die de S.D.A.P. voor en met het grootste deel van de Nederlandse arbeidersklasse heeft gevoerd.

Heeft zulk een actie eenmaal haar doel bereikt, dan rijst voor deze partijen onherroepelijk de vraag, in hoeverre zij recht van bestaan behouden. De S.D.A.P. heeft dit recht gezocht en gevonden in haar nieuwe staatkundige program: een program dat wijst in de richting van de vorming van een volkspartij op brede grondslag. Anders staat het voor de rechtse partijen; bij haar onveranderd voortbestaan speelt de wet van de traagheid een meer dan betamelijk sterke rol. Ook al mogen er dan nog ideologische tegenstellingen bestaan, die somtijds voor een zo gaarne theologiserend volk als het onze veel aandacht vragen, de dringende problemen van de naaste toekomst liggen elders. De-kerkelijke partijen zijn aldus geworden tot een remmende, ja storende kracht. De ongelijksoortige partijvorming leidt tot allerhande verwarring, verdoezeling, vervalsing vaak ten aanzien van de grote sociaal-economische vraagstukken. Dit blijkt bij de regeringsvorming, het blijkt telkenmale bij stemmingen in het parlement, enz.

Om misverstand te voorkomen moeten wij op deze plaats stellen, dat een democratisch staatsbestel *beginself*partijen vraagt, politiek optreden van belangengroepen is uit den boze. Doch deze beginselen moeten worden gezocht op staatkundig terrein en daar alleen.

Niemand kan de illusie hebben, dat de rechtse partijorganisaties gemakkelijk tot zelfmoord zullen kunnen bewogen worden; dit is minder, nu met name de anti-revolutionairen zich in deze tijd zo krachtig hebben betoond. Toch is gebleken, dat er onder de leidende figuren in die partijen enkele zijn, die voor de roep om vernieuwing van partij-indeling niet geheel doof geacht kunnen worden te zijn. Bij het vertrouwelijk contact, dat enkelen onzer over dit vraagstuk met bedoelde figuren mochten hebben, is zelfs de procedure ter sprake gekomen. Het is niet te verwachten, dat enige partijleiding na de oorlog „niet thuis” zal geven; de vernieuwing, zo zij al mogelijk is, is slechts te verwezenlijken „door de oude organisaties heen”. In ieder geval zal in de eerste periode na het herstel van de zelfstandigheid samenwerking van alle waarlijk-Nederlandse partijen noodzakelijk zijn voor het herstel van het normale leven en voor de bepaling van onze internationale positie voor de toekomst. Voor hen, die vroeger onze felste tegenstanders waren, staat nu wel vast, dat wij ons aandeel in dit werk van nationale opbouw zullen moeten hebben. Ook voor onszelf moet het, dunkt mij, vanzelfsprekend zijn, dat wij ons aan deze plicht in geen geval onttrekken.

Samenwerking is eveneens nodig, omdat een groot deel van ons volk het kwalijk zou verdragen, zo direct de oude partijstrijd op dezelfde wijze werd hervat.

Niet slechts om dit te voorkomen, maar vooral om een gelegenheid te bieden aan de denkbeelden omtrent vernieuwing van de partij-indeling om zich te concretiseren, zal het noodzakelijk zijn, voorlopig *geen* nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Gebeurde dit wel, dan zouden stellig de oude partijen in dezelfde slagorde in het strijdperk verschijnen.

„Door de oude organisaties heen”..... Zij, die dit willen ontkennen en met behulp van de Unie of dergelijke producten van revolutiebouw onmiddellijk „iets nieuws” willen, gaan naar het mij voorkomt gevaarlijke wegen. Bij de vernieuwing van het partijwezen zullen wij zo sterk mogelijk aan de onderhandelingstafel moeten verschijnen; wij moeten onszelf zijn, ons bereid verklarend, mede te werken in een richting, die aansluit aan ons oude streven naar vorming van een brede volkspartij. Zou het, boven hoop en verwachting, mogelijk blijken, een radicale vernieuwing in de partijleiding te bewerkstelligen, dan....., maar ook eerst dan zullen wij moeten tonen, voor dat doel bereid te zijn tot het brengen van offers, zo nodig tot het brengen van zeer grote offers. Uiteraard zal onze houding mede bepaald worden door hetgeen aan het licht komt, als de publieke opinie zich weer in vrijheid zal kunnen uitspreken en vormen.

Tenslotte gaat het ons niet om onze partijorganisatie, maar om de behartiging van de belangen van het gehele volk. Doch die volksbelangen vragen, naar onze oprechte overtuiging, verwezenlijking van de grote denkbeelden, die in ons program waren neergelegd. Slechts als wij voor deze denkbeelden door verandering van partijsysteem groter aanhang en dus groter mogelijkheid van verwezenlijking kunnen verwerven, zijn wij verplicht, onze medewerking te verlenen; doch in dat

geval zullen wij het ook *moeten* doen, omdat de gezondheid van de Nederlandse democratie van het voortduren van de oude irreal geworden tegenstellingen in toenemende mate schade zal ondervinden.

Toen reeds in 1941 sociaal-democraten, die in de Nederlandse Unie actief waren, zich „avanceerden” naar het standpunt dat bij voorbaat de S.D.A.P. geofferd zou moeten worden aan de toekomstige eenheid van het vooruitstrevende Nederlandse volksdeel, heeft de Partijsecretaris, als leidraad voor het Partijbestuur een nota samengesteld, die in 1942 door het P.B. is aanvaard. De nota luidde:

Het sociaal-democratisch partijverband na de bezetting.

Nadat de S.D.A.P. in Juli 1940 door den Rijkscommissaris aan den heer Rost van Tonningen in handen was gegeven en dientengevolge de Partij zichzelf heeft geliquideerd, zijn vele der vroegere S.D.A.P.-leden — in de verwachting dat ons volk te eniger tijd toch weer vrij zou komen — aanvankelijk van mening geweest, dat, zodra de vrijheid zou zijn herkreten, de oude partij zou worden hersteld en op de wijze als vóór Mei 1940 haar plaats en strijdpolitie in de Nederlandse partij-groepering zou hernemen.

Andere S.D.A.P.-ers daarentegen hebben zich heel spoedig op het standpunt gesteld, dat na de bezetting „de oude politieke verhoudingen” niet zullen en ook niet moeten terugkeren.

Langzamerhand is, meen ik, het laatste standpunt, in deze algemene formulering, meer algemeen door de vroegere S.D.A.P.-ers aanvaard.

Tegelijkertijd is ook het inzicht gerijpt, dat straks het Nederlandse volk in de grootst mogelijke eendracht en geslotenheid zal moeten samenwerken aan de heropbouw van de Nederlandse Staat, staatkundig, economisch, cultureel en sociaal. Dit wordt gezien als een nationaal belang, dat dient te domineren over alles wat zou kunnen herinneren aan de vroegere politieke groeperingen.

Dit vooropstellen van het nationale belang heeft sommige vroegere S.D.A.P.-ers, die zich ook thans nog sociaal-democraat noemen, geleid tot de opvatting, dat straks de nieuwe Nederlandse Staat geen „partijen-staat” moet zijn. Volgens hen zal de nieuwe Nederlandse volksgemeenschap slechts plaats moeten bieden aan twee politieke stromingen: de ene, die van de vooruitgang, van het nieuwe; de andere, die van het behoud, van het oude. Zij zijn bereid daarvan ook deze consequentie te aanvaarden, dat de S.D.A.P., noch in haar oude vorm en met haar vroegere strijdmethoden, noch ook in geheel herziene vorm, terugkeert. Zij vleien zich met de hoop, dat ook de andere politieke partijen niet terugkomen; in ieder geval willen zij niet dat in de wederoprichting van een soc.-dem. partij anderen aanleiding zullen vinden om ook hun vroegere partijen weer in het leven te roepen.

Thans reeds hierover ons uit te spreken, komt mij wel noodzakelijk voor. De sociaaldemocraat, die uit de gebeurtenissen in deze bezettingstijd en eventueel uit de feitelijke politieke verhoudingen van vóór Mei 1940, de les trekt, dat hij zijn sociaaldemocratische overtuiging, om der wille van het nationale belang, zoals hij dat ziet, moet prijsgeven, die plaatst zichzelf daarmee welbewust, buiten de sociaaldemocratische gemeenschap. Maar dat men zich als sociaaldemocraat blijft bekennen en desondanks afstand doet van de vrijheid als sociaaldemocraat te getuigen, schijnt mij onjuist. Waarom zouden er in een nieuw, *democratisch geconstitueerd* Nederland geen politieke partijen mogen bestaan? Zullen anderen, indien ze werkelijk door beginselen geleid worden, het wel of niet herstellen van hun vroegere politieke partij afhankelijk stellen van wat sociaaldemocraten doen of laten? En nog veel meer: zullen sociaaldemocraten dit voor hun toekomst zo belangrijke vraagstuk laten beslissen door wat anderen eisen of waar anderen mee dreigen? Ik beantwoord deze vragen ontkennend.

Mogelijk, gewenst en noodzakelijk — en zonder schade voor enig „nationaal belang” — acht ik voor de tijd na de bezetting, dat de verschillende belangrijke stromingen of groepen, die er dan zullen blijken te zijn, gezamenlijk zoeken naar het compromis waarop — onder een sterk centraal gezag, dat steunt op de grootst-mogelijke meerderheid van het volk — de reconstructie van de Nederlandse Staat zal worden voltrokken en dat, daarnaast, de verschillende groepen haar verder

liggende doelstellingen, steunende op beginselen en strevende naar verwezenlijking van de idealen, in volledige vrijheid in het openbaar propageren.

Nadrukkelijk wil ik daarbij uitspreken, dat de sociaaldemocraten aan de grote nationale wederopbouw hun volle aandeel zullen moeten leveren. Maar dan ook als sociaaldemocraten.

In het zoeken naar overeenstemming met andere groepen van Nederlanders, die principieel democratisch zijn en die eerlijk naar nieuwe economische en sociale verhoudingen — en eventueel ook naar een nieuwe partijformatie — willen streven, zal voor den sociaaldemocraat zijn sociaaldemocratische beginsel leidraad moeten zijn, teneinde de reconstructie, naar zijn inzichten, zo vruchtbaar mogelijk te beïnvloeden.

In de economische en sociale opvattingen van zeer vele Nederlanders, — vroeger politiek-indifferent of behorende tot de toenmalige „burgerlijke” partijen —, heeft zich naar uit vele verschijnselen mag worden afgeleid, een evolutie voltrokken, die gaat in de richting van de door de sociaaldemocraten gepropageerde beginselen. Dit opent het perspectief voor een belangrijke verbreding van de basis van een nieuwe sociaaldemocratische beweging na de bezetting. In hoeverre deze verbreding een gevolg zal kunnen zijn van veranderde inzichten in het kiezerscorps van de vroegere coalitiepartijen van „rechts”, dan wel tot inkeer van andere inzichten bij vroegere a-politieke of zelfs anti-politieke groepen in agrarische, middenstands-, intellectuele en arbeiderskringen, behoeft hier thans niet nader te worden onderzocht.

Om met andere groepen tot overeenstemming te komen over het wederopbouw-program in het Nederland van na de bezetting, zullen de sociaaldemocraten tot concessies aan hun eigen verlangens bereid moeten zijn.

Om de nieuwe sociaaldemocratische beweging aantrekkelijk en toegankelijk te maken voor vroeger van de S.D.A.P. afkerige groepen van het Nederlandse volk, zullen de sociaaldemocraten bereid moeten zijn met representanten van deze groepen in overleg te treden over nodige en mogelijke herziening van de formulering van sociaaldemocratische doelstelling en van de strijdmethoden.

In geen van beide gevallen zal van het beginsel zelf iets geofferd moeten worden. Een beginsel belijden wil zeggen, voor een beginsel getuigen. Voor een beginsel getuigen vereist een apparaat, een organisatie, een partij, een beweging.

Resumerend en concretiserend stel ik mij de volgende mogelijkheid voor:

Onmiddellijk na de bevrijding wordt een oproep gericht tot alle vroegere leden van de S.D.A.P., met de uitnodiging zich in nieuw, voorlopig, sociaaldemocratisch verband aaneen te sluiten; afdelingen te vormen, voorlopige afdelingsbesturen te kiezen; geld bijeen te brengen. Voorts worden zoveel mogelijk mededelingen gedaan over de voorbereidingen tot het stichten ener nieuwe partij; tegelijkertijd wordt een oproep gericht tot het Nederlandse volk, waarin — naast een uiteenzetting van de taak die de sociaaldemocraten zich in de reconstructie van de Nederlandse Staat stellen — een beroep wordt gedaan op allen die willen streven naar de verwezenlijking van het Socialisme op democratische grondslag; dit beroep moet de strekking hebben uit te nodigen tot aansluiting bij de nieuwe sociaaldemocratische organisatie, met de bedoeling dat allen, die aan deze uitnodiging gehoor geven, volledig hun aandeel zullen kunnen hebben aan de voorbereiding van de definitieve stichting der nieuwe partij of beweging; inmiddels worden commissies ingesteld, die opdracht krijgen de constitutie van de nieuwe organisatie voor te bereiden; in deze commissies worden ook voorstanders van de sociaaldemocratische doelstelling, die vóór Mei 1940 geen leden van de S.D.A.P. waren, opgenomen;

het concept door deze commissies uitgewerkt wordt voorgelegd aan de provisorische partijleiding, die een definitief ontwerp met toelichting ter discussie en amendering aan de afdelingsvergaderingen voorlegt;

ontwerp en amendementen komen daarna in een partijraadsvergadering (oude, enkelvoudige, of dubbele samenstelling, aangevuld met daarvoor naar de mening der provisorische partijleiding in aanmerking komende nieuwe medestanders) in bespreking;

eerst daarna komt een congres bijeen om de nieuwe partij of beweging te constitueren.

Bij het lezen van deze stukken bedenke men, dat zij meer dan drie jaren geleden zijn geschreven.

Ook in het vele persoonlijke contact, dat in de bezettinsjaren gelegd is met mensen van allerlei richting is — bij alle bereidverklaring tot beraad en overleg — dit standpunt steeds volgehouden en toen eindelijk in Mei van dit jaar de Duitse capitulatie kwam, waren de voorbereidingen gereed om overeenkomstig deze gedachten aan het werk te gaan.

Velen, die tot de leiding van de Partij behoorden en anderen, die als vooraanstaanden kunnen worden beschouwd, hebben het aanzien van de Partij vergroot en de toenadering tot onze beginselen bevorderd van mensen, die vóór 1940 onverschillig of zelfs vijandig tegenover ons hebben gestaan. De grote activiteit van partijgenoot J. H. Scheps mag in dit verband in het bijzonder worden genoemd. Daarnaast zijn er tallozen in het land, die als sociaal-democraat plaatselijk een geheel andere en betere verstandhouding hebben geschapen met andersdenkenden en tegenstanders. Tenslotte zijn er ook in de verzetsbeweging verbindingen aangeknoopt, die blijvend van invloed zullen zijn op de plaats, die het democratisch socialisme in het Nederlandse volk zal innemen.

In Mei 1944 is — nadat in de illegale pers en met name in „Het Parool” de S.D.A.P. was uitgeschakeld als politieke groepering, die waardig werd geacht om terug te keren in een bevrijd Nederland — als illegaal sociaal-democratisch orgaan „Paraat” verschenen.

In Augustus 1944 kwam „De Baanbreker” als tweede en kort daarna „Vrije Gedachten” als derde illegaal sociaal-democratisch orgaan. Een woord van dank aan de partijgenoten die het initiatief hebben genomen, voor wat zij, ieder op hun wijze, voor de sociaaldemocratie hebben gedaan.

Voorals „Vrije Gedachten” heeft zich verdienstelijk gemaakt door het doen drukken en verspreiden van een aantal publicaties, die voor de Partij van belang waren.

Sociaal-economische, Staatskundige en Culturele voorbereidingen van de Wederopbouw.

Vrijwel gedurende de gehele duur van de bezetting, heeft het Partijbestuur zich bezighouden met besprekingen over de wederopbouw en de vernieuwing.

In de algemene en beschouwende beraadslagingen hebben hieraan, ook buiten het Partijbestuur, tal van partijgenoten hun aandeel geleverd, terwijl ook in dit opzicht zeker invloed is uitgegaan van de discussies, die in Buchenwalde eerst en in Sint Michielsgestel later, door en met sociaaldemocraten in gijzeling, zijn gevoerd. In het Partijbestuur zijn het in het bijzonder Drees, In 't Veld, Vos en v. d. Kieft geweest, die hierover voorbereidende nota's hebben geschreven. Het resultaat van een en ander kan men, door Drees samengevat, ongeveer terugvinden in de stukken die verzameld zijn in de na de bevrijding uitgegeven brochure „Op de Kentering”.

Overige bemoeiingen.

Bij de onvolledige opsommingen van de werkzaamheden van het Partijbestuur en zijn leden, moet toch nog vermeld worden, dat in bezettingstijd besprekingen hebben plaats gehad over de Radio-Omroep en de taak van de Omroepverenigingen in en na de bezetting; over de oprichting en de werkzaamheid der Stichting voor Maatschappelijk Werk; over de invloed die de „basis-verbreding” op de inrichting, de werkwijze en de mentaliteit van de Partij zou dienen te hebben; over de verhouding N.V.V.—S.D.A.P.; over de N.V. „De Arbeiderspers” en de dagbladpers; over de vraagstukken van volksonwikkeling en -voorlichting; over de terugkeer van de vroegere „neven-organisaties” enz.

In een bespreking in 1941 met vertegenwoordigers van het vroegere N.V.V. gehouden, werd overeengekomen, dat na de bevrijding de vroegere organisatorische verbindingen tussen het N.V.V. en de S.D.A.P. niet zouden worden hersteld. Ten aanzien van „De Arbeiderspers” werd afgesproken, dat de gebouwen, persen en andere bezittingen onmiddellijk weer in bezit zouden genomen worden; dat „Het Volk” en zijn kopbladen direct weer zouden verschijnen en dat aanvankelijk de oude toestand van de Naamloze Vennootschap, met N.V.V. en S.D.A.P. als gelijke aandeelhouders, zou worden hersteld. Te zijner tijd zou (zal) dan worden beslist of een andere regeling voorkeur verdient of noodzakelijk is. Als Hoofdredacteur zou Dr. Wiardi-Beckman en als Directeur J. v. d. Kieft optreden. De voorbereidingen voor het herstel van de dagbladpers werden gelegd in handen van een commissie, bestaande uit: E. Kupers, M. A. Reinalda, J. v. d. Kieft en K. Vorrink. Later is een en ander opgedragen aan de partijgenoten E. Kupers, J. v. d. Kieft en W. Drees. In de plaats van Wiardi-Beckman, die begin 1942 was gearresteerd, werd K. Voskuil uitgenodigd zich voorlopig met de Hoofdredactie te belasten, zodra wij zelf weer de krant zouden kunnen uitgeven. Besloten is ook de naam „Het Volk” te vervangen door „Het Vrije Volk” en deze naam voor het gehele land aan de krant te geven.

Door E. Ribbius-Peletier werd contact gehouden met vrouwenclubs van welke sommige gedurende de bezettingsjaren geregeld hun bijeenkomsten met een kring van vertrouwde leden bleven voortzetten, andere bij bijzondere gelegenheden als Meiviering en Kerstfeest samen kwamen. In 1941 ontvingen de clubs tegen de eerste Mei een aantal begonia-knollen ter uitdeling aan hun leden, zodat deze zomer in honderden gezinnen in ons land de rode bloemen spraken van verbondenheid en trouw aan onze beweging. In de volgende jaren moesten wij door gebrek aan materiaal ook dit symbool missen.

Door het deelnemen aan verschillende discussiekringen had E. Ribbius-Peletier gelegenheid ook onder politiek anders denkende vrouwen belangstelling en begrip voor onze denkbeelden te wekken.

Het Partijbestuur heeft een vrij uitgebreide Commissie ingesteld met een omvangrijke opdracht. In de brief, waarin de leden der Commissie om hun medewerking wordt gevraagd, vindt men ongeveer de taak dezer Commissie omschreven. De brief luidde:

Amsterdam, 17 Mei 1945.

W.P.,

Er liggen straks, bij de wederoprichting der Partij een aantal vraagstukken ter oplossing ten aanzien van de geestelijke grondslagen en de culturele taak der democratisch-socialistische beweging.

De „verbreding van de basis der Partij”, waarnaar oprecht wordt gestreefd en die ook mag worden verwacht, heeft deze vraagstukken meer actueel gemaakt. Daar is het brede terrein van werkzaamheid der vroegere „neven-organisaties” in de toenmalige „moderne arbeidersbeweging”: het „Instituut voor Arbeiders-ontwikkeling”, de Arbeiders-Radio-Omroep, de „Arbeiders-Jeugd-Centrale”, de Arbeiders-Sportbond, de Arbeiders Zang- en Muziekverenigingen enz. Daar is ook het speciale werk, dat de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs op cultureel en ontwikkelingsgebied deed.

Moeten al de bemoeiingen van deze organisaties straks door de Partij opnieuw ter hand worden genomen? Moet het terrein dezer werkzaamheden worden uitgebreid, dan wel is beperking geboden?

Moeten de oude organisatorische vormen daartoe hersteld of moeten er nieuwe gecreëerd worden? Moet deze meer of minder dan vroeger onder de directe invloed van de Partij worden gesteld?

Moet het eventueel aan andere organisaties of instellingen worden overgelaten, op deze gebieden te voorzien in de uiteenlopende behoeften van de verschillende groepen van partijleden? Of moet de Partij met anderen deelgenoot zijn in het stichten van nieuwe meer onafhankelijke en algemene lichamen?

Ook de behoefte om straks meer dan vroeger hetzij met de Partij direct, hetzij op andere wijze door samenwerking tussen leden van de Partij aan „maatschappelijk werk” (de sociale zorg voor hen die vroeger bij de instellingen voor Armenzorg terecht moesten enz.) mee te doen, werpt in dit kader vraagstukken op.

Hoe kunnen tot de Partij — zonder dat zij vervlakt tot uitsluitend parlementair-politieke organisatie en verkiezings-apparaat — toetreden zij, wier geestelijk leven zich beweegt op gebieden, die geheel buiten de partij-bemoeiingen liggen, terwijl zij met de maatschappelijke doelstelling der Partij geheel instemmen en hoe kan tegelijkertijd de Partij bevrediging geven aan hen, die in de idee van het democratische socialisme volledige vulling vinden?

Het voorlopige Partijbestuur heeft besloten een uitgebreide en veelzijdige samengestelde commissie in te stellen, die de opdracht krijgt al deze problemen te onderzoeken en te rapporteren of en op welke wijze de taak van de Partij in deze kan worden vastgesteld en omschreven.

In opdracht van het P.B. verzoek ik u mij mede te delen, of ge bereid zijt een benoeming tot lid van deze Commissie te aanvaarden.

Uw antwoord gaarne binnenkort tegemoetziende en met vriendelijke groeten,
namens het voorlopige P.B.
KEES WOUDEBERG,
Secretaris.

Door de gebrekkige verkeersmogelijkheden is de Commissie nog niet geïnstalleerd kunnen worden. Leden dezer Commissie zijn:

Ds. Buskes,	Amsterdam-O.
B. Schaper,	Amsterdam-Z.
H. Stufkens,	De Bildt.
Mr. E. Ribbius-Peletier,	Amsterdam-Z.
M. A. Reinalda,	Haarlem.
M. van Veen,	Groningen.
S. de Jong,	Enschede.
H. v. Laar,	Amsterdam-O.
G. Nederhorst,	Gouda.
M. G. Warffemius,	Delft.
Kees de Boer,	Amsterdam-N.
D. Heroma-Meilink,	Dordrecht.
Jan Peters,	Amsterdam-C.
Koos Vorrink,	Amsterdam-Z.

Ook een commissie, die tot taak zou krijgen de Partij voor te lichten over de reorganisatie van het onderwijs (lager, middelbaar en hoger) was in voorbereiding en reeds waren de partijgenoten mr. A. de Roos (Amsterdam), M. van Veen (Groningen) met prof. Kruyt uit Utrecht overeengekomen een taakomschrijving voor de in te stellen Commissie te ontwerpen, toen de September-gebeurtenissen in 1944 ook deze plannen onuitvoerbaar maakten.

Hetzelfde was het geval met het plan om een Commissie voor het agrarische vraagstuk in zijn volle omvang in te stellen, waarvoor reeds door S. L. Mansholt een nota was geschreven.

In Januari 1944 is de „Koloniale Commissie” van N.V.V. en S.D.A.P. haar werkzaamheden weer begonnen. In de plaats van enige leden, die niet meer konden deelnemen (tot hen behoorden o.a. de bekwame en diep-betreunde partijgenoot prof. J. J. van Gelderen, die ons in Mei 1940 is ontvallen, en J. E. Stokvis, die was „ondergedoken”), werden andere partijgenoten aangezocht. De Commissie bestond toen uit: E. Kupers, voorzitters; L. N. Palar, secretaris; W. Drees, N. Vijlbrief, H. de Dreu, C. Hagen, J. Roorda, G. Slotemaker de Bruïne, W. Middendorp en Kees Woudenberg.

De Commissie heeft een aantal malen vergaderd, totdat de gebeurtenissen in September 1944 het ook haar onmogelijk maakten, haar werk voort te zetten.

Na de bevrijding heeft het Partijbestuur de Commissie, die als N.V.V.-S.D.A.P.-Commissie niet meer kon optreden en wier naam als „Koloniale Commissie” niet meer in overeenstemming met de nieuwe verhoudingen was, gereorganiseerd als Partij-Commissie.

Kupers nam toen, wegens drukke werkzaamheden geen nieuwe benoeming aan, terwijl ook Drees buiten de Commissie wenste te blijven. J. E. Stokvis is nu weer actief in de Commissie-Indonesië werkzaam en als nieuw lid is toegevoegd mr. Fruin.

In Augustus 1944 is er, ter herdenking van het 50-jarig bestaan der S.D.A.P., een door Drees geschreven folder uitgegeven. De oplaag, die door „Vrije Gedachten” verzorgd en vrij groot was, is voor een deel niet verspreid kunnen worden, doordat zij opgeborgen was in een gebouw, waarin onverwachts de Duitsers intrek namen. Het geschrift is in de brochure „Op de Kentering” opgenomen.

Nog heeft het Partijbestuur in bezettingstijd de voorbereidingen getroffen voor het scheppen van de instanties, die voor de zuivering nodig zouden zijn.

Het betrof de volgende regeling:

Zuivering der Partij en haar wederoprichting.

I. Door het Partijbestuur worden ter berechting van de leden der Partij, die haar aanzien hebben geschaad of haar beginselen hebben verzaakt, door in bezettingstijd in hun plicht als Nederlander en/of als sociaal-democraat te kort te schieten:

- a. een Centrale Ereraad van vijf leden en
- b. een Zuiveringscommissie van drie leden in elk der elf provincies en in de steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag ingesteld.

II. De Centrale Ereraad behandelt direct alle gevallen, waarbij betrokken zijn:

- a. leden van het Partijbestuur;
- b. leden der S.D. Kamerfracties;
- c. leden van Gedeputeerde Staten;
- d. wethouders;
- e. burgemeesters;
- f. redacteuren van de Arbeiderspers;
- g. leiding-gevende functionarissen van de Arbeiderspers;
- h. leden van de Hoofdbesturen der zg. nevenorganisaties van de Partij (Instituut, V.A.R.A., N.A.S.B., Bonden van Muziek-, Zang-, Toneelver.).

III. De Zuiveringscommissies behandelen alle overige gevallen van personen, die binnen haar gebied woonachtig waren in de tijd, dat de handelingen of nalatigheden geschieden, die tot een beschuldiging of tot het vragen van een onderzoek aanleiding gaven.

IV. Van de uitspraak van de Centrale Ereraad bestaat geen beroep. Van de beslissingen van de Zuiveringscommissies bestaat beroep op de Centrale Ereraad. Dit beroep dient binnen één maand na de uitspraak van de Zuiveringscommissies bij de Centrale Ereraad te zijn ingediend.

V. Zowel de Centrale Ereraad als de Zuiveringscommissies zijn verplicht, alvorens een veroordelend vonnis uit te spreken, de aangeklaagde te horen.

VI. De Zuiveringscommissies zijn gehouden van ieder door haar te behandelen geval een dossier aan te leggen en dit dossier — ook indien niet in hoger beroep wordt gegaan — in handen te stellen van de Centrale Ereraad.

VII. Bij veroordeling kunnen de Centrale Ereraad en de Zuiveringscommissies:

- a. volstaan met een — al of niet openbaar bekend te maken — afkeuring;
- b. besluiten, de veroordeelden niet tot het lidmaatschap der Partij toe te laten of hen te royeren, dan wel hen niet tot een bestuursfunctie in de Partij toe te laten, c.q. hen daaruit te ontzetten; van veroordeelden, die een openbare functie bekleden, te vorderen, hun functie ter beschikking te stellen.

VIII. Als plichtsverzaking, bedoeld sub. I, geldt:

- a. het passief zijn ten aanzien van de maatregelen der Duitse bezetters, waar actief handelen plicht was;
- b. het actief — al of niet tegen beloning — meewerken aan zulke maatregelen, waar weigering om mee te werken redelijkerwijs kon worden gevergd;
- c. het in enigerlei vorm medewerken aan nationaal-socialistische propaganda.

IX. De Centrale Ereraad en de Zuiveringscommissies nemen kennis van alle gevallen, die door instanties en leden der Partij te harer kennis worden gebracht en onderzoeken of de aanklachten voldoende gemotiveerd zijn om in behandeling te worden genomen. Zij behandelen voorts de gevallen, waarin door Bijzondere Rechtbanken of Tribunalen tegen leden der Partij een veroordeling is uitgesproken. Leden der Partij kunnen voor zichzelf een onderzoek verlangen, ook indien tegen hen geen aanklacht is ingediend.

Besluiten van het P.B. in verband met de zuivering en ten behoeve van het werk van Centrale Ereraad en Zuiveringscommissies.

Tot het lidmaatschap van de Partij kunnen niet worden toegelaten:

- a. zij, die lid zijn geweest van de Ned. Soc. Werkgemeenschap, of die groep metterdaad in woord en/of geschrift hebben gesteund of aanbevolen;
- b. zij, die na de oprichting van het Ned. Arbeidsfront een functie in die organisatie hebben bekleed of in woord en/of geschrift het N.A.F. hebben gesteund of aanbevolen;
- c. zij, die daarwerkelijk de Nat.-Soc. Beweging of instellingen van de N.S.B. hebben gesteund of aanbevolen;
- d. zij, die door een vonnis van een Bijzondere Rechtbank of Tribunaal van hun burgerrechten zijn beroofd.

Voor hen, die door dit besluit van het lidmaatschap der Partij zijn uitgesloten wordt de gelegenheid opengesteld de Centrale Ereraad te verzoeken hun geval te onderzoeken en te berechten.

Leden, die bij de voorlopige wederoprichting van de Partij, op grond van hun ten laste gelegd plichtsverzuim in de bezettingstijd, als schadelijk voor de invloed van de Partij worden beschouwd, kunnen — in afwachting van het onderzoek en de behandeling van hun geval door de Zuiveringscommissie of door de Centrale Ereraad — onmiddellijk als lid geschorst worden, dan wel kan de uitoefening van de rechten aan hun lidmaatschap verbonden, gestaakt worden.

De bevoegdheid tot het nemen van de maatregelen wordt gelegd in handen van een Commissie van drie leden, te benoemen door de Voorlopige Gewestelijke Contact-Commissie. Deze „Commissie van drie” neemt haar beslissingen, hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek van de Voorl. Gew. Cont.-Commissie, een afdelingsvergadering, een voorlopig afdelingsbestuur of een partijgenoot.

Het onderzoek en de behandeling van een bij een Zuiveringscommissie of bij de Centr. Ereraad aangeklaagd gemaakte aanklacht kan als geëindigd worden beschouwd, indien de aangeklaagde zich uit eigen beweging terugtrekt van het lidmaatschap der Partij of uit de functies, die hij in of voor de Partij bekleedt. De veroordeling van functionarissen der vroegere neven-organisaties door een Zuiveringscommissie of door de Centr. Ereraad moet zich beperken tot consequenties, die op het lidmaatschap der Partij en de daaruit voortvloeiende rechten betrekking hebben.

In de Centrale Ereraad zijn benoemd als leden en plaatsvervangende leden:

H. G. Scholten	Zaandam	Voorzitter
B. v. d. Waerden	Amsterdam	Secretaris
L. A. Donker	Rotterdam	
M. J. Engelvaart	Aalsmeer	
J. le Poole	Leiden	
A. de Roos	Amsterdam	
J. H. Scheps	Den Dolder	
J. Valkhoff	Den Haag	
H. de Vroome	Steenwijk	
H. Willemse	Rotterdam	

Ten slotte de samenstelling van het Partijbestuur:

In 1940 bestond het uit:

Koos Vorrink, Voorzitter

Dr. E. Boekman

S. R. de Miranda

Mr. J. in 't Veld

Mr. E. Ribbius Peletier, secretaresse

Kees Woudenberg, secretaris-penningm.

dagelijks bestuur

En voorts uit:

Ir. J. W. Albarda

W. Drees

Mr. M. v. d. Goes v. Naters

J. v. d. Kieft

J. E. Stokvis

J. Tuin

A. de Vries—Bruins

A. B. de Zeeuw.

Toen in 1940, door het overlijden van Boekman, het vertrek van Albarda en de gijzeling van Drees en v. d. Goes v. Naters het P.B. zeer onvolledig werd, werden dr. Wiardi-Beckman, H. Ploeg Jr. en M. A. Reinalda als P.B.-leden toegevoegd. Tot het najaar van 1941 vergaderde het P.B. in plenum. Daarna werd het werk, met het oog op het toegenomen gevaar, gelegd in handen van een klein uitvoerend bestuur, bestaande uit Koos Vorrink, J. v. d. Kieft en Kees Woudenberg. Bij uitzondering kwam het P.B. nog in plenaire zitting bijeen.

Toen Drees uit Buchenwalde terugkeerde in October 1941 is hij al spoedig aan het kleine uitvoerende college toegevoegd. Helaas viel Koos Vorrink uit deze beraadslagingen weg, toen hij op 1 April 1943 werd gearresteerd. Pas na de bevrijding in Mei 1945 keerde hij terug. De geveerde beraadslagingen leidden er toe, dat mr. in 't Veld, ir. H. Vos en mr. E. Ribbius-Peletier aan de kleine commissie werden toegevoegd. Ook H. Voskuil, als waarnemend Hoofdredacteur ging al spoedig aan de beraadslagingen deelnemen en toen M. A. Reinalda, die sinds Mei 1942 was ondergedoken, weer in de buurt van Amsterdam kwam vertoeven, was successievelijk het „kleine college” weer tot een 10-tal deelnemers uitgebreid. Ook Partijgenoot L. A. Ankum woonde de beraadslagingen in die tijd weer bij. In het begin van 1945 is mr. G. Slotemaker de Bruine aan het Partijbestuur toegevoegd. In het overleg met de groep illegale partijgenoten, die voornamelijk in Amsterdam, een sociaaldemocratisch verband onderhielden, werd, als vertegenwoordiger ter versterking van het contact met deze groep, pg. Henk van Laar, in het P.B. opgenomen.

Na de bevrijding hebben op uitnodiging van het P.B. nog zitting genomen de pgn. N. Stufkens, Th. A. Fruin en C. van Lienden. De laatste als vertegenwoordiger van de voorlopige partijorganisatie in de eerder-bevrijde Zuidelijke provincies.

In April 1945 heeft het Partijbestuur A. B. de Zeeuw geschorst, omdat deze in verband met zijn houding als Wethouder van Rotterdam, naar

de mening van het P.B. eerst „gezuiverd” moest zijn. De Centrale Ereraad heeft in Augustus l.l. uitspraak gedaan: „De Ereraad vindt geen termen hem (De Zeeuw) uit enige functie te zetten”.

Het thans demissionnaire Partijbestuur bestaat uit:

Koos Vorrink, Voorzitter,

E. Ribbius-Peletier, Secretaresse,

Kees Woudenberg, Secretaris-Penningm.

J. W. Albarda, W. Drees, Fruin, M. v. d. Goes v. Naters, J. v. d. Kieft, Henk van Laar, C. van Lienden, H. Ploeg Jr., M. A. Reinalda, G. Slotemaker de Bruïne, J. E. Stokvis, N. Stufkens, J. Tuin, J. in 't Veld, A. de Vries—Bruins en A. B. de Zeeuw.

Dit verslag is onvolledig. Het is ook eenzijdig. Het kon slechts geven wat vanuit een bepaalde hoek geobserveerd kon worden. Een overzicht van de ontwikkeling en het behoud van het verband in de afzonderlijke gewesten en in de grote steden ontbreekt geheel. Het zal wellicht voor de geschiedenis kunnen worden bewaard, door de verslagen van hen, die in het gewestelijke of lokale contact middelpunten zijn geweest.

Moge dit verslag als verantwoording voldoende zijn om de aanstaande Partijconferentie de gelegenheid te geven tot de discussie en de besluiten, die voor het belang van de Partij nodig zijn.

Van het, in het voor de September-conferentie samengestelde verslag aangekondigde voornemen, om over de V.A.R.A., de Sportbond, het Instituut v. A.O. en „De Arbeiderspers” in dit verslag uitvoeriger te rapporteren, heb ik afgezien, nu inmiddels verschillende zuiveringsorganen zich met het gebeurde in deze organisaties hebben bezig gehouden.

KEES WOUDEMBERG.

Bijlage I.

Op Zaterdagochtend, de 19e Juli, verschenen op het Secretariaat der S.D.A.P. twee heren, die vroegen om de leiding der Partij te mogen spreken. Zij waren in burger en bedienden zich van de Duitse taal. Niet wetende, wie ik voor mij had, deelde ik kortweg mede, dat niemand van de leiding aanwezig was. Zij zeiden daarop van de Sicherheitspolizei te zijn en informeerden of men dan geen verzoek had ontvangen om te verschijnen op het bureau der Duitse politie.

Ik ontkende dit, volkomen in overeenstemming met de feiten. Mij werd toen medegedeeld, dat ik dan maar mee moest gaan. Hetgeen geschiedde.

Aangekomen in het gebouw der Sicherheitspolizei verzocht ik, mij telefonisch in verbinding te mogen stellen met C. Woudenberg, den secretaris der Partij. Dat werd toegestaan.

Daar de verbinding nog al lang op zich liet wachten, meende men toch voortgang te moeten maken.

Ik werd overgebracht naar een grote zaal, waar zich enige hoge S.S.-officieren bevonden. Na de gebruikelijke formaliteiten werd mij toen door een hunner de in de dagbladders gepubliceerde verordening van den Rijkscommissaris voorgelezen.

Voor de kennisneming daarvan moest ik mijn handtekening plaatsen. Tegelijkertijd werd medegedeeld, dat de heer Rost van Tonningen in het gebouw aanwezig was en dat ik mij te zijner beschikking moest houden.

De heer Rost van Tonningen kwam daarop binnen en werd op vriendelijke wijze aan mij voorgesteld: „Herr Rengelink..... Herr Rost van Tonningen.”

De heer R. v. T. trad werkelijk zeer charmant op, bood mij enige malen een stoel aan en hanteerde vanaf de aanvang de stroopkwast met iets te overmatige ijver.

Allereerst dan wenste hij te gaan naar het gebouw der Arbeiderspers, want daar was heel veel haast bij..... „Uw wagen staat zeker voor?..... Neen, mijn wagen stond niet voor, zodat de redacteur van „Vrijheid, Arbeid, Brood” naast den hoofdsteller van „Het Nationale Dagblad” gezamenlijk naar het Hekelveld reden. De werkelijkheid is soms nog vreemder dan een droom.

De heer Rost van Tonningen was voorzien van een groot gevolg van dames en heren, wier namen mij nogal bekend in de oren klonken. Allen N.S.B.-ers.

Met deze stoet arriveerden wij bij de Arbeiderspers. Daar vond eerst een bespreking plaats met wijlen den heer IJ. G. v. d. Veen, aan wien eveneens mededeling werd gedaan van de nieuwste verordening. De heer Van der Veen was zonder twijfel diep onder de indruk en het onderhoud was zeer tragisch.

Terwijl de heer Kerkmeester achterbleef bij den heer Van der Veen, verzocht R. v. T. mij mede te gaan naar den Hoofdredacteur, den heer Van Overbeek.

Omtrent het onderhoud, dat toen plaats vond, kan ik weinig mededelen. Nadat de heer R. v. T. aan Van Overbeek een nogal vrij lijvig papier ter lezing had gegeven, vroeg deze, na kennisneming van de inhoud daarvan, of hij den heer R. v. T. „onder vier ogen” zou mogen spreken. Hetgeen werd toegestaan.

Na afloop van dit ongeveer drie kwartier durende onderhoud, deelde de heer R. v. T. mede, nu gaarne naar de Tesselschadestraat te willen gaan.

Terwijl wij de trappen van het gebouw der A.P. afwandelden; ontwikkelde zich een gesprek van ongeveer de volgende inhoud: „Mijnheer Rengelink, u denkt natuurlijk, dat dit alles een N.S.B.-rel is. Laat ik u mogen verzekeren, dat daar geen sprake van is. Mijn lidmaatschap van de N.S.B. heeft met deze benoeming van den Rijkscommissaris niets te maken.”

Ik heb slechts mijn schouders opgehaald, waarop de heer R. v. T. weer: „U twijfelt.....”

„U hoeft er niet aan te twifelen, dat ik twijfel”, repliceerde ik toen. „Ik behoef slechts te kijken naar het gevolg, dat achter ons komt, om te weten, dat hier de N.S.B. vertegenwoordigd is.”

De heer R. v. T. bestreed dit en verzocht mij toch met alle mogelijke kracht mijn bestuur mede te willen delen, dat er nu juist voor de S.D.A.P. ongekende mogelijkheden ontstonden. Er zou natuurlijk het een en ander moeten worden gewijzigd, maar het socialisme zou nu worden verwezenlijkt.....

In de Tesselschadestraat bleken de heren min of meer teleurgesteld over de accommodatie der Partij. Men meende, dat heel het gebouw in gebruik was bij de S.D.A.P. De heren verdwenen al weer spoedig. Zij verzochten mij contact te zoeken met de A.J.C., de V.A.R.A., het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling en de N.A.S.B., teneinde afspraken te maken voor te houden besprekingen.

Voorts werd mij medegedeeld, dat ik persoonlijk aansprakelijk was voor alles, dat zich in het Partijsecretariaat bevond. Niets mocht worden vernietigd of verwijderd.

Na het vertrek van den Curator telefoneerde ik de V.A.R.A. te Hilversum, waar ik vroeg naar De Vries of Pleijsier. Beiden waren niet aanwezig, zodat ik aan Bomli mededeling deed van de genomen beslissingen en hem berichtte, dat de volgende middag reeds de heer R. v. T. in Hilversum zou komen, teneinde een onderhoud te hebben met het D.B. van de V.A.R.A.

Ik ben daarna nog tot omstreeks 3 uur op kantoor gebleven teneinde orde te stellen op enige zaken.

Nog tijdens mijn bezoek bij de Sicherheitspolizei kreeg ik telefonisch verbinding met C. Woudenberg, dien ik verzocht voor een dringende zaak naar Amsterdam te komen. In de loop van de middag trof ik Woudenberg inderdaad. Overeenkomstig een verzoek van den heer R. v. T. spraken wij af elkaar, tezamen met den Partij-accountant Wegerif, de volgende ochtend op het Partijsecretariaat te ontmoeten, teneinde de heren R. v. T. en mr. De Rijke de gewenste inlichtingen te verschaffen.

Over deze bijeenkomst wordt elders gerapporteerd.

Gedurende de gehele Maandag lieten de nieuwe „Partijleiders” zich niet zien, zodat wij de gelegenheid hadden in eigen kring de ontstane situatie te bespreken. Daarbij aanwezig waren: K. Vorrink, C. Woudenberg, E. Ribbius Peletier, W. van Deelen, Tj. v. d. Zee en ondergetekende.

Wij waren het er allen over eens — en ook Van der Zee heeft niet van een afwijkend standpunt doen blijken —, dat er voor ons slechts één mogelijkheid was: op eervolle wijze onze functie ter beschikking te stellen. Slechts Van der Zee heeft deze overtuiging niet in een daad willen of durven omzetten.

Inmiddels had ik, op verzoek van den heer R. v. T. afspraken gemaakt met mevr. mr. E. Ribbius Peletier en K. Vorrink voor een bespreking op Dinsdagochtend 22 Juli.

De heer R. v. T. verscheen toen in gezelschap van enige dames, die blijkbaar deel uitmaakten van de N.S.V.O., de Nationaal-Socialistische Vrouwenorganisatie. Met deze had hij een onderhoud met mevrouw Ribbius Peletier, teneinde haar te bewegen haar werkzaamheden voor de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs voort te zetten. Op verzoek van mevrouw Ribbius Peletier woonde ik deze bespreking bij. Op even minzame als besliste wijze heeft zij de attenties van den heer R. v. T. van de hand gewezen en hem een lelijk blauwtje laten lopen.

Vervolgens vond de bespreking plaats met den heer Vorrink, die ik slechts zeer gedeeltelijk bijwoonde. In zijn gepubliceerd verslag heeft

K. Vorrink echter een overzicht gegeven, waarvan ook de heer R. v. T. achteraf heeft moeten toegeven, dat het juist is.

De dames van de N.S.V.O. brachten daarna den heer R. v. T. en ondergetekende in hun „wagen” naar het gebouw van de A.J.C. Tijdens de rit poogde een der vrouwelijke passagiers mij over te halen om ook mijn invloed nog eens aan te wenden om mevrouw Ribbius Peletier te bewegen haar werk voort te zetten. Ik kon daarop slechts reageren met de simpele mededeling, dat ik het volkomen eens was met de houding van mevrouw Ribbius Peletier, zodat men op mij niet behoefde te rekenen.....

In het kantoor der A.J.C. vonden wij Jan Peters, Wim van Halm en Wim Thomassen. Behalve de heer R. v. T. was nog aanwezig de heer Rambonnet, die door R. v. T. was aangewezen als verbindingsman tussen hem en de jeugdorganisatie. Dr. Eijkman, de voorzitter van de A.M.V.J., kan over dezen man stelling een interessant boekje open doen.

De heer R. v. T. verwees naar zijn benoeming en gaf daarop een korte toelichting. Hij deelde daarbij mede, dat onder zijn invloed de A.J.C. een grootse periode tegemoet zou gaan. Er zou een einde komen aan alle verbodsbepalingen, de A.J.C. zou de kern worden van een nieuwe, grote socialistische jeugdbeweging in Nederland. Kortom, lullekkerland werd geopend.

Jan Peters deelde mede met belangstelling een en ander te hebben aangehoord en dit in het volledige H.B. van de A.J.C. te willen bespreken. Men zou dan op korte termijn een beslissing nemen.

De heer R. v. T. stemde daarin toe.

Door Wim van Halm en Wim Thomassen werden daarna nog enige bezwaren geopperd en werd speciaal de opmerkelijkheid van den heer R. v. T. gevestigd op het feit, dat zij niet van plan waren maatregelen te nemen tegen de Joodse leden. De heer R. v. T. noemde dit „een buitengewoon moeilijk vraagstuk”... ..

Waar de discussie enigermate dood dreigde te lopen, wendde de heer R. v. T. zich plotseling ook tot mij met de vraag, hoe ik, die nu al deze besprekingen van nabij had bijgewoond, over zijn optreden dacht.

Ik heb toen met beide handen de gelegenheid aangegrepen om mijn mening te zeggen. Ik heb dat gedaan in een kort betoog, dat ik reken tot de beste redevoeringen, die ik ooit heb uitgesproken.

Ik heb nog getracht diezelfde dag zo nauwkeurig mogelijk de kern van dit betoog op papier te zetten en ik voeg dit in alle bescheidenheid aan dit rapport toe.

De heer R. v. T. heeft het kantoor van de A.J.C. verlaten met de positieve wetenschap, dat de A.J.C. voor hem verloren was. Ik heb persoonlijk de indruk, dat dit hem heel hoog zat. Na een ochtend van diepe teleurstellingen, van bedrogen verwachtingen, verliet hij kennelijk in zenuwachtige stemming het gebouw onzer jeugdbeweging. Ook de jeugd bleek pal te staan en het gefluit van den vogelaar te herkennen.

Nog diezelfde middag begaf ik mij naar het kantoor van de N.A.S.B. om het D.B. daarvan te berichten, dat de heer R. v. T. hen wilde spreken. Ik deed dat opzettelijk in de vorm van een persoonlijk be-

zoek, om hun tegelijkertijd mededeling te doen van de houding der A.J.C.

Ik bepleitte bij Muller en Van der Zee, dien ik daar aantrof, eenzelfde houding aan te nemen.

Zowel de heer Muller als de heer Van der Zee bleken toen reeds hun beslissing te hebben genomen. Zij deelden mij reeds op die Dinsdagmiddag mede, het nòch eens te zijn met het Partijbestuur, nòch met de A.J.C. De Sportbond zou een eigen weg gaan.

Op die Dinsdagmiddag bleek dus reeds, dat Van der Zee het niet eens was met de beslissing, waartegen hij op Maandagochtend met geen woord in verzet was gekomen.

Aleen dat al tekent voldoende de figuur van dezen karakterloze, die *de enige* was van functionarissen en kantoorspersoneel der Partij, die omzwaaide.

Uit heel het verdere verloop blijkt, dat R. v. T. dezen man op zijn juiste waarde heeft weten te schatten. Zo hij al niet zelve zijn diensten heeft aangeboden, dan heeft R. v. T. toch van de aanvang af gezien, welk bedorven vlees hij in de kuip had.

Het wekt dan ook geen verwondering, dat na de bespreking, welke plaats vond tussen R. v. T. en de N.A.S.B.-bestuurders Muller, Adri de Ruyter en Van der Zee, R. v. T. aan Van der Zee vroeg nog even te willen blijven. Adri de Ruyter en Muller, die toen volgens afspraak in een café op het Damrak op Van der Zee wachtten, konden blijven wachten. Tj. v. d. Zee kwam niet meer opdagen.

En zo is deze man van de ene eerloze daad naar de andere gegaan. Stap voor stap heeft hij al zijn oude idealen aan de voeten gelegd van den nieuwen meester. Dat hij bij zijn benoeming als voorzitter van de N.S.W.G. in een „Volk“-artikel zichzelf met Troelstra in één adem durft noemen, is slechts een symptoom van de verwaande domheid, die kenmerkend voor hem is.

Wie hem kent, kent ook zijn onbekwaamheid. Kent zijn minderwaardigheidsgevoel, zijn protserig vertoon met vreemde woorden, die hij niet kent, niet begrijpt en niet kan uitspreken. Het siert de Partij, dat R. v. T. in heel de grote S.D.A.P. niet één figuur heeft kunnen vinden van grotere allure, die bereid was de Judas-rol te spelen, die Van der Zee, stellig uit geen andere overwegingen dan domme eerzucht en angst voor het bestaan, heeft aanvaard.

Rest nog te vermelden, dat ik eveneens pogingen deed nog tijdig in contact te komen met dr. Brugmans, als voorzitter van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling. Deze bleek echter des Dinsdags uitstедig te zijn. Een tweede poging nog op Donderdag ondernomen, leidde evenmin tot succes.

Aldus het korte verslag van de periode, dat ik in de verwonderlijke rol van adjudant van Rost van Tonningen, van nabij een groot moment in de geschiedenis der socialistische arbeidersbeweging van Nederland heb meegemaakt.

Tot mijn vreugde. Want onze partij bleek goed en gaaf te zijn; zij bleek te bestaan uit karakter- en beginselvaste mensen, vanaf de hoogste functionarissen tot de gewoonste leden toe.

De beweging bleek een eenheid, die trouw stond rond onze idealen, en niet bereid was die idealen te offeren aan „de goden van de tijd”. De socialistische arbeidersbeweging heeft daardoor een dienst bewezen aan zichzelf. Door haar eer te redden, kan zij eervol herrijzen. Maar zij heeft ver daarboven uit een grote dienst bewezen aan heel de Nederlandse volksgemeenschap, door haar voorbeeld van trouw aan het Nederlandse volk en door haar durf die trouw ook metterdaad te tonen.

J. W. RENGELINK.

Verslag van het antwoord van W. Rengelink aan den heer Rost van Tonningen.

U stelt mij een vraag, waarop ik een eerlijk antwoord wil geven. Ik heb nu enige dagen met u contact gehad en ik heb de indruk, dat u die eerlijkheid op prijs zult stellen.

Ik heb verschillende van de door u gevoerde besprekingen bijgewoond en ik moet zeggen, dat wat u wilt, naar mijn opvatting geheel illusoir is. U wilt een gemeenschappelijke basis vinden op grond van onze gemeenschappelijke socialistische opvattingen. Of wij die gemeenschappelijk hebben is op zichzelf al een vraag, maar ik neem in ieder geval aan, dat wij beiden de ernstige bedoeling hebben te streven naar betere sociale verhoudingen. Maar het grote verschil ligt op het gebied van de staatsvorm, van de democratie.

Zeker, er kleefden aan die democratie fouten, de vorm was niet altijd juist, maar de inhoud van de democratie, de vrijheid van denken, van geloof, de gelijkwaardigheid der rassen zijn voor ons beginselen.

Als men van ons vraagt de Joden te verloochenen, waarmede wij gewerkt hebben, zij aan zij, dan is dat voor ons onaanvaardbaar.

Wij kunnen over die democratie niet marchanderen. Juist in de laatste jaren heeft de socialistische arbeidersbeweging de democratie steeds minder gezien als een opportunisme en wij hebben duidelijk uitgesproken, dat democratie voor ons *beginsel en doel* is.

Wij geloven dat, wij hebben dat gepropageerd en men kan van ons niet eisen, dat wij *nu* dat alles verloochenen. Ik geloof niet, dat onze functionarissen daartoe bereid zijn. Het zou een aanranding zijn van onze eigen eer en onze eigen waardigheid.

Ik stam uit een geslacht van kleine boeren, die in de periode der industrialisatie tot de arbeidersklasse zijn overgegaan. Maar in mij werkt toch nog — en dat zult u als nationaal-socialist begrijpen — de gehechtheid aan de bodem, aan de eigen grond, die men bewerkt en die men liefheeft.

Dat geldt ook nu nog. De bodem, de grondslag, waarop ik werk en waaraan ik mijn levenskracht en levensrecht ontleen, wordt onder mij weggetrokken. Ik zou mij isoleren door aan uw kant te gaan staan, isoleren van de socialistische arbeidersbeweging, isoleren van de grote massa van ons volk.

Men mag dat niet verwachten van mij, men mag dat ook niet eisen van de andere vooraanstaanden in de arbeidersbeweging.

Wat u wilt is nog illusoir om een andere reden.

De Partij en de culturele organisaties berusten op de vrijwilligheid. De contributie wordt vrijwillig geïnd, het huisbezoek wordt vrijwillig

gedaan, de propaganda wordt vrijwillig gevoerd zonder dat iemand daarvan directe materiële voordelen geniet. Het moet u toch duidelijk zijn, dat dit alles nu niet meer mogelijk is, dat diegenen, die gister nog vrijwillig ijverden voor het democratisch socialisme vandaag vrijwillig ijveren voor een volks-socialisme onder uw leiding. Mijnheer Rost van Tonningen, u vraagt naar mijn mening en ik zeg die eerlijk. Zij zullen het niet vrijwillig doen en u kunt hen er niet toe dwingen.

Bijlage II.

Verslag van het onderhoud, dat op Zondag 21 Juli 1940 de Partij-secretaris heeft gehad met den heer Rost van Tonningen, in aanwezigheid van enige andere heren.

Zaterdag 20 Juli, werd de Partij-secretaris, uitstедig zijnde, door Wim Rengelink telefonisch medegedeeld, dat hij onmiddellijk naar Amsterdam moest komen. 's Avonds 7 uur ontmoette hij Wim Rengelink, die hem in kennis stelde van de inmiddels in de dagbladen verschenen, verordening van den Rijkscommissaris, waarbij de heer Rost van Tonningen was benoemd tot Commissaris van de S.D.A.P. en al haar neven-instellingen en de leiding van de S.D.A.P. uit haar functie ontheven.

Rengelink had, naast meerdere andere, ook deze opdracht gekregen, dat hij moest zorgen, dat Zondag 21 Juli 's morgens de Partij-secretaris en de accountant Wegerif in het secretariaatsgebouw aanwezig zouden zijn, teneinde met den heer Rost van Tonningen een onderhoud te hebben en deze inlichtingen te verschaffen.

Zondag 21 Juli, waren om half tien Rengelink, Wegerif en de Partij-secretaris aanwezig in het gebouw van het secretariaat, dat inmiddels sinds Zaterdagmiddag onder bewaking van marechaussee bleek te zijn gesteld. Ook verscheen daar de heer mr. De Rijke, de latere Procureur-Generaal van Arnhem en Commissaris der Provincie Overijssel.

De heer Rost van Tonningen zou wat later komen en de heer De Rijke begon alvast met het vragen van inlichtingen, die hij nodig zeide te hebben voor de samenstelling van een rapport, dat hij in opdracht van Rost van Tonningen had te maken. Achtereenvolgens heeft de Partij-secretaris mededeling gedaan van de bestuursinrichting en de onderverdeling van de Partij in Gewesten en afdelingen; van de inrichting van het partij-secretariaat; van de boekhouding; van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs; van het Wetenschappelijk Bureau; van redactie en exploitatie van „Vrijheid, Arbeid, Brood”; van de uitgeverij van brochures; van de Maatschappij tot Exploitatie van Verenigingsgebouwen; van de Koloniale Commissie; van de Algemene Raad en van de verhouding tot het N.V.V.; van de organisatorische verhouding tot de A.J.C., de V.A.R.A., het Instituut voor Arbeidersontwikkeling, de Nederlandse Arbeiders Sportbond en de bonden van Arbeiderszang-, -muziek-, en -toneelverenigingen; van de Commissie van N.V.V. en S.D.A.P. voor Limburg; van de Stichting „de Neutrale Volksschool te Heerlen”; van de financiën van de S.D.A.P.; van het „Fonds voor Wetenschappelijk Werk”; van de bijzondere leerstoel te Utrecht; van de Vereniging van Sociaal-Demo-

cratische leden van Provinciale Staten en Gemeenteraden en van de invloed van de S.D.A.P. op de gang van zaken in „De Arbeiderspers”. Kortom van alles, wat een lid van de S.D.A.P. in die dagen kon vinden in het jaarverslag van de Partij.

Omtrent de financiële toestand van de Partij merkte de heer De Rijke op, dat deze hem niet rooskleurig toescheen. Enkele nadere informaties over de financiën werden den heer De Rijke verstrekt door den accountant Wegerif, waarop deze de conferentie heeft verlaten.

Nadat de heer De Rijke van een en ander zijn aantekeningen had gemaakt, zeide hij grote bewondering te hebben voor de grote omvang van het organisatorisch werk van de S.D.A.P. op zo veelzijdig sociaal, economisch en cultureel gebied. Hoewel hij geloofde, dat de heer R. v. T. daarop nog wel uitvoeriger zou ingaan, wilde de heer De Rijke — nu de heer R. v. T. toch nog niet aanwezig was — wel zeggen, dat hij het zeer zou betreuren, als nu, door de veranderde omstandigheden, de waarde en de goodwill van al dit werk van de leiding van de S.D.A.P. voor de socialistische arbeiders van Nederland verloren zou gaan. Hij zeide te verwachten, dat zeker de Partij-secretaris zou willen medewerken tot het behouden en het uitbouwen van dit geestelijke goed.

Daarop is hem geantwoord, dat de secretaris slechts het verlangen had, dat zijn bescheiden door den nieuw-benoemden Commissaris zo spoedig mogelijk zouden worden gecontroleerd en dat hem bij accoord-bevinding décharge van het door hem gevoerde financiële beheer zou worden verleend.

Spoedig daarop — het mag zo omstreeks kwart voor twaalf geweest zijn — verscheen de heer R. v. T. ter conferentie. Hij begon — na zich te hebben voorgesteld — met de mededeling, dat hij door zijn benoeming tot commissaris van de S.D.A.P. in de komende dagen veel zou moeten samenwerken met den commissaris van het N.V.V. Hij had dezen daarom uitgenodigd de bespreking bij te wonen. Al spoedig daarna verscheen de Commissaris van het N.V.V. ter conferentie.

De heer De Rijke heeft daarop voor den heer R. v. T. een vluchtig exposé gegeven van de inlichtingen hem tevoren verstrekt.

Ook de heer R. v. T. heeft daarbij uitdrukking gegeven aan zijn grote bewondering voor de geestelijke en culturele waarden van wat in de loop der jaren door de S.D.A.P. was tot stand gebracht. Het was, aldus de heer R. v. T. vooral zijn bedoeling, om deze waarden te behouden, nu het ogenblik gekomen was om praktisch-positief socialistisch werk te gaan doen. Hij interesseerde zich daarom in het bijzonder voor het culturele werk van de S.D.A.P. en van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs; voor het grote en mooie werk, dat onder leiding van den heer Vorrink in de A.J.C. was opgezet, al was dan ook in de latere jaren, naar zijn mening, de door Vorrink uitgestippelde lijn niet doorgetrokken; voor het werk van de V.A.R.A. en het Instituut voor Arbeidersontwikkeling en van alles, wat had bijgedragen tot de scholing en vorming van het in de S.D.A.P. georganiseerde socialistische volksdeel.

De heer R. v. T. vroeg o.a. nadere inlichtingen over het Wetenschappelijk Bureau van de S.D.A.P. Toen hem werd medegedeeld, dat dit

Bureau, naast veel ander studiemateriaal ook het „Plan van de Arbeid” had samengesteld, gaf de heer R. v. T. met instemming van zijn aanwezige medewerkers, enigszins uitbundig uiting aan de grote waardering die hij voor dit „Plan” zeide te hebben.

Over het werk van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs, zeide de heer R. v. T., zou hij door de secretaresse, Mevrouw Ribbius-Peletier, gaarne in bijzonderheden ingelicht willen worden. Toen bij de bespreking van de financiën van de S.D.A.P. de heer De Rijke er den heer R. v. T. opmerkzaam op maakte, dat volgens het verslag over 1939 op „Vrijheid, Arbeid, Brood” over dat jaar een winst van ruim f 3000.— was gemaakt, vroeg de heer R. v. T., hoe dat mogelijk was. Dit blad toch, met zijn vrij omvangrijke inhoud, zijn illustraties, zijn kleurendruk en zijn goede verzorging, werd voor slechts f 0.03 per exemplaar bij colportage verkocht? W. Rengelink kon hem daarop antwoorden, dat er van V.A.B. wekelijks 70.000 exemplaren met geheel belangloze medewerking van ettelijke duizenden colporteurs(trices) in het land werden omgezet. De heer R. v. T. vroeg daarop nader naar de redactie van het weekblad. Hem is medegedeeld, dat naast Vorrink en H. Vos, vooral W. Rengelink met de samenstelling was belast, waarop Rengelink een compliment van den heer R. v. T. in ontvangst had te nemen. Met de inhoud, aldus de heer R. v. T., was hij het niet steeds eens geweest, maar hij had er toch wel altijd met veel belangstelling kennis van genomen.

Met de V.A.R.A. zou de heer R. v. T., naar hij mededeelde, nog diezelfde middag een onderhoud hebben. Toen ook de Sportbond nog even ter sprake kwam, zeide de heer R. v. T., dat hij van de „Sportunie”, waartoe de N.A.S.B. inmiddels was toegetreden, niets moest hebben. Er moest een socialistisch georiënteerde arbeiderssportorganisatie blijven bestaan, binnen het kader van de nieuwe socialistische beweging, die nu komende was.

Ook over het werk van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling, de Natuurvrienden en het Arbeidersreisbureau zijn nog enige nadere inlichtingen door den heer R. v. T. gevraagd.

Toen aldus de heer R. v. T. een beeld had van de organisatorische opzet en omvang van de sociaal-democratische arbeidersbeweging in ons land, heeft hij een betoog geleverd, dat, samenvattend, op het volgende neerkomt.

In overeenstemming met de verlangens van het Duitse bezettingsgezag zal, nu de ineenstorting van de burgerlijke democratische reactie is voltrokken, een nieuwe periode worden ingeluid, waarin daadwerkelijk het Socialisme zal worden tot stand gebracht. De Rijks-commissaris was voornemens de S.D.A.P. te ontbinden of op te heffen. De heer R. v. T. had hem echter weten te bewegen daarvan af te zien en de gelegenheid open te laten om de grote waarden van het werk, dat de S.D.A.P. heeft verricht in stand te houden en te gebruiken. Daarop moet nu worden voortgebouwd, met de medewerking van de socialistische massa, die in Nederland alleen in de S.D.A.P. te vinden is. Het is nu dus de bedoeling van den heer R. v. T. de S.D.A.P. te laten voortbestaan. Weliswaar niet als sociaal-democratische partij, maar als kern van een grote massale socialistische volksbeweging. De democratie is in de catastrophale oorlogsdagen ondergegaan; met

het coalitie-gedoe van de S.D.A.P. is het nu voorgoed gedaan; het socialisme en het welzijn van het gehele volk zijn nu de enige doelstelling.

De Heer R. v. T. kan niet aannemen, dat wij tegenover de geweldige betekenis van de gebeurtenissen der laatste maanden en tegenover de mogelijkheden van de nieuwe tijd, die was aangebroken, onverschillig staan en hij vraagt daarom medewerking bij de uitvoering van de opdracht hem door den Rijkscommissaris verstrekt.

De 80.000 leden van de S.D.A.P. moeten bijeengehouden worden en met hen zal Nederland tot een socialistische staat in nationale zin worden omgebouwd. Nu pas zijn de mogelijkheden gegeven om het doel te bereiken, waarvoor wij en zovele andere S.D.A.P.-ers in de laatste 40 jaren de strijd hebben gevoerd.

Alvorens antwoord te geven op de vragen door den heer Rost van Tonningen tot den Partij-secretaris gericht, heeft deze er de aandacht op gevestigd, dat in de democratische S.D.A.P. belangrijke beslissingen slechts door Congres, Partijraad of Partijbestuur genomen werden. De Partij-secretaris wilde dus weten of het hem geoorloofd was het Partijbestuur te raadplegen. Het Partijbestuur, dat er wellicht de voorkeur aan zou geven de Partij te liquideren. De heer R. v. T. heeft daarop onmiddellijk gereageerd met de mededeling, dat tot liquidatie alleen hij nog maar bevoegd was en dat hij met het Partijbestuur niets te maken wilde hebben.

Met de leden van het P.B., die hij persoonlijk kende, wenste hij geen nadere relatie. Op een bespreking met den heer Vorrink en met mevrouw Ribbius Peletier stelde hij hoge prijs.

Hierop heeft de Partij-secretaris gezegd, dat hij — nu hem dus niet werd toegestaan het Partijbestuur bijeen te roepen — er geen bezwaar tegen had voor zijn persoonlijke verantwoording te zeggen hoe hij tegenover het tot hem gerichte verzoek stond.

Hij heeft den heer R. v. T. medegedeeld, dat er voor hem tussen de 10e en de 15e Mei niets anders gebeurd was, dan dat Nederland een oorlog had verloren, waarin het tegen zijn wil was geraakt.

Hoezeer hij dit voor ons land en ons volk ook ernstig betreurde, op zijn politieke overtuiging en gezindheid had dit generlei invloed gehad. Voor en na de periode 10—15 Mei was hij sociaal-democraat geweest en gebleven en hij was ook na 20 Juli niet voornemens zijn overtuiging prijs te geven. De tijd van de bezetting zag hij voor ons volk als een periode van zware beproeving, die wij hadden te aangaan en te ondergaan, omdat het feit van de capitulatie op 14 Mei daartoe dwong. Dat hiermede voor ons volk en in het bijzonder voor de socialisten onder ons volk een nieuwe tijd van grote en blijde mogelijkheden was aangebroken kon hij niet inzien. Zelfs indien hij zou willen aannemen, dat het socialisme, waarover de heer R. v. T. had gesproken, hetzelfde Socialisme zou zijn als dat, waarvoor hij vanaf zijn 18e jaar had geijverd, dan nog zouden de heer R. v. T. en hij, naar zijn mening, een volkomen verschillend doel nastreven. Met de autoritaire staat zou het democratisch socialisme, waarvan hij een voorstander is, nooit te verenigen zijn. Het Führer-Prinzip, waarvan, naar hij meende te weten, de heer R. v. T. toch een voorstander was, zou hij nooit kunnen of willen huldigen.

Bij het afzweren van de democratische rechten, de vrijheden van vereniging, drukpers en vergadering, zou hij nooit vrede kunnen hebben. Zijn humanisme en het anti-semitisme zouden nooit verenigbaar blijken. Van een samenwerking tussen den heer R. v. T. en hem, zou er, nòch voor den een, nòch voor den ander, enig goeds te verwachten zijn.

Daarom — aldus heeft hij daaraan toegevoegd — zou hij er prijs op stellen, dat de heer R. v. T. zoveel mogelijk de controle en de overdracht van de bezittingen en de bescheiden van de Partij zou bespoedigen.

Nadat de heer R. v. T. nog had opgemerkt, dat de Partijsecretaris zowel over de autoritaire staat, als over het leidersbeginsel en over de werkelijke democratie volkomen onjuiste opvattingen had en nadat hij daaraan had toegevoegd, dat meningsverschillen daarover niet het belangrijkste doel wilden zien, werd de conferentie beëindigd.

Afgesproken werd, dat bevorderd zou worden, dat zo spoedig mogelijk de heer R. v. T. een onderhoud zou hebben met Vorrink en mevrouw Ribbius Peletier.

Kas, boeken, bescheiden, inventaris enz. zijn door twee, door den heer R. v. T. aangewezen accountants gecontroleerd. Op 31 Juli waren deze heren (Spangenberg en Harting) met hun werk gereed. Kas en sleutels zijn aan hen overgedragen tegen een voorlopige verklaring. Op Zaterdag 3 Augustus is een op zegel gestelde verklaring door beide heren aan den Partij-secretaris overhandigd, waarna deze met Wim Rengelink het kantoor van de S.D.A.P. heeft verlaten.

KEES WOUDEBERG.

Bijlage III.

Beknopt verslag van het onderhoud tussen den heer Rost van Tonningen en den gewezen voorzitter der S.D.A.P. op 23 Juli 1940.

Nadat de heer Rost van Tonningen reeds op Zaterdag 20 Juli een bezoek bracht aan het partijsecretariaat, had hij op Zondag 21 Juli een langdurig onderhoud met den partijsecretaris. Daarbij gaf hij de wens te kennen in de eerstvolgende dagen eveneens een onderhoud te hebben met die leden van het Partijbestuur, die hem persoonlijk niet bekend waren, n.l. met de partijgenoten Ribbius Peletier, In 't Veld, De Zeeuw en Vorrink.

Op Dinsdag 23 Juli 1940 had op verzoek van den heer R. v. T. in het partij-secretariaat Tesselschadestr. 31, Amsterdam, een onderhoud met den partijvoorzitter plaats. Het duurde van ongeveer kwart over elf tot ongeveer half een. Het werd in correcte toon, inzonderheid van de zijde van den heer R. v. T. gevoerd, die meerdere malen zijn voldoening erover uitsprak en zijn erkentelijkheid betuigde, dat de partijvoorzitter bereid was geweest zich voor dit gesprek beschikbaar te stellen.

Alhoewel voor den partijvoorzitter, zomin trouwens als voor den partijsecretaris, die het gesprek in zijn geheel bijwoonde, de bedoelingen van den heer R. v. T. geheel duidelijk zijn geworden, moet worden aangenomen, dat het den heer R. v. T. er om begonnen was

te onderzoeken, in hoeverre er onder de leden van het P.B. personen waren, bereid en naar zijn oordeel geschikt, om in de leiding van de Partij, ook in de naaste toekomst een taak te blijven vervullen.

„Moet ik de organisatie en haar instellingen liquideren of is er met uw medewerking een vorm te vinden, waarin het stuk volksleven, dat zich daarin georganiseerd heeft, behouden kan blijven. Velen hebben mij gezegd: hef het maar op, doch daar voelde ik in beginsel niets voor. Wat is daaromtrent uw mening?” aldus ongeveer de heer R. v. T. Nadat de partijsecretaris nog eens opnieuw zijn mening omtrent de onmogelijkheid voor hem persoonlijk om als sociaal-democraat tot een voortzetting onder leiding van den heer R. v. T. te geraken, had uiteengezet, richtte de heer R. v. T. zijn vraag meer direct tot den partijvoorzitter.

Deze begon — mede naar aanleiding van inlichtingen hem verstrekt door den partijsecretaris — met het uitspreken van de veronderstelling, dat de heer R. v. T. van een onderhoud als dit wellicht daarom enig positief resultaat verwachtte, omdat hij meende in het socialisme van de nationaal-socialisten en van de S.D.A.P. een gemeenschappelijk element aanwezig te zien.

Dat bleek inderdaad bij den heer R. v. T. het geval te zijn.

Daarop heeft de partijvoorzitter hem verklaard, dat de democratie een zo wezenlijk element van de beginselen der S.D.A.P. uitmaakt, dat alleen reeds om die redenen een onoverbrugbare kloof gaapt tussen de opvattingen van het nationaal-socialisme en die van het democratisch socialisme. Hij heeft er daarbij op gewezen, dat juist de ontwikkeling in de S.D.A.P. de laatste jaren het inzicht in de betekenis der democratie heeft verdiept en hij heeft zich veroorloofd op te merken, dat hij persoonlijk aan die ontwikkeling een levendig aandeel heeft gehad en de heer R. v. T. zeker niet van hem zou verwachten, dit inzicht te verloochenen, nu *tijdelijk* onder de druk van het wapengeweld de democratische idee voor de autoritaire moet wijken. De strijd voor het recht der menselijke persoonlijkheid, de roeping van de mens tot vrijheid stellende als de zin der Westerse en Christelijke beschaving, heeft hij als hoogste verdienste der arbeidersbeweging aangewezen, dat zij de arbeiders de weg heeft gewezen naar eigen denken en eigen oordelen, hen aldus opvoedende tot zelfbewustzijn en eigen verantwoording. Tussen deze opvatting en het leidersprincipe van het nationaal-socialisme is geen samenwerking mogelijk. Daarbij heeft hij als zijn stellige overtuiging uitgesproken, dat de nederlaag der vrijheidsidee in Europa slechts van tijdelijke aard is, want dat het wezen van de Europese mens geen duurzame onderdrukking verdraagt. Daarbij heeft hij opgemerkt, dat het in de worsteling onzer dagen niet gaat om bepaalde vormen, waarin de democratische idee belichaamd is, maar dat het gaat om haar geestelijke inhoud en haar zedelijke waarde. Ook voor de sociaal-democraten staat het vast, gelijk zij vele jaren met klem betoogden en in practische maatregelen belichaamden, dat verouderde vormen dringend vernieuwing behoeven.

De heer R. v. T. stelde hier tegenover, dat naar zijn opvatting juist in het nat. socialisme de voorwaarden voor de ontplooiing der menselijke persoonlijkheid werden geschapen. Vooral interesseerde hem

evenwel of de partijvoorzitter meende het recht te hebben bij de noodzakelijke opbouw van ons volksleven aan de kant te blijven staan. De partijvoorzitter verklaarde daarop, dat hij bereid was op zijn post te blijven, indien de heer R. v. T. zou bewerkstelligen, dat morgen weer de vrijheid van vereniging en vergadering, de vrijheid van drukpers en de vrijheid van geweten werden hersteld.

Een schouderophalen van den heer R. v. T. was het duidelijk bescheid. Daarop stelde de partijvoorzitter vast, dat dus in de gegeven omstandigheden voor een politieke partij generlei reden van bestaan meer aanwezig is. Dit uitwerkende zei hij, dat op dit punt uiteraard een groot verschil bestaat met de positie van de vakbeweging, die ook onder de geheel andere omstandigheden van het oogenblik een taak kan hebben in de bescherming van de stoffelijke belangen van de arbeidersmassa's. De S.D.A.P. heeft vóór alles de taak te strijden voor geestelijke waarden. Zij zou in de bres moeten staan voor de geestelijke vrijheid, die vernietigd is door de Duitse overwinning en door het feit, dat men aan de N.S.B. het beheer over de socialistische organisaties en hun instellingen heeft toevertrouwd. De slag is verloren en daaruit moeten voor het oogenblik de consequenties worden aanvaard. Daarbij komt, aldus de partijvoorzitter, dat een leiding van N.S.B.-ers door ons als een smaad wordt gevoeld. „Gij zit hier onder de bescherming van de Duitse tanks en vliegtuigen. Nadat gij 8 % der kiezers achter uw beweging had verzameld, zijt gij tot 4 % teruggelopen. Wij hadden een toezicht in de vakbeweging van Duitse zijde, wij hadden een gedwongen arbeidsfront onder Nederlandse leiding als consequenties van onze nederlaag kunnen aanvaarden. Wat men ons thans heeft aangedaan is een smaad, die aan ons knaagt en die wij nooit zullen vergeten. Zomin als wij de puinhopen van het verwoeste Rotterdam zullen vergeten.”

Zeer belangstellend was de heer R. v. T. er naar te weten, of de partijvoorzitter zijn houding liet bepalen door het feit, dat *hij* was aangewezen door de Duitse autoriteiten als bewindvoerder. Hij wees nadrukkelijk van de hand, dat hij als N.S.B.-er zijn functie uitoefende.

Opmerkende, dat noch door hemzelf noch door een van zijn partijgenoten deze voorstelling kan worden aanvaard, verklaarde de partijvoorzitter, dat zijn beoordeling van de mogelijkheid ener activering der S.D.A.P. los staat van de benoeming van den heer R. v. T., want dat hij vanaf de dag der capitulatie op het standpunt heeft gestaan: het is uit, we hebben de slag verloren.

De heer R. v. T. betuigde zijn dank voor deze duidelijke en oprechte uiteenzetting, die hij bereid was als vertrouwelijk op te vatten.

De partijvoorzitter repliceerde, dat hij zich van te voren rekenschap had gegeven van de mogelijke gevolgen ener openhartige meningsuiting, maar dat hij bereid was alle consequenties te aanvaarden en geen prijs stelde op een vertrouwelijk cachet aan deze besprekingen. Illusies, na hetgeen zijn allernaaste vrienden in Duitsland hadden ondervonden, koesterde hij op dit punt in geen enkel opzicht.

De heer R. v. T. vroeg of het gevolg van deze houding niet moest zijn, het verloren gaan van het culturele werk der arbeidersbeweging,

dat toch juist door een tegemoetkomende houding zijn opvoedende functie zou kunnen blijven uitoefenen.

De partijvoorzitter wees erop, dat voorzover de Partij dit werk beïnvloedde, het van dezelfde geest doortrokken was, die hij gepoogd had te schetsen en er naar zijn mening daarom weinig kans bestond het in stand te houden, maar dat anderzijds een deel van dit werk eveneens onder de hoede van de vakbeweging plaats vond en men kon pogen het vandaar uit te behouden.

De heer R. v. T. verklaarde vervolgens, dat dit onderhoud hem tot zijn spijt dreef tot de conclusie, dat hij zou moeten overgaan tot het liquideren van de socialistische organisaties. Er bleef dan niets anders over, dan het vinden van een geëigende beheersvorm voor de instellingen der beweging met een kleine groep, die hij geloofde tot medewerking bereid te vinden.

Hij betreurde zulks om velerlei redenen, maar vooral ook, omdat daardoor bij de komende vredesonderhandelingen het zou ontbreken aan een socialistisch georiënteerde volksbeweging, die Adolf Hitler het nodige vertrouwen zou inboezemen om Nederland zijn zelfstandigheid te schenken. De bezetting zou nu bijna onvermijdelijk een permanente moeten worden. Daarbij verwierp hij nadrukkelijk de gedachte van een concentratie, zoals deze was nagestreefd met burgerlijke groepen, vanwege hun onverbeterlijk reactionair karakter. Met het wederzijds uitspreken van de hoop, elkaar nog eens elders te zullen ontmoeten, eindigde het onderhoud.

Bijlage IV.

Verslag van het onderhoud, dat op Dinsdag 23 Juli 1940 de Partij-secretaresse heeft gehad met den heer Rost van Tonningen.

Toen op Dinsdag 23 Juli de heer Rost van Tonningen op het Partij-secretariaat verscheen, was de eerste bespreking met de secretaresse. Hij was vergezeld van twee N.S.B.-dames, een daarvan was iemand met wie ik destijds op school was geweest en haar aanwezigheid als „oude schoolvriendin” moest klaarblijkelijk dienen om aan het onderhoud een vertrouwelijk cachet te geven. Rost van Tonningen begon met kort en goed de zaak te stellen, dat het er nu om ging te beslissen of onze vrouwenorganisatie zou doorwerken of zou worden opgeheven. En toen ik — blijkbaar geheel tegen zijn verwachting — daarop antwoordde, dat het mij inderdaad het beste leek onder de gegeven omstandigheden de organisatie op te heffen, ging hij zich uitputten in argumenten, die het doorwerken moesten bepleiten. Een stroom van allerlei beloften en persoonlijke vleierijen werd over mij uitgestort en het hielp niets of ik al telkens verklaarde als overtuigd sociaal-democraat niet onder het oppertoezicht van een nationaal-socialist te willen en te kunnen werken. Telkens weer werd een nieuw aanlokkelijk voorstel gedaan. Mij werd beloofd, dat ik volle vrijheid zou hebben naar eigen inzicht te werken, ik zou het socialisme kunnen propageren, zoals ik dat altijd had gedaan en het voordeel zou zijn, dat Rost van Tonningen mij tegen de Duitsers zou beschermen. Hij wenste klare socialistische taal en verwees naar de op handen zijnde speech van den V.A.R.A.-voorzitter. Als blijk van

prompte bediening werd vermeld, hoe die speech nog heet van de naald 's nachts in het Duits was vertaald en thans reeds door de Duitse instantie voor uitzending was vrijgegeven. Zo ging het anderhalf uur door; toen vertrok hij om met Vorrink te gaan spreken. De dames bleven die tijd bij mij achter. Zij hadden tijdens het onderhoud gezwegen, doch begonnen thans te pleiten op haar eigen manier. Ook deze bleken geen enkel begrip te hebben van de kloof, die ons van het nationaal-socialisme scheidt. Eén was zelfs zeer geëmotionneerd en verklaarde met tranen in de ogen, „wel te kunnen grienen”, dat ik dit nog weigerde. Toen zij ging inzien, dat er toch heus niets van zou komen, begonnen ze te informeren hoe men een vrouwenorganisatie zou moeten opzetten. Het spreekt vanzelf, dat ik ze op dat gebied met kluitjes in het riet stuurde en met welgevallen liet ik mijn ogen gaan over onze archiefkasten, wetende, dat daarin geen enkel gegeven meer te vinden zou zijn, daar op de 14e Mei alles in vlammen was opgegaan.

Een paar dagen later had ik op het bureau een onderhoud met mr. De Rijke, die zich op de hoogte kwam stellen van de financiële toestand onzer organisatie. Ook verscheen toen weer een van de dames met het bekende verzoek.

Tenslotte heb ik aan den accountant Spangenberg, die werd bijgestaan door een Duitser, de boeken en bescheiden van de Bond en van de Stichting tot het exploiteren van vacantie-huizen moeten openleggen. Helaas was deze boekhouding keurig in orde, zodat er niets weg te werken viel en het flinke batige saldo der Stichting werd geïncasseerd. Ook het goedgevulde „Tiele Wibaut Fonds”, dat na 14 Mei van de Bond was losgemaakt en onder afzonderlijk beheer was gesteld, hebben wij niet van de inhalige greep kunnen redden.

Geheel in overeenstemming met de redactrice C. Pothuis-Smit werd de verschijning van het weekblad „De Proletarische Vrouw” onmiddellijk stopgezet. De omstandigheid, dat net een nummer op de pers lag, maakte het nog mogelijk aan de lezeressen mededeling te doen van dit besluit. In een waardig hoofdartikel nam de redactrice afscheid van de krant, die zij 35 jaar lang had geredigeerd en zette zij uiteen, waarom thans vrijwillig van het verder uitgeven van de krant werd afgezien. Sprekende met een bekend schrijver betoogde zij, dat er een leed is, „dat men niet kan en ook niet mag ontvluchten. Het is de losprijs zelf van het geluk. Dwars daardoor leidt de weg naar onze ontplooiing, het bereidt ons voor op de vreugde en maakt ons haar waardig.”

E. RIBBIUS PELETIER.

Verslag werkzaamheden W. Drees in de illegaliteit.

In het begin van het verslag is gewag gemaakt van het contact tussen de voornaamste politieke partijen in Nederland, gelegd Juli 1940, en van verschillende daarmee samenhangende verbindingen.

Deze contacten hebben blijvende betekenis gekregen ook voor de tijd na de bezetting, o.a. doordat het Vaderlands Comité en de Grote Adviescommissie der Illegaliteit (waarin ook het Vaderlands Comité een vertegenwoordiger had) gezamenlijk de Nationale Adviescommissie in het leven hebben geroepen, die de Regering van advies zou dienen, tot weer een volksvertegenwoordiging functioneert en die ook bij de samenstelling van het Noodparlement een taak vervult.

Nadat in April 1943 Vorrink, met verscheidene anderen, waaronder alle leden van de Commissie van Vijf, gearresteerd was, vertegenwoordigde Drees de Partij in de verschillende colleges. Hij was tenslotte voorzitter van het Politiek Convent, het Vaderlands Comité en de Contactcommissie der Illegaliteit, en maakte deel uit van het college van Vertrouwensmannen, dat 2 Augustus 1944 door Koningin en kabinet belast werd met „vertegenwoordiging der Regering bij bevrijding van deel of geheel Vaderland”.

De Grote Advies-Commissie der Illegaliteit.

Het is thans ruim een jaar geleden, dat Koningin en Minister-President telegrafisch de wens te kennen gaven van coördinatie en samenwerking van alle landelijke illegale organisaties, door de vorming van een commissie van voormannen daaruit. Deze coördinatie kwam tot stand in een vergadering van 3 Juli 1944, waarin vrijwel alle belangrijke verzetsorganisaties vertegenwoordigd waren: Trouw, Parool, Vrij Nederland, Ons Volk, De Waarheid, De Geus, Je Maintiendrai, Christoffoor, Vrije Katheder, Vrije Kunstenaar, Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers, Nationaal Steunfonds, Natura, Persoonsbewijzencentrale, Medisch Contact, Studentenverzet, Schoolverzet, Raad van Verzet, Landelijke Knokploegen, Ordedienst en Vaderlands Comité. Aangezien om veiligheidsredenen de voormannen dezer groeperingen gedurende de bezetting niet regelmatig tezamen konden vergaderen, werd een Contact Commissie gevormd van vijf personen, van wie drie de verzetsorganisaties vertegenwoordigden — elk van hen die organisaties, die hem als representant in de Contact Commissie kozen — en de twee overigen, resp. het Vaderlands Comité en de Ordedienst.

Op deze wijze is een hechte coördinatie van de over het gehele land werkende illegale groeperingen ontstaan, waardoor alle beleidsvragen, die de illegaliteit in haar geheel betroffen, door de organisaties in onderling overleg werden behandeld en beslist. Aldus kon de samenbundeling van de drie organisaties voor het gewapend verzet tot stand komen, kon men tot een algemene strijd tegen de „Liese-Ausweise” besluiten, door middel van welke de vijand zijn plannen tot wegvoering van de Nederlandse mannen hoopte te kunnen uitvoeren; aldus konden ten slotte — om met enkele voorbeelden te volstaan — de ondergrondse groeperingen na een brede discussie tot overeenstemming komen over de wijze, waarop de illegaliteit na de bevrijding haar stem zou kunnen laten horen. Via de Contact Commissie stonden de illegale organisaties in voortdurend telegrafisch contact met de Regering in Londen.

Na de bevrijding van het gehele land konden de toppen der organisaties direct, dus niet via de Contact Commissie, met elkander vergaderen. Zo kwam op 9 Mei j.l. voor het eerst de zogenaamde Grote Advies-Commissie der Illegaliteit (G.A.C.) in Amsterdam bijeen, waarin van alle genoemde verzetsorganisaties een vertegenwoordiger zitting heeft. Hieraan werden intussen toegevoegd vertegenwoordigers van die belangrijke verzetsgroepen, die vóór 3 Juli 1944 interprovinciaal werkten en tevens 11 provinciale vertegenwoordigers.

In de voorbereidende besprekingen kwam men tot de conclusie, dat de G.A.C. niet

zou mogen treden in bespreking van het algemeen Regeringsbeleid. Haar taak bestaat in het door gemeenschappelijk overleg bevorderen van:

- a. De liquidatie van het na de bevrijding overbodig geworden ondergrondse werk.
  - b. De terbeschikkingstelling van alle geestelijke en materiële krachten van ons volk voor de voortzetting van de oorlog buiten Europa.
  - c. De inschakeling van de voormalige ondergrondse bewegingen, van onderdelen en leden daarvan, voor zover zij daartoe geschikt zijn, in het nationale herstel en wederopbouw in de ruimste zin.
  - d. Het welslagen van de Overheidsmaatregelen t.a.v. de zuivering, met name het ter beschikking stellen aan het bevoegd gezag van de daartoe nodige feitelijke gegevens.
  - e. De goede verzorging van de nagelaten betrekkingen van hen, die in het verzet tegen den vijand het leven lieten en, voor zover nodig, de terugkeer van de leden der voormalige verzetsbewegingen tot een normaal maatschappelijk leven.
- Deze taak is evenwel vastgesteld, uitgaande van de gedachte, dat de Nationale Advies-Commissie tot stand zou komen. Een derde gedeelte der leden is immers voortgekomen uit de georganiseerde verzetsbeweging, die de verwachting heeft, dat hetgeen er onder de oud-illegale werkers leeft met betrekking tot het algemeen Regeringsbeleid via de Nationale Advies-Commissie tot uitdrukking zal komen.

Het Vaderlands Comité.

Begin Juli 1940 kwamen 12 vertegenwoordigers van 6 politieke partijen bijeen (R.K., S.D.A.P., A.R., C.H., V.D., Liberalen). Zij kwamen tot overeenstemming omtrent de oprichting van een Nationaal blok, dat naar buiten zou optreden om eenheid te demonstreren als Nederlanders, als voorstanders van geestelijke vrijheid, rechtszekerheid, volksinvloed, dat verder dergewenst de secretarissen-generaal van advies zou kunnen dienen bij algemene beleidsvragen en dat bij de Duitse autoriteiten zou kunnen protesteren in geval van schending van het volkenrecht. Deze plannen zijn doorkruist door overleg met vertegenwoordigers der Nederlandse Gemeenschap, dat aanvankelijk tot overeenstemming leidde ten aanzien van de oprichting van een Nederlandse Unie, met ander karakter dan de latere Unie heeft gekregen, tot ten slotte onverwachts het driemanschap zijn eigen weg ging.

Het Politieke Convent, zoals de samenwerking der partijen genoemd werd, is toen niet naar buiten opgetreden, maar het onderling overleg heeft de gehele oorlog voortgeduurd, zij het met steeds wisselende personen en ten slotte met slechts een vertegenwoordiger van elke partij, aangezien velen in gijzeling werden gesteld of gevangen genomen. Het overleg heeft geen betrekking gehad op het georganiseerde verzet in engere zin, al kwam dat natuurlijk in de gesprekken wel aan de orde. Het had wel de strekking om in de kringen, die men kon beïnvloeden, gezamenlijk de geest van non-collaboratie te versterken. Daarnaast diende het om elkander zo goed mogelijk op de hoogte te houden en zich over de toekomst te beraden.

Op den duur werd behoefte gevoeld om een comité op breder, niet uitsluitend politieke grondslag te vormen, zowel voor overleg tijdens de bezetting als om de Regering van advies te dienen. Einde 1941 werd aanraking verkregen met het z.g. comité-Scholten, een onder voorzitterschap van prof. P. Scholten gevormd comité van personen van verschillende, inzonderheid, maar niet uitsluitend godsdienstige richtingen. Een comité van 15 personen, wel genoemd Groot Burger Comité, kwam tot stand met 6 vertegenwoordigers van de politieke partijen, een aantal vertegenwoordigers van het comité-Scholten en enige in onderling overleg aangewezen leden. Als werkcomité fungeerde een commissie van vijf, bestaande uit de heren Menten, Ringers, Schouten, Verschuur en Vorrink, de laatste drie vertegenwoordigers resp. van A.R., R.K. en S.D.A.P. Dit comité is zeer actief geweest in het verstrekken van voorlichting en van adviezen aan de Regering en bereidde maatregelen voor, nodig in het geval in ons land een vacuum mocht optreden. Dit comité van vijf met verscheidene leden van de commissie van vijftien werd op 1 April 1943 gearresteerd.

Enige tijd later werd echter een telegram van de Regering ontvangen, waarin de wens werd uitgesproken, dat weer een commissie tot stand zou komen, ditmaal uitsluitend met adviserend karakter, aanleiding tot vorming van het Vaderlands Comité.

Het Vaderlands Comité bestond aanvankelijk uit Donner, voorzitter, Drees, Van der Mandele, Van Royen, Van Schaik. Na enige wisseling (o.a. trad prof. Rutgers toe, die echter in gevangenschap raakte en ten slotte in de gevangenis stierf, na een vergeefse poging om als vertegenwoordiger van het Vaderlands Comité naar Enge-

land te gaan) bestaat het Vaderlands Comité thans uit: Drees, voorzitter, Donner, Kolfschoten, Van der Mandele, Reinink. De opzet was weer: vertegenwoordigers van de drie grootste partijen en twee niet politieke figuren.

Ook de commissie van vijftien werd gereconstrueerd. Nadat zich eerst enige moeilijkheden voordeden over het Comité van Vijf, omdat het was tot stand gekomen via persoonlijk overleg, niet op georganiseerde wijze, werd het Comité van Vijf erkend als het werkcomité van het Comité van Vijftien.

Het Vaderlands Comité heeft een reeks van adviezen aan de Regering gezonden, zowel over vraagstukken tijdens de bezetting als over de toekomst. Ten dele eigener beweging, ten dele op uitdrukkelijk verzoek van de Regering. Het heeft zich ook beraden over hetgeen in een overgangstijd zou moeten gebeuren, maar uitsluitend ter voorbereiding van hetgeen dan door de Regering of Militair Gezag zou zijn te doen. Van deze voorbereidingen, o.a. ten aanzien van benoemingen, hebben later Vertrouwensmannen een dankbaar gebruik gemaakt.

Het Comité van Vijftien kwam slechts enkele malen bijeen. Het stelde zich voor te zijner tijd als adviescollege voor de Regering te zullen optreden en nodigde vertegenwoordigers van sociaal-economische groepen uit tot toetreding om het comité een veelzijdiger karakter te geven. Het lag in de bedoeling in deze geest ook met de verzetsbeweging in verbinding te treden. Dit contact werd in de lente van 1944 gelegd, echter op andere wijze. Regeringstelegrammen gaven aanleiding tot vorming van de Contact Commissie en de G.A.C. Toen bovendien in Augustus 1944 Vertrouwensmannen werden benoemd, trad het Vaderlands Comité ter zake van het geven van adviezen aan de Regering en het treffen van voorbereidingen uiteraard op de achtergrond. Het had intussen via zijn voorzitter aanraking met de Contact Commissie, het college van Vertrouwensmannen en het Politiek Convent, het heeft thans zitting in de G.A.C. en heeft ten slotte kunnen medewerken aan het tot stand komen van de Nationale Adviescommissie.

De „Sociaal-democratische Vereniging voor Bevrijd Nederland”.

Van partijgenoot Mr. L. A. Donker, is bij het Partijbestuur een uitvoerig vertrouwelijk rapport met bijlagen ingekomen over zijn werkzaamheden in het bevrijde Zuiden van October 1944 tot Mei 1945. Aan dit rapport is het volgende ontleend:

Reeds spoedig na de bevrijding begonnen in het Zuiden in verschillende plaatsen vroegere partijgenoten weer onderling contact te zoeken. Dit leidde in enkele plaatsen tot de oprichting van een voorlopige sociaal-democratische vereniging, terwijl b.v. in Nijmegen terstond weer een afdeling van de S.D.A.P. werd opgericht. In het Zuiden had in de aanvang de „vernieuwingsgedachte” vrij grote aanhang. Daaronder vielen te rekenen stromingen, die men later meer gekanaliseerd in de illegaliteit en in de Nederlandse Volksbeweging terugvindt, doch die in den beginne in het Zuiden met vele vage begrenzingen en doelstellingen, en vaak met een uit de Nederlandse Unie stammend anti-parlementarisme en een zeker politiek analphabetisme gekruid, aan de dag traden. Ook onder de sociaal-democraten in het Zuiden had men hier en daar zulke „vernieuwers”. Deze waren afkerig van een wederoprichting van de S.D.A.P., omdat zij vreesden, dat daarmee de groei naar nieuwe vormen en gedachten zou worden afgesneden. Zij waren daarom voorstanders van de oprichting van sociaal-democratische verenigingen met een voorlopig karakter, waardoor niet geprejudicieerd zou worden op de toekomstige ontwikkeling en de toetreding van leden uit bevolkingsgroepen, die vroeger niet tot ons kwamen, niet zou worden belemmerd. Een aantal van hen zagen de sociaal-democratie van vóór 1940 als een „vastgelopen” zaak en waren op zoek naar nieuwe ideologieën en vormen. Onder de gewone partijgenoten leefden deze dingen niet zo sterk, maar wel onder een aantal intellectuelen, te midden van wie Hilda Verwey—Jonker, Wim Thomassen en later Henk Brugmans sterk op de voorgrond traden. De grote massa der partijgenoten stond echter, evenals ik zelf, op het standpunt, dat de partij enerzijds een open oog behoorde te hebben voor de eischen van de nieuwe tijd, doch anderzijds haar in het verleden beproefde grote beginselen had hoog te houden.

Al spoedig drong zich aan mij meer en meer de noodzakelijkheid op om de plaatselijke sociaal-democratische organisaties in een landelijk verband te verenigen. De wenselijkheid daarvan uit een organisatorisch oogpunt was evident; voor alles moest door middel van een centrale leiding bereikt worden, dat allen gezamenlijk zouden opmarcheren en voorkomen worden, dat de ene groep deze en de andere gene weg zou opgaan. Daarbij kwam, dat, hoezeer ook allerwege betoogd werd, dat het geen tijd voor partijpolitiek was en voor alles eenheid geboden was, toch in de binnenlandse politiek zich situaties begonnen af te tekenen, die optreden van de sociaal-democratie gewenst konden doen zijn (zo wierp de kabinetscrisis van Januari 1945 reeds haar schaduwen vooruit), terwijl mijn verblijf in Londen in December 1944 mij duidelijk had gemaakt, dat ook met het oog op de internationale contacten een landelijke organisatie van de sociaal-democratie dringend vereist was.

Aangezien Van Lienden, die voorzitter was van de Eindhovense sociaal-democratische vereniging, het met deze gedachtengang eens bleek te zijn, werden door het bestuur van deze vereniging uitnodigingen gericht tot de andere plaatselijke organisaties voor een conferentie op 14 Januari 1945. Deze conferentie werd gehouden ten huize van onzen Eindhovensen partijgenoot A. A. de Jong. Zij werd bijgewoond door pg. Mr. J. A. W. Burger, toentertijd nog minister van Binnenlandse Zaken, die juist op de avond van die dag de radio-rede zou uitspreken, die later gebruikt is om hem te doen aftreden.

Na een door mij gehouden inleiding en een daarop gevolgde ampele discussie werd unaniem besloten tot de oprichting van de „Sociaal-Democratische Vereniging voor bevrijd Nederland”. Zij kreeg een centraal bestuur van tien leden; het dagelijks bestuur bestond uit: Mr. L. A. Donker, voorzitter; W. Thomassen, 2e voorzitter; C. J. van Lienden, secretaris-penningmeester; J. W. Lebon en Ds. P. A. van Stempvoort, terwijl verder deel uitmaakten van het Centraal Bestuur: Mej. To Janssen (Den Bosch), C. Baan (gewest Limburg), Van Oorschoot (gewest Zeeland), Beukema (Nijmegen), Corver (Breda).

Bij de oprichting heeft doelbewust de gedachte voorgezeten om in één verband te verenigen zowel diegenen, die in de S.D.A.P., zoals zij vóór 1940 was, hun ideaal zagen, als hen, die vergaande vernieuwingen in ons hele politieke leven en mitsdien ook in de Partij voorstonden. De wil tot compromis bleek zowel uit de naam van de Vereniging als uit de samenstelling van het Centraal Bestuur, waarin de verschillende stromingen vertegenwoordigd waren. De tweede voorzitter Thomassen was een uitgesproken exponent van de vernieuwingsgedachte; Ds. Van Stempvoort een representant van de Ned. Herv. orthodoxie, die de beginselen van het democratisch socialisme onderschrijft, terwijl de voorzitter als een man „van het midden” werd gerekend. Door het karakter van voorlopigheid, dat de hele zaak had, kon het compromis slagen.

Ik heb het steeds als mijn taak beschouwd om te bereiken, dat in het Zuiden, waar mede door het optreden van enkele intellectuelen vrij grote spanningen in de Partij bestonden, de beweging één geheel zou blijven en als zodanig bij de algehele bevrijding aan het Partijbestuur der S.D.A.P. kon worden overgedragen. Soms was deze taak wel eens moeilijk. Vooral later, toen Thomassen met De Winter en mij de hoofdredactie van „Het Vrije Volk” vormde, kwamen wrijvingen nogal eens voor. Gelukkig gevoelde ik mij bij deze taak steeds gedragen door de overgrote meerderheid der partijgenoten. Wat ik van de aanvang af als een gevaar heb gezien, is, dat de grote massa der arbeiders de vaak sterk cerebraal getinte discussies der „vernieuwers pur sang” te veel zouden gaan zien als een intellectueel schaakspel en zich dientengevolge van zulk een inwendig heftig discussierende sociaal-democratie afzijdig zouden houden. Geheel ongegrond is deze vrees niet gebleken te zijn.

De „Sociaal-Democratische Vereniging voor bevrijd Nederland” heeft nuttig werk kunnen doen. Allereerst heeft zij bewerkt, dat in de eerste, nogal chaotische tijd in het Zuiden, een politiek kon worden uitgestippeld, die de instemming van nageoegde gehele Partij had, waardoor de eenheid sterk bevorderd werd. Vervolgens heeft zij er het hare toe bijgedragen, dat overal in de plaatsen van enig belang afdelingen werden opgericht en het partijleven weer op gang gebracht werd. Door circulaire werd contact tussen het bestuur en de afdelingen onderhouden. Voor zover dit bij de ontredderde verkeerstoestanden mogelijk was, werden de afdelingen bezocht en van sprekers voorzien; in Limburg en Zeeland werden op een centraal punt van tijd tot tijd gewestelijke bijeenkomsten gehouden, terwijl op 1 Mei 1945 vrijwel overal goed geslaagde Meifeesten plaats vonden. Maar bovenal is van belang geweest het initiatief, dat door de Vereniging is genomen om weer tot de uitgave van een eigen krant te komen, waarover hieronder in een afzonderlijk hoofdstuk zal worden gesproken.

Het Dagelijks Bestuur is vele malen en het Centraal Bestuur ongeveer één keer per maand bijeen geweest. Vele punten zijn op deze vergaderingen aan de orde gekomen. Om er enkele te noemen: de steeds wederkerende vraagstukken, die met de organisatorische opbouw der Vereniging verband hielden; de voorbereiding van de oprichting van de krant en later de vele vragen van beleid en organisatie, die zich bij de redactie hebben voorgedaan; de eisen, die in verband met de zuivering aan de toelating van leden moesten worden gesteld; de politieke situatie, die in de eerste maanden van 1945 i.v.m. de kabinetscrisis tot diepgaande besprekingen en op 30 Jan. 1945 tot het zenden van een uitvoerig memorandum aan onze partijgenoten-ministers te Londen aanleiding gaf; de afvaardiging van ondergetekende naar het internationale socialistische congres te Londen in begin Maart 1945. Niet onvermeld moge in dit verband blijven het feit, dat bij brief d.d. 8 Maart 1945 de C.P.N. een verzoek tot samenwerking deed, gevolgd door een mondeling verzoek aan mij om overal de 1 Meidag te zamen te vieren, terwijl ook plaatselijk dergelijke verzoeken aan de instanties aldaar werden gedaan. Het Centraal Bestuur wees elke samenwerking af op grond van het voorlopige karakter van de Vereniging, dat geen zodanige principiële beslissing gedoogde, alsmede op grond van het feit, dat de communistische opvattingen over de democratie, waarbij een éénpartij-staat nog democratisch wordt genoemd, niet de onze is. De gehele Partij bleek het met de afwijzing eens te zijn; slechts uit de afdeling Maastricht, waar ik op een vergadering in Febr. 1945 merkwaardigerwijze nog klanken hoorde, die mij herinnerden aan de tijd van de oppositie der O.S.P., kwamen enkele bezwaren. De „Sociaal-democratische Vereniging in bevrijd Nederland” heeft m.i. haar nut gehad. Er is eenheid gebracht onder de partijgenoten, hetgeen in de verwarring van die dagen van de allergrootste betekenis is geweest, er is leiding gegeven en

bij de algehele bevrijding vond de Partij in het Zuiden een organisatie, die zonder meer in het partijverband kon worden ingeschakeld.

Het Vrije Volk.

In de zomer 1944 had er een telegrammenwisseling plaats gehad tussen de Regering in Londen en het bezette gebied over de uitgifte van de bladen van de Arbeiderspers na de bevrijding. Daarbij had voor dit doel Wiardi Beckman een algehele voimacht gekregen. Bij zijn ontstentenis zouden zijn bevoegdheden in deze worden uitgeoefend door een driemanschap, bestaande uit Kupers, Woudenberg en een derde, waarvoor later M. Sluijser werd aangewezen. Deze laatste kwam reeds in December 1944 uit Londen naar het bevrijde Zuiden over om eens poolshoogte te nemen. Ik heb hem toen niet ontmoet, omdat ik in die dagen juist in Engeland vertoefde. Toen hij eind Jan. 1945, nadat hij weer ongeveer een maand in Londen was geweest, opnieuw te Eindhoven arriveerde, was inmiddels de „Sociaal-Democratische Vereniging” opgericht en was van daaruit de voorbereiding ter hand genomen. Burger meende, dat het het meest in overeenstemming met de gedachte, die aan de telegramwisseling ten grondslag lag, was, dat, nu Kupers en Woudenberg nog in het bezette gebied vertoefden, hun taak zou worden overgenomen door Van Lienden als voorzitter van het „N.V.V. voor het bevrijde gebied” en door mij als voorzitter van de „Sociaal-democratische Vereniging” in samenwerking met Sluijser.

Deze samenwerking heeft inderdaad enige dagen bestaan in het eind van Jan. 1945. Omstreeks 1 Febr. echter vertrok Van Lienden naar Londen naar het internationale vakverenigingscongres, waar hij een volle maand bleef en een goede acht dagen later werd Sluijser, die toen nog een functie had aan het Dep. voor Alg. Oorlogvoering, plotseling door Minister Gerbrandy naar Londen teruggeroepen, vanwaar hij tengevolge van allerlei tegenwerking niet eerder dan eind April de gelegenheid kreeg om naar Nederland terug te keren. Tengevolge van een en ander bleef ik alleen zitten voor de taak de krant zo spoedig mogelijk te doen verschijnen. Toen op 1 Maart 1945 het eerste nummer verscheen, had ik enige van de meest spannende weken van mijn leven achter de rug. De problemen toch, die daarvoor moesten worden opgelost waren legio en van dien aard, dat telkens moest worden gevreesd, dat de zaak zou mislukken. Alle tot die tijd in het Zuiden verschijnende bladen waren of dagbladen, die plaatselijk dan wel in een zeer beperkt rayon uitkwamen of weekbladen. Het ging er nu om het eerste dagblad voor het gehele bevrijde gebied in het leven te roepen. Wat dat bij het totaal ontworpen verkeer betekende, is duidelijk. Bovendien ging het er steeds om de oplossing der onderscheiden problemen aldus te coördineren, dat zij alle tegelijk op een zo vroeg mogelijk gelegen datum waren opgelost. Mislukking van één onderdeel zou ten gevolge hebben, dat alle andere bereikte resultaten ook geen vruchten konden afwerpen. Die datum was voor mij gedurende de laatste daaraan voorafgaande weken 1 Maart 1945 en dat is gelukt.

Bijna onoverkomelijk waren de problemen van het transport en het opbouwen van de plaatselijke organisatie. Voor het laatste heb ik een groot aantal reizen moeten maken. In Zeeland en Limburg gelukte het daarvoor onderscheidenlijk in Goes en Heerlen gewestelijke bijeenkomsten te beleggen, waar de nodige directieven werden gegeven voor de plaatselijke opbouw. Er was in het algemeen een geweldig enthousiasme voor de komende krant, maar gebrek aan bezorgers, fietsbanden, communicatiemiddelen en aan contact met het hoofdbureau te Eindhoven vormden dagelijkse dampers, hoewel deze er niet in slaagden het vuur te doven. Het vervoer van de kranten iedere dag in de richtingen Limburg, Zeeland en Nijmegen kon niet anders dan per auto geschieden en het heeft mij schier onoverkomelijke moeite gekost dit technisch en administratief voor elkaar te krijgen. En toen het eenmaal gelukt was kostte het ruim f 11.000 per drie maanden of te wel ongeveer f 800 per week.

Dit voert mij vanzelf tot het vraagstuk van de financiering. Tot goed begrip daarvan moeten echter enige opmerkingen over de organisatorische opzet voorafgaan. Ik zei reeds, dat eind Januari de zaak door het bestuur van de „Sociaal-democratische Vereniging” was ter hand genomen. Dit nam het besluit om in beginsel voor de organisatie aansluiting te zoeken bij die welke voor de N.V. „De Arbeiderspers” bestond. Er zou komen een Stichting „De Volkspers”, die ten doel zou hebben de behartiging in het bevrijde gebied van de belangen van de N.V. „De Arbeiderspers”. Deze stichting zou worden opgericht door Van Lienden

als voorzitter van het „N.V.V. voor het bevrijde gebied” en door mij als voorzitter van de „Sociaal-democratische Vereniging”. Het stichtingsbestuur zou bestaan uit zes leden, voor de helft door ieder van deze verenigingen aangewezen. De oprichtingsacte is, doordat eerst Van Lienden en daarna ik in Engeland was, eerst 16 Maart 1945 verleden. Naast ons traden als bestuurders op A. A. de Jong, J. W. Lebon, L. Ebeling en A. C. J. Leijssen (de laatste twee voor het N.V.V.). Van Lienden werd voorzitter en ik secretaris van het Stichtingsbestuur. De taak van het stichtingsbestuur was vrijwel geheel te vergelijken met die van de Raad van Commissarissen van „De Arbeiderspers”. Lebon trad als gedelegeerd commissaris op. Daarnaast was bepaald, dat de hoofdredactie van de krant, die „Het Vrije Volk” zou heten, zou worden benoemd door het Centraal Bestuur van de Vereniging (de hoofdredacteur van de Arbeiderspers werd weliswaar benoemd door het Congres, maar een Congres was voor de Vereniging alleen al door de verkeerstoestanden een onmogelijkheid).

Het heeft mij zeer veel moeite gekost om het bestuur van het „N.V.V. voor het bevrijde gebied” tot deelname te bewegen. De voorzitter Van Lienden vertoefde, toen de beslissing moest worden genomen, in Engeland en de andere bestuurders waren huiverig een beslissing van zulk een grote draagwijdte te nemen. Enerzijds oordeelden zij de deelname in strijd met de voorgenomen scheiding van N.V.V. en S.D.A.P. (waartegen ik aanvoerde, dat die scheiding door het bestaan van de N.V. „De Arbeiderspers” toch eerst na een overgangstijd mogelijk zou zijn); anderzijds vreesden zij de financiële consequenties van de deelname. Eerst toen ik aan het eind van de laatste langdurige vergadering over dit onderwerp de telegrammenwisseling tussen Regering en bezet gebied overlegde, waaruit bleek, dat Kupers wél de verantwoordelijkheid voor de herrijzing van de Arbeiderspers op zich genomen had, zwichtten zij. Van harte is de medewerking van deze zijde echter eerst geworden toen Kupers zelf in het bevrijde gebied arriveerde en bleek volkomen bereid te zijn de verantwoording voor het gebeurde te aanvaarden.

De financiën vormden, gelijk te begrijpen is, een zorgenkind van de eerste orde. Aanvankelijk zijn allerlei besprekingen gevoerd met Londen om een Regeringsvoorschot te krijgen, maar daarvan is, vermoedelijk gelukkig niets gekomen. We begonnen dan ook de zaak met f 7500.— van particuliere zijde van f 7500.— van het „N.V.V. voor het bevrijde gebied”. De begroting voor de eerste drie maanden wees eerst bij een oplaag van 15000 een mogelijk evenwicht aan en we hadden in de eerste weken nog maar een oplaag van 5 à 6000! Direct moest een post aan papier van omstreeks f 10.000.— contant betaald worden. Het N.V.V. moest bijspringen, wat echter daar weer tot moeilijkheden leidde, omdat dit instituut ook maar een beperkt bankcrediet had. Tenslotte heeft in begin April 1945 Lebon ons uit de moeilijkheden geholpen door de bezittingen van de V.A.R.A. borg te doen zijn (met die van het N.V.V., dat zich ook borg stelde) voor een bankcrediet van f 50.000. Gelukkig heeft de zaak zich in de loop der maanden in financieel opzicht zeer gunstig ontwikkeld. We waren erin geslaagd in pg. B. E. v. d. Sloot Jr. uit Nijmegen een zeer bekwaam en toegewijd directeur te vinden. Onder zijn voortreffelijke zakelijke leiding steeg het abonnementental gestadig en bereikte na niet al te langen tijd een hoogte als de Arbeiderspers in hetzelfde gebied nog nimmer had gehad, werden bronnen van inkomsten aangeboord (advertenties) en grote bezuinigingen op den duur aangebracht (toen het vervoer niet meer per auto behoefte te geschieden b.v.) met als gevolg, dat het tekort op de eerste drie maanden aanmerkelijk meeviel en de zaak al spoedig daarna nagenoeg self-supporting werd. Over de gegevens van de jongste tijd beschik ik uiteraard niet meer.

Grote moeilijkheden leverde ook de voorziening in de redactie op. Reeds in Februari waren we erin geslaagd om pg. G. E. Winter uit Nijmegen, vroeger journalist van de Arbeiderspers te Arnhem, aan de nieuwe krant te verbinden. De gedachte was toen, dat een driehoofdige hoofdredactie, bestaande uit Sluijser, Thomassen en De Winter (waarvan Sluijser intern de leiding zou hebben) zou optreden. Sluijser moest echter in de eerste helft van Febr. naar Londen terugkeren. Onder deze omstandigheden nodigde het Centraal Bestuur van de Vereniging mij uit de plaats van Sluijser in hoofdredactie in te nemen, tot dat deze zou zijn wedergekeerd. Deze terugkeer ging echter niet zo vlot. Hoewel ik, in begin Maart in Londen zijnde, alle pogingen in het werk heb gesteld om de terugkomst van Sluijser naar Nederland te bevorderen en daarvoor de medewerking van den heer Gerbrandy mocht verkrijgen, heeft het toch tot einde April 1945 geduurd alvorens Sluijser weer te Eindhoven was.

Mijn deelneming aan de Hoofredactie van de krant, die van het eerste verschijnen op 1 Maart tot 30 April heeft geduurd, heeft mij veel voldoening en veel zorgen gegeven. De zorgen werden hoofdzakelijk veroorzaakt door het feit, dat ik als intern leider van de Hoofredactie de eindeloze geschillen moest zien op te lossen, die tussen Thomassen en De Winter ontstonden uit verschil van inzicht over de te volgen koers. Nadat Thomassen begin April overging naar het M.G., was dit leed geleden. Met De Winter heb ik nooit een ogenblik moeilijkheid gehad. Hij was een bekwaam vakman en naast hem had ik ook veel steun aan de eveneens uit Nijmegen afkomstige redactrice mej. J. Manassen, die met veel toewijding de krant diende.

De voldoening was voornamelijk in de aard van het werk, dat voor mij geheel nieuw was, gelegen. Ik had de politieke hoofdredactie als mijn speciale taak op mij genomen en op dat gebied was in het politiek nog wat „slaperige” Zuiden vaak dankbaar werk te verrichten. De Regeringscrisis en de daaraan gegeven oplossing gaven gereede aanleiding tot politieke beschouwingen, waarvan enkele zoals de publicatie van het adres van een aantal Eindhovense ingezetenen aan de Koningin (nummer van 7 April 1945) en het artikel naar aanleiding van het optreden van De Quai als Minister van Oorlog (nummer van 21 April 1945) in brede kring de aandacht trokken. Aan de partijgenoten kon regelmatig politieke voorlichting worden gegeven.

Eind April, na de terugkomst van Sluijser, ontstond een verschil van inzicht tussen Sluijser, die in deze gesteund werd door het Dag. Bestuur der Vereniging, en mij. Het leidde tot mijn aftreden als Hoofredacteur. Voor de aard en betekenis van dit geschil moge ik verwijzen naar het schrijven, dat ik d.d. 29 April 1945 aan het D.B. van de Vereniging heb gericht en waarin ik na de beslissing ervan nog eens mijn standpunt uitvoerig heb uiteengezet.

Vertegenwoordiging in het buitenland.

De partijgenoten te Londen, die van oordeel waren, dat het wenselijk zou zijn, dat de Nederlandse sociaal-democratie uit het bevrijde gebied vertegenwoordigd zou zijn op het van 11 tot 15 Dec. 1944 te houden 43ste Congres van de Labour-Partij, wisten te bewerken, dat mij een uitnodiging daarvoor werd. Ik heb deze geaccepteerd, hoewel op dat moment nog geen landelijke organisatie der sociaal-democratie in het bevrijde gebied bestond. Pg. dr. Meerloo uit Londen was mijn mede-afgevaardigde.

Het was een zeer interessant Congres, waarop o.m. het zo succesrijk gebleken verkiezingsprogram werd vastgesteld. Er waren vertegenwoordigers van vele buitenlandse zusterpartijen. Van deze kregen de vertegenwoordigers van de kortelings bevrijde gebieden de gelegenheid het Congres toe te spreken op 13 December; Daniël Meijer voor Frankrijk, Anseele voor België en ik voor Holland. Ik heb van deze gelegenheid gebruik gemaakt door, afgezien van enkele opmerkingen over de Partij in ons land, te spreken over de noden van het nog bezette Nederland. Zondag 17 December heb ik voorts voor Radio Oranje gesproken, welke speech, naar ik later bemerkt heb, nog door vele landgenoten in Noord-Nederland beluisterd is.

Tussen de zittingen van het Congres door werden onder de auspiciën van de Executieve van de Labour-Partij vergaderingen gehouden van de vertegenwoordigers der socialistische partijen van de verschillende landen, een soort internationale derhalve. Het waren in hoofdzaak oriënterende besprekingen; ieder gaf om te beginnen een résumé van de gebeurtenissen in zijn land in de afgelopen jaren. Een gruwelijke opsomming van ondergaan leed, waarbij de uiteenzettingen van de neutralen (Zweden en Zwitsers) enigszins onwezenlijk afstaken. In de discussie over mijn résumé bleek de aarzeling van de toenmalige regering-Gerbrandy inzake het bepalen van haar houding tegenover de volksvertegenwoordiging sterk de aandacht te trekken, vooral van de Engelsen.

De conferentie werd bijgewoond door afgevaardigden van Frankrijk, Holland, België, Italië, Zweden en Zwitserland en door in Londen woonachtige vertegenwoordigers van Tsjecho-Slowakije, Polen, Noorwegen, Palestina en Spanje. Besloten werd na het wereldvakverenigingscongres wederom bijeen te komen, om te spreken over de organisatie van de vrede. In de tussentijd konden de verschillende partijen desgewenst memoranda inzenden bij de Labour-Partij, die voor rondzending zou zorg dragen.

Op 3 tot en met 5 Maart 1945 kwam men opnieuw bijeen in het Transport House

te Londen. Zwitserland was ditmaal niet aanwezig; daarentegen IJsland wel. Nederland was vertegenwoordigd door Albarda, Sluijser en mij. Memoranda waren ingediend door Frankrijk, Italië, Noorwegen en Tsjecho-Slowakije. Er kwamen na uitvoerige besprekingen resoluties tot stand over de krijgsgevangenen en gedeporteerden; over het Joodse vraagstuk; (een Engels-Franse) over een Engels-Frans verdrag; over het Duitse vraagstuk; over de internationale veiligheid; over de internationale economische organisatie; over relief en rehabilitatie en over de UNRRA. Ik heb de inhoud van deze resoluties na mijn terugkeer in Eindhoven in „Het Vrije Volk” besproken en mag korthedshalve daarvoor verwijzen.

Wel moge ik nog iets zeggen over een eveneens aangenomen resolutie over de socialistische Internationale. Deze resolutie hield in haar slotredactie niets anders in, dan dat de vertegenwoordigde socialistische partijen besloten hadden de socialistische Internationale te doen herleven en tot dit doel een commissie te benoemen om een plan voor te bereiden, dat op een volgende bijeenkomst in de naaste toekomst zou worden behandeld. Deze commissie zou bestaan uit 15 leden, t.w. één afgevaardigde van elk der navolgende landen: Engeland, Frankrijk, Noorwegen, Holland, België, Polen, Zweden, Tsjecho-Slowakije, Luxemburg, Palestina, Italië en Spanje, verder als individuele leden de twee oud-voorzitters der S.A.I., de Brouckère en Albarda, terwijl Kamiel Huysmans als voorzitter zou optreden. Bij de discussie over deze resolutie kwam ter sprake de positie zowel van de Duitsers als van de Russen. Ook bij de behandeling van het Duitse vraagstuk had een soortgelijke gedachtenwisseling plaats gehad. Daarbij bleek, dat in de Executieve van de Labour-partij op dit punt de meningen sterk verdeeld waren, doch dat de andere landen zeer afwijzend stonden, hetgeen niet behoeft te verwonderen, als men bedenkt, dat zij voor het grootste gedeelte of nog door de Duitsers bezet waren of nog slechts korte tijd bevrijd. De Engelsen sloten zich daarop bij de meerderheid aan. Het verschil van inzicht in Britse Labourkringen over het Duitse vraagstuk was mij bij een andere gelegenheid in December 1944 reeds op een zeer bijzondere wijze gebleken: de ene avond waren een aantal gedelegeerden de gast op een diner, gegeven door de Fabian Society, waar sterke pacifistische tendenzen leven en Prof. Harold Laski een groot man is en de volgende middag zaten deze zelfde gedelegeerden aan een lunch, gegeven door aanhangers in de Labour-partij van „Fight for Freedom”, de bekende organisatie van Lord Vansittart, die tegenover Duitsland een onverzoenlijk standpunt inneemt. De toen gehouden redevoeringen lieten geen twijfel aan de grote kloof tussen beide standpunten.

De Nederlandse delegatie heeft er zeer toe bijgedragen, dat in de eindredactie van de resolutie over het Duitse vraagstuk duidelijk tot uiting kwam, dat het nationaal-socialisme gezien moet worden als de jongste vorm van het Duitse imperialisme. Zij heeft er zich ook tegen verzet de Duitse sociaal-democraten op dat tijdstip reeds te betrekken in de wederoprichting van de Internationale. Zij ondervond daarbij veel steun, met name van de Belgen en de Noren en het slot was, dat de gehele conferentie zich met dit standpunt verenigde, de Britten inclus. Als gevolg van deze discussie kreeg de resolutie over de socialistische Internationale haar hierboven omschreven sobere en neutrale inhoud.

Tot slot zij nog vermeld, dat op voorstel van de Nederlandse delegatie in de aanhef van de resolutie over de internationale veiligheid nog het volgende vermeld werd: „Van regeringen van nog bezette landen wordt verwacht, dat zij positieve maatregelen nemen met het oog op het herstel van de constitutionele democratische instellingen, onmiddellijk na de bevrijding.” Het verband van deze toevoeving met de politieke situatie rond de reconstructie van het kabinet-Gerbrandy in die tijd is duidelijk.

Mr. L. A. DONKER.

Verslag werkzaamheden Partijbestuur over de periode Mei—Augustus 1945.

Nadat op 5 Mei de capitulatie der Duitse legers definitief en officieel was afgekondigd, is, dank zij de welwillendheid van de Directie van „De Arbeiderspers”, op 7 Mei het gebouw op het Hekelveld 16 te Amsterdam, voorlopig door het secretariaat betrokken.

Gelukkig was dit gebouw gedeeltelijk gemeubileerd; er was een Duitse instelling gehuisvest geweest, waarvan de directie er in September 1944 vandoor was gegaan. De inventaris is bij de bevrijding als „vijandelijk bezit” geconfisceerd en aan ons in bruikleen afgestaan.

Aanwezig waren op 7 Mei L. A. Ankum, W. van Deelen, E. Vermeer, J. Meijer en C. Woudenberg. Spoedig zijn ook E. Ribbius Peletier en N. Palar weer in hun functie aan het werk gegaan.

Grote voldoening gaf de terugkeer van Koos Vorrink, die vanuit het concentratiekamp Sachsenhausen, met veel gevaarlijke risico's in Nederland was aangekomen. En ook over de terugkomst van Saar Lelie, de boekhoudster, die een maandenlang verblijf in Westerbork, voorafgegaan door een langdurige en wisselvallige periode van „onderduiken”, goed heeft doorstaan, was er algemene vreugde.

In Zuid-Holland is Jan Spronkers, zij het vooralsnog niet in bezoldigde dienst, voor de Partij werkzaam.

En zo is de Partij, zonder geld, zonder kantoorinrichting en met niets dan een schema voor een nieuw begin, gestart. Gestart op de dag, dat de kogels uit de Duitse mitrailleurs nog over het Hekelveld en tegen de gevel van „De Arbeiderspers” joegen.

Intussen was de start zelf enigszins moeilijk.

Het Zuiden was voor het grootste deel al sinds September 1944 bevrijd en wij wisten, dat er sindsdien in Noord-Brabant voorlopige maatregelen waren getroffen om zowel met een krant, als met de partijorganisatie de wederopbouw van de beweging voor te bereiden, in afwachting van de bevrijding van het overige deel van het land.

Het Oosten en het Noorden waren in April successievelijk bevrijd en hoewel verondersteld mocht worden, dat ook daar onmiddellijk met de voorlopige weder-oprichting zou zijn aangevangen, wisten wij toch in feite niets van de toestanden af.

Voor de Gewestelijke Contact-Commissies, die in de bezettingsjaren waren geformeerd, waren circulaires gereed. Instructies voor de eerste maatregelen, zowel voor de Gewesten als voor de afdelingen, waren lang tevoren door het Partijbestuur vastgesteld. Het concept voor een algemeen manifest was gereed en eveneens de tekst voor een affiche. Gelukkig kon de drukkerij van „De Arbeiderspers” in deze eerste week van de bevrijding twee dagen over electriciteit beschikken. Ons manifest en de affiche konden daardoor in kleine oplage gedrukt worden.

De eerste moeilijkheid was nu: hoe krijgen wij contact met het land. Telefoon en telegraaf functioneerden niet; de post werkte langzaam en onbetrouwbaar; treinen, trams, autobussen, alles stilgelegd en weggesleept; auto's niet te krijgen. Een overblijfsel van wat eens een fiets was geweest, stond hier en daar nog ter beschikking. Op deze transport- en communicatiemiddelen zijn de eerste bewijzen van de

herleving van de Partij het land ingegaan. Jan Meijer naar het Oosten en het Noorden om de federaties Gelderland, Overijssel, Drente, Friesland en Groningen te voorzien, Jan IJlstra, een Haarlemse ondergronder, die zich onmiddellijk als „koerier” te onzer beschikking stelde, naar de federaties Den Haag, Rotterdam en Zuid-Holland, Wim van Deelen naar Alkmaar voor de federatie Noord-Holland, terwijl de federaties Amsterdam, Noord-Holland-Zuid en Utrecht direct vanuit het Secretariaat konden worden geïnstrueerd.

Met de Zuidelijke provincies was voorshands nog helemaal geen verbinding te krijgen. Overtocht over de rivieren was verboden; voor verblijf buiten woonplaats of woongewest waren vergunningen nodig; de zwaar gebombardeerde gedeelten waren voor het verkeer afgesloten en nog allerlei andere belemmeringen verhinderden ons in onze bewegingen.

Natuurlijk waren ook in het land de moeilijkheden even groot als voor ons in het secretariaat. Langzaam aan is de zaak op gang gekomen en thans, na bijna vier maanden zijn wij nog steeds voor het grootste gedeelte in beslag genomen door werkzaamheden, die tot de organisatorische weder-oprichting behoren.

Een handicap was ook, dat bijna overal de jongere en fysiek-sterkere partijgenoten verbonden waren (zijn) bij M.G., de N.B.S., de hulp-politie en bij de vele andere instellingen, die pretenderen aan het herstel werkzaam te zijn.

Van onschatbare waarde zijn nu de honderden contact-punten gebleken, die in de bezettingsjaren gelegd en onderhouden zijn. In al deze plaatsen waren de mensen aanwezig en gereed om direct aan te pakken. En zo waren er na drie maanden bevrijding toch reeds weer meer dan vierhonderd afdelingen in het land geconstitueerd.

Meer en eerder dan met de weder-oprichting van de Partij hebben de verantwoordelijke partijgenoten zich beziggehouden met de weder-opbouw van onze dagbladpers. En dat was goed en noodzakelijk, want de eerste behoefte was, dat er voor voorlichting gezorgd kon worden. In Eindhoven kwam het eerste legale „Het Vrije Volk”, als democratisch-socialistisch orgaan van de pers, bestemd voor de drie Zuidelijke provincies.

In Twente werd het reeds illegaal in Hengelo (O.) verschijnende „Het Vrije Volk” in April, na de bevrijding, „gelegaliseerd”. Enige moeilijkheden zijn er door ontstaan, doordat, naar schijnt, onze partijgenoten in Almelo, plaatselijk met „Het Parool” zijn verschenen, waarmee zij lange tijd in de illegaliteit gewerkt hadden. Natuurlijk kon „Het Parool” niet als partij-dagblad van de S.D.A.P. worden uitgegeven en toen na enige tijd het Twentse „Vrije Volk” er moest worden ingebracht, had „Het Parool” in Almelo een grote voorsprong gekregen.

In Groningen is eveneens „Het Vrije Volk” onmiddellijk verschenen en het heeft zich ook direct een grote plaats in stad en provincie, alsmede in het Noordelijk deel van Drente, veroverd.

In Leeuwarden kwam „Het Vrije Volk” voor Friesland; in Zwolle voor een deel van Overijssel; in Apeldoorn voor Gelderland.

En toen na de bevrijding van het Westen, ook Amsterdam, Rotterdam,

Den Haag en Utrecht met hun eigen „Vrije Volk” uitkwamen, waren er dus tien rayons in het land, waarin „De Arbeiderspers” de partijkrant uitgaf. En die zijn er nog. Verdere bijzonderheden over de wederwaardigheden van onze pers in de bevrijdingstijd en daarna zullen te zijner tijd ongetwijfeld door de Directie van „De Arbeiderspers” worden verstrekt en daarbij zal dan zeker gelegenheid gevonden worden een woord van waardering te richten tot allen, die door hun initiatief hebben bijgedragen tot het bereikte resultaat. Aan dezen, nu nog ongenoemden, al vast de dank van het Partijbestuur. Het gezamenlijke aantal lezers is belangrijk groter dan dat van onze dagbladpers vóór Mei 1940.

Bij de eerste stappen om tot herstel van de Partij te komen, heeft men in het Zuiden tot de oprichting van een „Democratisch Socialistische Vereniging” besloten.

Wetende, dat de Partijleiding voor de mogelijkheid en eventueel voor de noodzakelijkheid van veranderingen in de organisatie en in de naam van de Partij open stond, teneinde de „bredere basis”, waarover in de bezettingstijd zo veel en zo vaak was gediscussieerd, te leggen, wilde men niet vooruitlopen op het beraad, dat gevoerd zou moeten worden als het gehele land weer bevrijd was.

Ook in Twente, in Friesland, in Drente, in Zutphen, in Kampen en elders, is dit Zuidelijk voorbeeld gevolgd, maar in bijna al deze gevallen heeft men, nadat er weer van het Partijbestuur leiding kon uitgaan, zich voorlopig in S.D.A.P. omgedoopt. Hier en daar had dit reeds tot enige wrijving, althans tot enig meningsverschil aanleiding gegeven, omdat een deel der leden de onmiddellijke terugkeer van de S.D.A.P. voorstond.

Tot de genoemde Democratisch Socialistische Verenigingen zijn, hier en daar in belangrijke mate, toegetreden voorstanders van het Democratisch Socialisme, die nooit lid van de S.D.A.P. zijn geweest en onder hen zijn er weer, die — in verband met de historie en de traditie van de S.D.A.P. — bezwaar hebben tegen de handhaving van de oude naam voor de nieuwe Partij.

Het Partijbestuur heeft zijn standpunt gehandhaafd, dat het reeds in bezettingstijd had bepaald en waarvan het in het „Verslag over Mei 1940—Mei 1945” verantwoording heeft afgelegd!

Het zal de taak van de Partij zelf zijn over haar naam te beslissen.

Bij het voorgaande aansluitende kan worden meegedeeld, dat een duidelijk beeld van de omvang van de Partij, haar verhouding tot andere bevolkingsgroepen en, vooral vooruitstrevende en zich socialistisch en democratisch noemende, organisaties en van haar positie en betekenis in en voor het Nederlandse volk, nog niet te geven is. Naast hen, die thans tot de Partij zijn toegetreden — velen, omdat zij in de vijf oorlogsjaren geestelijk met de Partij verbonden zijn gebleven en anderen, omdat zij over alle vroegere bedenkingen zijn heengestapt en de S.D.A.P. aanvaarden als de verzamel-organisatie van allen, die het met de doelstelling van het Democratisch Socialisme eens zijn — zijn er, wellicht groter in aantal, die nog afwachten alvorens een beslissing te nemen. De een vreest, dat de „basisverbreding” tot beginselvervlakking zal leiden en de andere meent

te weinig te zien van de „vernieuwing”, die nodig is om te verhinderen, dat de oude toestand terugkeert. Een derde wacht op de samenvoeging van de S.D.A.P. en de Nederlandse Volksbeweging en de vierde is bereid mee te doen als de S.D.A.P. met de „Vrienden van de Waarheid” tot overeenstemming weet te komen. Een vijfde is het met zichzelf niet eens en terwijl de zesde eerst wil weten of er voldoende „gezuiverd” wordt, blijft de zevende voorlopig weg, omdat hij alle „gezuiver” in een politieke partij verkeerd acht. Men wacht af, omdat men niet tevreden is over de gang van zaken in de vakbeweging en men wacht af, omdat men eerst wil zien, wat deze regering doet.

Met de verwarring en de moeilijkheden, die inhaerent zijn aan het op gang brengen van het zo zeer ontwrichte economische leven, houdt een en ander natuurlijk nauw verband.

Er is geen reden om niet met groot vertrouwen de ontwikkeling van onze beweging tegemoet te zien. Natuurlijk is voorwaarde, dat de Partij successievelijk haar activiteit, zowel naar binnen als naar buiten, kan vergroten.

Op 19 Mei hield het Partijbestuur zijn eerste bijeenkomst. Aanwezig waren daarbij onze oud-ministers J. v. d. Tempel en J. Burger, voorts M. Sluizer en J. W. Lebon en ook E. Kupers, die juist enige weken in het Zuiden had doorgebracht. Zowel over de toestand in Londen als over die in de eerder bevrijde Zuidelijke provincies werden het P.B. waardevolle inlichtingen verstrekt.

Het Dagelijks Bestuur werd in deze vergadering samengesteld uit: J. v. d. Kieft, J. in 't Veld, E. Ribbius Peletier en C. Woudenberg, terwijl L. A. Ankum en E. Vermeer de bijeenkomsten van het Dagelijks Bestuur bijwonen. Zodra Koos Vorrink terug was, hernam hij zijn plaats als voorzitter, ook van de D.B.-vergaderingen.

Intussen zijn J. v. d. Kieft en J. in 't Veld reeds weer afgetreden als leden van het D.B.; beiden omdat zij te zeer met ander werk zijn belast.

Regelmatig, met tussenruimten van ongeveer 14 dagen, is het Partijbestuur sindsdien bijeengekomen, terwijl het D.B. iedere week vergadert.

De beraadslagingen en besluiten kunnen hier slechts vluchtig worden gememoreerd:

Een Commissie werd ingesteld voor het opstellen van een urgentie-program. Uitgenodigd, om van deze Commissie deel uit te maken zijn: W. Drees, J. v. d. Kieft, J. in 't Veld, H. Vos, M. v. d. Goes v. Naters, J. v. d. Tempel, J. Burger, H. J. Hofstra, S. L. Mansholt, K. Voskuil, J. W. Albarda en K. Vorrink.

Besloten is tot het weer instellen van het Wetenschappelijk Bureau, met dien verstande, dat dit bureau bredere en meer coördinerende taak krijgt. Aan dit bureau zal de vorm van een stichting gegeven worden. Er komt een Stichtingsbestuur en een Curatorium. Tot Directeur heeft het P.B. benoemd mr. C. Slotemaker de Bruïne. Nadere bijzonderheden komen voor in de circulaire, die hierover spoedig zal verschijnen.

Ook voor het weder-verschijnende maandschrift „Socialisme en

Democratie", heeft het P.B. de redactie benoemd. Behoudens mogelijke aanvulling zijn uitgenodigd: J. W. Albarda, W. Banning, J. J. Buskes, P. Geijl, J. v. d. Kieft, K. Vorrink en K. Voskuil. In overleg met de redactie-commissie zal een uitvoeriger aantal medewerkers worden gevraagd.

Inzake de vroegere neven-organisaties moet er mede gerekend worden, dat zij als rechtspersonen terugkeren, teneinde rechtsherstel voor door de Duitsers geconfiscieerde bezittingen te verkrijgen. Het P.B. besloot evenwel bekend te maken, dat hierdoor niet vooruitgelopen mag worden op de beslissing over de vraag of deze organisaties en in welke vorm, in het kader van de werkzaamheden der Partij opnieuw een rol zullen spelen.

Ten aanzien van de Nederlandse Volksbeweging heeft het Partijbestuur uitgesproken, dat partijgenoten er lid van kunnen zijn, zolang zij (de N.V.B.) geen politieke partij is.

Evenwel is het geen kwestie van keuze of van voorkeur; de voorstanders van het democratisch socialisme dienen, naar de mening van het P.B., lid te zijn van de S.D.A.P.

Er is een uitnodiging van de leiding der N.V.B. tot het P.B. gericht om een oriënterende bespreking te houden. Waarschijnlijk heeft bij het verschijnen van dit verslag deze bespreking reeds plaats gehad. Ook met enige leden van de Christelijk Democratische Unie (C.D.U.), die zich als voorlopig Hoofdbestuur hebben geconstitueerd, heeft een informatorische bespreking plaats gehad, waaraan voor het P.B. is deelgenomen door J. v. d. Kieft en C. Woudenberg.

Enige besprekingen zijn gewijd aan de bezetting van de vele vacant komende burgemeestersplaatsen. Aangenomen werd, dat ook in de kringen van de Commissarissen van de Koningin, van den Minister van Binnenlandse Zaken en van de Kroon, zal worden toegegeven, dat de partijdigheid bij benoemingen van burgemeesters, die een principieel uitsluiten van sociaal-democraten nabij kwam, niet mag terugkeren.

Het spreekt wel vanzelf, dat voor en tijdens de Kabinetformatie, die aan prof. Schermerhorn en onzen partijgenoot Drees was opgedragen, het Partijbestuur aandacht voor deze politieke gebeurtenis heeft getoond. Het was een voldoening, dat in de nieuwe regering drie sociaal-democraten van de S.D.A.P. zitting namen.

Van de regeringsverklaring, die door den Minister-President op 27 Juni is voorgelezen door de radio, heeft het Partijbestuur met grote instemming kennisgenomen.

Ook aan het tijdstip, waarop algemene verkiezingen en met name die voor het Parlement, gehouden kunnen worden, heeft het P.B. enige malen een bespreking gewijd. Vrijwel algemeen is het van mening, dat dit om technische en psychologische redenen niet veel vroeger dan Juli 1946 zal kunnen zijn.

In verband met de zuivering van de Partij en teneinde deze zuivering zo snel mogelijk te doen plaats hebben, besloot het P.B. de Centrale Ereraad te verzoeken alle gevallen te behandelen, waarbij betrokken zijn leden van de Partij, die als Gedeputeerde en als Wethouder hebben samengewerkt in een college, waarvan ook één of meer N.S.B.-ers deel uitmaakten.

In één geval heeft het P.B. ook een onderzoek naar de houding van een partijgenoot-burgemeester gevraagd.

Reeds hebben enige buitenlandse socialistische partijen hun congres gehouden en onze Partij uitgenodigd vertegenwoordigers te zenden.

Op 9, 10 en 11 Juni congresseerde de Belgische Socialistische Partij in Brussel. Voor de S.D.A.P. waren aanwezig: E. Ribbius Peletier, M. v. d. Goes v. Naters en C. Woudenberg.

Op 12 Augustus en volgende dagen hield de Franse Partij haar congres in Parijs. M. v. d. Goes van Naters vertegenwoordigde de S.D.A.P.

Op 19—22 Augustus hield de Deense Sociaal-Democratische Partij haar congres in Kopenhagen. Als afgevaardigde van onze Partij was aanwezig C. Woudenberg.

Met bijzondere belangstelling neemt het P.B. kennis van de rapporten, die worden uitgebracht door de mensen, die voor het P.B. regelmatig in het land vertoeven. Jan Meijer geeft regelmatig verslag van zijn werk in Drente, waarmee hij voorlopig, ter assistentie van het Gewestelijk Bestuur, door het P.B. is belast.

Van Wim van Deelen moge hier in het bijzonder genoemd worden een rapport over toestanden, verhoudingen en stemmingen in Zuid-Limburg.

Evert Vermeer heeft, na een tournée in Friesland, waar hij in een tiental openbare vergaderingen het woord voerde, een belangrijk informeren rapport uitgebracht.

Van veel betekenis is ook, dat de Partij-voorzitter regelmatig in allerlei grotere plaatsen, in grote openbare vergaderingen, het woord voert. Hij heeft hierbij zeker reeds meerdere tienduizenden vrouwen en mannen onder zijn gehoor gehad. Al deze bijeenkomsten slagen uitstekend.

Ook andere sprekers treden in het land op. Zeer vele z.g. bevrijdings-bijeenkomsten zijn er gehouden. Zij werden, waar de Partij actief is, gevolgd door z.g. mobilisatievergaderingen en zo ontstaat er succesievelijk weer een activiteit, die naar meer geconsolideerde partij-verhoudingen zal voeren.

Over de bijzondere moeilijkheden, die hierbij ondervonden worden, doordat — zeker als een plaats „Leave Centre” is — de Canadezen of de Amerikanen op alle vergadergelegenheden beslag hebben gelegd, zij hier maar gezwegen.

Met de federatie Rotterdam heeft het P.B. nog bijzondere bemoeiing gehad, omdat er plaatselijke moeilijkheden waren.

Ditzelfde is het geval met het Gewest Zuid-Holland.

Plaatselijk is het P.B. nog betrokken in aangelegenheden o.a. in Zutphen, in Zeist, in Oostzaan, die evenwel alle bevredigend zijn opgelost.

Bij dit alles mag niet onvermeld blijven, dat een groot aantal functionarissen in de Gewestelijke en Stedelijke federaties en in de afdelingen, met grote toewijding en ijver aan het werk is gegaan om de Partij te herscheppen.

Vele nieuwe en jonge krachten staan daarbij naast oudere functionarissen van vóór 1940.

Hoe groot de Partij reeds weer is, weten wij niet precies; hoe groot zij in afzienbare tijd zal kunnen worden, weten wij evenmin, maar

dat zij opnieuw steunt op een prachtige en krachtige, doelbewuste en principiële kern, dat staat vast.

Ondanks de beperkte mogelijkheden voor het vervaardigen en verspreiden van drukwerken, heeft het Partijbestuur, sinds de bevrijding, het licht doen zien:

Algemeen manifest	200.000	exemplaren
Affiche	2.000	„
Manifest „Na 50 jaar” (herdruk)	50.000	„
Affiche	2.000	„
Brochure „Op de kentering”	10.000	„
Brochure „Wat nodig is”	10.000	„
„Wat wil de S.D.A.P.”	10.000	„

Een restant van het laatste geschrift van Jan de Roode, uitgegeven door „Paraat”, heeft het Partijbestuur overgenomen (6.500 exemplaren, titel „Verdwaalde Herders”).

Voorts zijn nog enige herdrukken verzorgd van uitgaven van „Vrije Gedachten” en is er een en ander verschenen, dat op de inwendige organisatie, de Vrouwenclubs en de zuivering betrekking heeft.

Een syllabus voor de behandeling in bijeenkomsten is in bewerking en een herdruk van de brochure „Een halve eeuw beginselstrijd” is ter perse. Beide van de hand van Koos Vorrink.

Van de financiën valt er nog weinig mee te delen voor wat de inkomsten uit contributie aangaat. Er is een voorlopige regeling, waarbij er een uniforme contributie is van 15 cent per week en van 25 cent per week voor man en vrouw samen, als beide lid zijn.

Om aan middelen te komen toen wij, naakt en berooid moesten beginnen, is er direct een vrijwillige inzameling begonnen, die in vele gevallen verrassend hoge bedragen, als gemiddelde opbrengst per hoofd, heeft opgeleverd.

Bij het afsluiten van dit verslag was er in totaal voor dit fonds reeds f 22.627,68 aan de Partijkas afgedragen. Van het grootste deel dezer bijdragen is dat slechts 70%, omdat 30% voor de federaties en afdelingen is bestemd. De werkelijke opbrengst van de inzameling is dus belangrijk hoger.

Ook hieruit blijkt weer, dat de Partij aan enthousiasme en offervaardigheid niet heeft ingeboet.

KEES WOUDEBERG,
Secretaris.

Verslag werkzaamheden Partijbestuur over de periode 1 Augustus—31 December 1945.

Samenstelling Dagelijks Bestuur.

Onmiddellijk na de Partijconferentie werd het Dagelijks Bestuur opnieuw samengesteld. J. v. d. Kieft en J. in 't Veld konden beiden wegens drukke werkzaamheden niet langer lid van het D.B. zijn.

Het werd gevormd uit: K. Vorrink, C. Woudenberg, E. Ribbius Peletier, M. A. Reinalda, J. H. Scheps en G. H. Slotemaker de Bruïne.

De pgn. D. Heroma—Meilink, L. A. Ankum, K. Voskuil en E. Vermeer wonen de vergaderingen bij.

Het contact met de andere politieke groeperingen.

Het contact dat tussen de zes grote politieke partijen in de bezettingstijd was ontstaan werd op algemeen verzoek in stand gehouden. Voor het P.B. werden hiervoor aangewezen: Koos Vorrink en N. Stufkens. De Nederlandse Volksbeweging voerde besprekingen met verschillende politieke partijen en in het kader hiervan had een delegatie uit de S.D.A.P. twee maal, t. w. op 28 Augustus en 4 October een onderhoud met een delegatie uit de N.V.B.

Uit deze beide gesprekken bleek duidelijk, dat er naast de principiële overeenstemming, op een aantal punten verschillen bestonden door prof. Schermerhorn als „Klimaatverschillen” getypeerd.

Voor ons stond vanaf de aanvang vast, dat bij de vorming van een nieuwe partij de beginselen van socialisme en democratie zoals deze zijn neergelegd in het program van 1937 uitgangspunt dienden te zijn. Op voorstel van de S.D.A.P. werd besloten het contact tussen de N.V.B. en de partijen afzonderlijk te vervangen door een direct contact tussen alle groeperingen, die de vorming van een brede socialistische en democratische partij voorstonden.

Door het P.B. werden voor het voeren van dit nieuwe overleg aangewezen W. Drees, M. v. d. Goes van Naters, N. Stufkens en K. Vorrink. Naar aanleiding van de brief van de vijftig predikanten, vond een gesprek met een aantal vertegenwoordigers van deze groep plaats.

Van de zijde van de predikanten namen hieraan deel: Dr. Aalders, Dr. H. J. Heering, Ds. J. de Jong en Dr. J. M. v. Veen. Voor het Partijbestuur waren aanwezig, J. v. d. Kieft en E. Vermeer.

Ook in dit gesprek bleek weer duidelijk, dat, bij overeenstemming over de grondslag van het program van 1937, verschillende factoren, betrekking hebbend op de sfeer van onze Partij, velen doet aarzelen om toe te treden.

Intussen is, sinds dit verslag werd geschreven, het overleg met enige partijen en groepen is gepleegd, tot een einde gebracht. Het resultaat is gepubliceerd en door het Partijbestuur ter beslissing aan het Congres voorgelegd.

Verkiezingsprogram Commissie.

Ter voorbereiding van de programs voor de a.s. verkiezingen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en Gemeenteraad, benoemde het Partijbestuur een commissie, bestaande uit:

J. W. Albarda, J. A. W. Burger, W. Drees, M. v. d. Goes v. Naters,

H. J. Hofstra, J. v. d. Kieft, S. L. Mansholt, L. N. Palar, G. H. Slotemaker de Bruïne, J. v. d. Tempel, J. in 't Veld, K. Vorrink, H. Vos, K. Voskuil.

Tot voorzitter benoemde de commissie: M. v. d. Goes v. Naters, tot secretarissen J. W. Rengelink en E. Vermeer.

De commissie heeft haar concept-program aan het Partijbestuur voorgelegd.

Organisatie Commissie.

Het Partijbestuur was van mening, dat er reden was een aantal organisatorische kwesties als samenstelling Partijbestuur, candidaatsstelling voor de vertegenwoordigende lichamen, samenstelling congres en regeling van de contributie, opnieuw aan een onderzoek te onderwerpen.

Het benoemde daartoe een commissie, bestaande uit : L. A. Ankum, W. v. Deelen, J. v. d. Kieft, J. Meijer, E. Ribbius-Peletier, H. Roelfsema, G. H. Slotemaker de Bruïne, E. Vermeer, K. Vorrink, C. Woudenberg en een vertegenwoordiger van elk der Gewestelijke en Stedelijke Federaties.

Hiervoor namen zitting:

Friesland: N. Bloemendaal; Groningen: T. Nabring; Drente: P. Duinkerken; Overijssel: L. IJssennagger; Gelderland: C. Hagen; Utrecht: A. Scholten; Noord-Holland Noord: P. S. v. d. Vaart; Noord-Holland Zuid: E. F. Albrecht; Zuid-Holland: A. J. Jongeleen; Zeeland: J. Berenpas; Noord-Brabant: B. Veth; Limburg: C. Baan; Amsterdam: B. C. Franke; Rotterdam: J. Spronkers en Den Haag: C. A. M. Diepenhorst.

De commissie heeft rapport uitgebracht aan het Partijbestuur.

Het Partijbestuur heeft een aantal voorstellen voor het Congres ingediend, die aan het rapport van de commissie zijn ontleend.

Onderwijs Commissie.

Het leek het Partijbestuur wenselijk, een commissie samen te stellen om het onderwijs-probleem opnieuw aan een onderzoek te onderwerpen.

Het Partijbestuur benoemde in deze commissie:

Voor het L.O.: A. de Roos, J. P. W. v. Sluis en Welling.

Voor het U.L.O.: J. Roorda.

Voor het M.O.: Melchior, M. v. Veen, Mej. v. Dullemen.

Voor het H.O.: Reinink, Prof. P. Geijl, Prof. J. Valkhof. en verder Ds. v. Ugchelen en Mevrouw C. A. Weersma—v. Duin.

De commissie is nog niet met haar arbeid begonnen.

Agrarische Clubs.

In de kringen van partijgenoten-agrariërs leefde de wens, om door nauwer contact en bestudering van de vraagstukken, tot omlinjende uitspraken te komen over het agrarische vraagstuk.

Het Partijbestuur adviseerde daarom de besturen van de Gewestelijke federaties, te komen tot de vorming van Agrarische Clubs binnen de gewesten.

Voor zover bekend, heeft men hiermee in Friesland een begin gemaakt. Een bijeenkomst van agrariërs vond plaats op 1 December 1945. Meer dan 100 partijgenoten waren hier aanwezig.

Een bijeenkomst voor het gehele land wordt op 18 Januari te Zwolle gehouden.

Samenstelling Culturele Commissie.

In de samenstelling van de Culturele Commissie kwam een wijziging, doordat Jan Peters werd vervangen door Wim v. Halm.

Na de partijconferentie namen nog in deze commissie zitting: J. v. Praag te Dordrecht, W. Thomassen te Zaandam, J. W. Lebon te Hilversum en Halbo C. Kool te Amsterdam.

N.V. „De Arbeiderspers”.

Tot lid van de Raad van Commissarissen van de vennootschap werden benoemd: J. H. Feuth, J. Tuin en H. Willemse.

Tot gedelegeerd commissaris werd benoemd: C. Woudenberg.

Partijbestuur.

Bij de verkiezing voor het Partijbestuur op de Partij-conferentie had het Partijbestuur, in de mening verkerend dat J. W. Albarda zelf geen prijs stelde op dispensatie van het leeftijdsbesluit, geen dispensatie verleend.

Later bleek echter, dat pg. Albarda wel prijs stelde op het lidmaatschap van het Partijbestuur.

Besloten werd, in afwachting van een eventuele herverkiezing op het a.s. congres, Albarda te verzoeken tot die tijd als adviserend lid van het Partijbestuur toe te treden.

Candidaatstelling Tweede Kamer.

Reeds spoedig na de partijconferentie begon het Partijbestuur met de voorbereiding voor de kandidaatstelling voor de Tweede Kamer. Hierbij werd uitgegaan van het standpunt, dat meer dan voor de oorlog naar het contact tussen kiezers en gekozenen moest worden gestreefd. Voor zover mogelijk, werd gezocht naar één lijstaanvoerder per kieskring.

Het Partijbestuur slaagde er in 11 lijsten samen te stellen met een verschillende lijstaanvoerder. Daarbij werden de kieskringen Haarlem en Den Helder, Den Haag en Leiden, Utrecht en Zwolle, Arnhem en Nijmegen en Tilburg, Den Bosch, Middelburg en Maastricht tot een lijst gecombineerd. De partijraad heeft in haar vergadering van 22 December 1945 de groslijsten vastgesteld.

Samenstelling Kamerfracties.

In de Eerste Kamer van de voorlopige Staten-Generaal werden benoemd: Mr. J. Cramer, N. Stufkens, Dr. F. Wibaut en C. Woudenberg. In de Tweede Kamer: Mr. J. A. W. Burger, H. J. Hofstra, H. v. Kuilenburg, L. N. Palar, Mr. J. le Poole en J. Vlam.

Na de samenstelling van de voorlopige volksvertegenwoordiging, bedankte de Tweede-kamer-leden J. Bommer en Dr. H. Brugmans. In hun plaats werden benoemd, Drs. G. Nederhorst te Gouda en Evert Vermeer te Naarden.

Noodgemeenteraden.

Voor zover bekend, leverde de samenstelling van de noodgemeenteraden in geen der gemeenten moeilijkheden op voor wat de vertegenwoordiging van de sociaal-democraten betreft.

Stemmingen kwamen vrijwel niet voor. De raden werden meestal bij enkele candidaatstelling benoemd.

Van 228 gemeenten werd opgave ontvangen betreffende het aantal sociaal-democratische gemeenteraadsleden.

Dit aantal bedraagt 838, waarvan 120 wethouders.

Zuivering.

De uitspraken van de Centrale Eerraad inzake A. B. de Zeeuw te Rotterdam, T. v. d. Heeg te Hilversum en B. J. J. Wijkamp te Baarn verwekten in de Partij enige beroering.

De voorzitter en secretaris waren aanwezig in de vergaderingen van de federatie Rotterdam, waar het beleid en de verkiezing voor het federatiebestuur aan de orde waren.

Tenslotte werd een nieuw federatiebestuur gekozen.

Protesten uit verschillende afdelingen bereikten het Partijbestuur betreffende de zuivering van de Eerste Kamer, waarbij aan A. B. de Zeeuw het lidmaatschap van de Eerste Kamer werd ontzegd.

Medegedeeld werd, dat De Zeeuw het besluit via de radio vernam.

M. A. Reinalda heeft tegen de manier waarop de zuivering van de Staten-Generaal heeft plaatsgevonden, bij de behandeling van het wetsontwerp „Noodparlement” geprotesteerd en het Partijbestuur heeft in het communiqué van zijn vergadering van 10 November 1945, van zijn afkeuring doen blijken.

De moeilijkheden ontstaan rondom de uitspraak i.z. T. v. d. Heeg in de afdeling Hilversum, werden tot oplossing gebracht onder leiding van een commissie, waarin vertegenwoordigers van de beide groepen in de afdeling zitting hadden en waarvan M. A. Reinalda het voorzitterschap bekleedde.

De uitspraak i.z. B. J. J. Wijkamp was voor het gewest Utrecht aanleiding tot het beleggen van een vergadering, waarin een motie werd aangenomen, waarbij Wijkamp werd verzocht zijn zetel als lid van Gedeputeerde Staten te blijven bezetten, in tegenspraak dus met de uitspraak van de Centrale Eerraad.

Het Partijbestuur heeft zich op het standpunt gesteld, dat de uitspraken van de Centrale Eerraad dienen te worden geëerbiedigd en nageleefd. Aan Wijkamp is meegedeeld, dat naar het oordeel van het Partijbestuur, de uitspraak van de Centrale Eerraad impliceert, dat hij bedankt als lid van de Tweede Kamer.

Tot nu toe heeft Wijkamp hieraan niet voldaan.

Een aantal artikelen in Nederlandse weekbladen hield zich bezig met de uitspraak van de Centrale Eerraad i.z. J. Elstrodt.

Onjuist moet het worden genoemd, dat de aanklager L. A. Pam, die in deze kwaliteit de uitspraak van de Eerraad in zijn bezit kreeg, tegen de beslissing van de Eerraad in, tot publicatie van de uitspraak overging.

Inmiddels heeft J. Elstrodt uit zijn functie als redacteur van „Het Vrije Volk” ontslag genomen.

De gang van zaken bij de Centrale Eerraad deed Mr. L. A. Donker besluiten zijn ontslag te nemen. Het Partijbestuur ontving hierover de volgende brief, die voor kennisgeving werd aangenomen.

Aan het Partijbestuur der S.D.A.P.,
Hekelveld 16, Amsterdam (C.).

Waarde partijgenoten,

Kort na de bevrijding werd ik door u aangezocht deel uit te maken van de voor de S.D.A.P. in te stellen Eerraad, welke functie ik aanvaard heb.

Het toeval heeft gewild, dat ik van einde Mei tot begin October j.l. met een onderbreking in Augustus vrij ernstig ziek ben geweest.

Dientengevolge heb ik slechts kunnen medewerken aan een der eerste uitspraken van de Eerraad. Toen ik in October na mijn herstel kennis kreeg van de inmiddels gedane uitspraken, bleek mij, dat daaraan een systeem ten grondslag lag, dat ik onmogelijk met mijn verantwoordelijkheid kon dekken.

Gij zult wellicht kunnen begrijpen, dat ik door een en ander in een moeilijke situatie kwam te verkeren. Door mijn ziekte had zich een jurisprudentie ontwikkeld, waaraan de andere leden van de Eerraad — de een meer, de ander minder — gebonden waren. De Eerraad bestond — vermoedelijk niet onopzettelijk — uit personen van zeer verschillende opvattingen; voor mij was echter de gelegenheid om mijn opvattingen mee te laten wegen verloren gegaan door mijn gedwongen afwezigheid. En van de andere leden kon moeilijk verwacht worden, dat zij de eenmaal gevolgde lijn weer zouden ombuigen, zodra ik weer aan de behandeling van de zaken zou deelnemen.

Gegeven deze situatie ben ik begonnen met een plenaire vergadering van de Eerraad voor te stellen ten einde precies te kunnen vaststellen, hoe de verhoudingen lagen.

In deze vergadering, die op Zaterdag 17 November j.l. is gehouden en waarin door alle aanwezigen op zeer openhartige wijze aan de discussie is deelgenomen, is mij inderdaad gebleken, dat er — althans voor wat een aantal der leden betreft — een dusdanig verschil bestaat tussen hun en mijn opvattingen ten deze, dat het voor mij uiterst moeilijk zou worden aan de verdere beslissingen van de Eerraad nog mee te werken.

Het verschil van inzicht komt zakelijk op het volgende neer. Het door de Eerraad gevolgde systeem is aldus te formuleren: ontdekt hij een fout, dan volgt vrijwel altijd een veroordeling (afkeuring of verdergaande maatregel); penserende factoren worden nagenoeg nooit als voldoende relevant (gewichtig) beschouwd om aan een veroordelende uitspraak te ontkomen. Verder tonen de uitspraken van de Eerraad m.i. te weinig begrip voor de tijd, waarin en de omstandigheden, waaronder de fouten gemaakt werden; hij oordeelt te veel achteraf (ex nunc in plaats van ex tunc). De rechtspraak van de Eerraad is door een en ander een typisch staaltje geworden van hetgeen men in bewegende tijden reeds zo vaak heeft kunnen constateren, n.l. dat door een overschatting van een der belangen de rustige afweging van alle factoren in het gedrang komt tot schade in dit geval en van de betrokken individuen en van de Partij, die men denkt te dienen doch wier aanzien door zulk een eenzijdige rechtspraak naar mijn stellige overtuiging geschaad zal worden. Er is op deze wijze een element van gelegenheidsrechtspraak in de beslissingen van de Eerraad gekomen en ik heb te lang in verschillende functies aan de rechtsbedeling meegewerkt dan dat ik daaraan mijn naam wil geven.

Hier komt nog bij, dat — misschien mede veroorzaakt door het feit, dat de Eerraad zijn uitspraken in verschillende samenstellingen heeft gegeven — de lijn soms geheel ontbreekt en in de beslissingen hier en daar tegenspraken zijn te constateren, die aan de waarde van het geheel ernstig afbreuk doen.

Het heeft weinig zin hier een analyse te geven van de voor mij onaanvaardbare uitspraken. Wel wil ik er op wijzen, dat de Eerraad voor het N.V.V. tot dusverre veel meer oog heeft gehad voor de door mij hierboven ontwikkelde zienswijze. In de uitspraken van deze Eerraad ontmoet men veel meer een afwegen van alle factoren, die van belang kunnen zijn: de gemaakte fouten; de gezindheid van den betrokkene; de omstandigheden, waaronder en de tijd, waarin de feiten zijn begaan. Naar mijn vaste overtuiging zal dan ook een rechtspraak als die van de Eerraad

voor de S.D.A.P., zodra wij tot rustiger oordeel zijn teruggekeerd, veel meer critiek ontmoeten dan die, welke tot op heden door de Eerraad voor het N.V.V. is gegeven. Ik betreur het in hoge mate, dat ik door omstandigheden, van mijn wil onafhankelijk, niet terstond aan alle beslissingen heb kunnen medewerken. Wellicht ware het mij dan mogelijk geweest voor mijn opvattingen ten deze voldoende oor te vinden en in de door mij voorgestane richting invloed uit te oefenen. Nu dit niet mogelijk is geweest, meen ik de verantwoordelijkheid voor de eenmaal gevolgde lijn niet te kunnen aanvaarden en mijn ontslag als lid van de Eerraad te moeten aanbieden. Echter moge ik u verzoeken de inhoud van dit schrijven t.z.t. volledig ter kennis van het Congres te brengen.

Met partijgroeten,
L. A. DONKER.

Indonesië.

Het Partijbestuur hield zich, in nauwe samenwerking met de commissie-Indonesië, uitvoerig bezig met de gebeurtenissen in Indonesië. De redevoering van J. E. Stokvis over Indonesië, in het noodparlement gehouden, werd in brochurevorm aan de afdelingen gezonden, onder de titel: „Men wint een volk, door het niet te overwinnen”.

Van 26 October—5 November 1945 bracht een door het Partijbestuur aangewezen delegatie, een bezoek aan Engeland.

Met tal van vooraanstaande politieke figuren uit Engeland werden besprekingen gevoerd.

De delegatie bestond uit: M. v. d. Goes van Naters, L. N. Palar, J. E. Stokvis en K. Vorrink.

Een brief over de ontwikkeling in Indonesië kwam via W. Drees binnen. De brief was namens de sociaal-democraten in Indonesië getekend door Ch. Cramer, H. v. Bohemen, J. de Kadt en S. I. van Creveld.

Actie en propaganda.

De brief van het Partijbestuur van de C.P.N. gericht aan de Partijconferentie en het antwoord dat hierop onzerzijds werd gegeven, werd voorzien van een commentaar van K. Voskuil in brochure-vorm uitgegeven onder de titel: „Het heeft geen zin”.

Ter informatie van sprekers en afdelingsbesturen, verscheen er van de hand van den Partijvoorzitter een syllabus.

Het in de illegaliteit verschenen boekje van Koos Vorrink: „Een halve eeuw beginselstrijd”, werd herdrukt.

Ons Tweede Kamerlid C. v. Lienden schreef een brochure „De Eeuw van het Volk”.

De redactie van „Vrije Gedachten” verzorgde de verschijning van een brochure: „Wij vechten voor democratie en socialisme”, van de hand van Evert Vermeer. Via het Partijbestuur konden de afdelingen dit geschrift bestellen.

Ter inleiding van de huisbezoek-actie verschenen twee geschriften, gratis ter beschikking gesteld van de afdelingen.

Zij werden geschreven door Evert Vermeer en hadden tot titel: „Een ogenblik Uw aandacht voor.....?” en „Een woord tot jonge Nederlanders”.

Naast de brochures, die van de zijde van het Partijbestuur werden uitgegeven, vonden talloze openbare- en cursusvergaderingen plaats. Zoveel mogelijk werd van de zijde van het secretariaat op aanvraag

der afdelingen, sprekers aangezocht. Speciaal voor het onderwerp Indonesië bestond grote belangstelling.

Het Partijbestuur adviseerde de afdelingen geen Kerstvergaderingen te organiseren, hierbij rekening houdend met de gevoelens van de orthodox-protestantse partijgenoten in deze. Gewezen werd op de mogelijkheid op Nieuwjaarsdag een bijeenkomst te beleggen. Een aantal afdelingen ging niet accoord met dit advies van het P.B.

Het Partijbestuurslid Slotemaker de Bruïne, heeft het standpunt van het Partijbestuur nog eens uitvoerig toegelicht in een artikel in „Het Vrije Volk”.

Met het hoofdbestuur van de A.J.C. werden enkele besprekingen gevoerd over de heroprichting van deze organisatie.

Eveneens werd contact onderhouden met de Democratisch Socialistische Studenten-organisatie „Politeia” en de Democratisch Socialistische Jongeren Organisatie.

Sociaal Democratische Vrouwenbond.

De Partijconferentie hechte goedkeuring aan het voorstel van het Partijbestuur om de naam van de Bond van Sociaal Democratische Vrouwenclubs te wijzigen in Sociaal Democratische Vrouwenbond.

De vrouwelijke partijgenoten zijn automatisch lid van de bond en worden in plaatselijke groepen samengebracht.

Een groot aantal groepen werd reeds opgericht. Zij stellen zich de politieke activering van de vrouwen tot taak.

Mevr. E. Ribbius Peletier, de partijsecretaresse, neemt voorlopig het voorzitterschap van de Bond waar.

Tot wnd. secretaresse werd benoemd mevr. D. Heroma—Meilink. Als 2e secretaresse treedt op Mej. L. Lopes Dias.

Het congres van de S.D.A.P. zal definitief een secretaresse benoemen. Mevr. Ribbius Peletier wenst niet voor een herbenoeming als secretaresse in aanmerking te komen.

Van het hoofdbestuur van de Vrouwenbond maken verder deel uit de partijgenoten: A. Aarsen—Jansen te Groningen, A. v. d. Goes van Naters—v.d. Plaats te Wassenaar, L. Meyboom—Broersma te Rotterdam, A. C. Ploeg—Ploeg te Utrecht, A. Thomassen—Lind te Zaandam en I. Vorrink—Bergmeyer te Amsterdam.

Op 15 November 1945 verscheen het eerste nummer van het veertien-daagse blad „Wij vrouwen”. Dit blad mocht zich aanstonds in een grote belangstelling, vooral van het platteland, verheugen. Het aantal abonnees bedroeg op 31 December ca. 15.000 en neemt nog steeds toe. Redactrice is pge D. Heroma—Meilink.

Inrichting Secretariaat.

De inventaris van „Europa Kabel” werd van Rechtsherstel overgenomen voor f 8.366.45.

Wetenschappelijk Bureau.

Het Partijbestuur besloot tot wederinstelling van een Wetenschappelijk Bureau.

Het meende te handelen in de geest van de Partij, door aan deze instelling te verbinden de naam van Dr. H. B. Wiardi Beckman.

Als vorm werd de stichting gekozen.

Het bestuur van de stichting bestaat uit: Mr. J. A. W. Burger, Dr. J. P. Kruyt, M. A. Reinalda, M. Sluysen, J. Tuin en C. Woudenberg.

Tot directeur werd benoemd: Mr. G. H. Slotemaker de Bruïne.

Het Curatorium bestaat uit: Prof. Mr. Dr. G. v. d. Bergh, voorzitter, J. Bommer, Prof. Dr. P. Geyl, Mr. Dr. M. v. d. Goes van Naters, H. J. Hofstra, Mr. E. Ribbius-Peletier, Prof. Dr. J. Tinbergen, Mr. Dr. J. in 't Veld, Ir. H. Vos, A. W. IJzerman.

Financiën.

Omtrent de financiën kan het volgende beeld worden gegeven (geheel nauwkeurig zijn de gegevens nog niet en een financieel verslag kon nog niet worden samengesteld):

Uitgegeven zegels tot 31 December 1945:

310853 zegels à 10 cent ..... f 31.085.30

815420 zegels à 15 cent ..... „ 122.313.—

---

f 153.398.30

waarvan 63% voor partijkas ..... „ 96.640.93

contributie zonder zegels ..... „ 6.873.31

---

f 103.514.24

drukkosten zegels en kaarten ..... „ 2.785.38

---

netto ..... f 100.728.86

te vorderen van de afdelingen ..... „ 46.481.07

---

blijft ontvangen ..... f 54.247.79

totaal der uitgaven (afgerond) ..... f 68.500.—

ontvangen contributiegelden ..... „ 54.247.79

---

te kort ..... f 14.252.21

70% der inzamelingen (Herrijzingsfonds) ..... f 48.111.05

overschot brochureverkoop ..... „ 3.097.25

---

tezamen ..... f 51.208.30

te kort aan contributie-ontvangsten ..... „ 14.252.21

---

overschot ..... f 36.956.06

Na de wederoprichting van de Partij is het z.g. fonds-v.d. Kieff, met de verplichtingen die het nog had na te komen, weer door de Partij overgenomen.

Nadere mededelingen hierover zullen na afwikkeling der lopende aan-gelegenheden, worden gepubliceerd.

Aantal leden.

De ledencijfers per 31 December 1945 zijn nog niet bekend. Volgens de kwartaalstaten van 30 September kan het ledenaantal op die datum (inclusief de niet ingekomen staten) gesteld worden op rond 45.000.

Afgaande op ons bekende gegevens omtrent de groei in het 4e kwartaal 1945 en eveneens op grond van de in 1945 afgegeven contributiezegels, mag het aantal leden op 31 December op 50.000 worden geschat.

Verslag van de Centrale Ereraad.

Direct na de bevrijding publiceerde het Partijbestuur zijn reeds eerder genomen besluit, om ter berechting van de leden der Partij, die haar aanzien hebben geschaad of haar beginselen verzaakt door in bezettingstijd tekort te schieten in hun plicht als Nederlander en/of Sociaal-democraat, een Centrale Ereraad van vijf leden en gewestelijke Zuiveringscommissies van drie leden in te stellen.

Tot leden en plaatsvervangende leden van de Ereraad werden benoemd: Mr. H. G. Scholten (tevens voorzitter), Mr. L. A. Donker, M. J. Engeltaart, Mr. J. le Poole, Mr. A. de Roos, J. H. Scheps, Dr. J. Valkhoff, H. de Vroome, Mr. H. Willemse en Mr. B. van der Waerden (tevens secretaris). Gezien de moeilijke reisgelegenheid besloot de Ereraad, in overleg met het P.B., geen onderscheid te maken tussen leden en plaatsvervangers, maar in willekeurige samenstelling bijeen te komen, mits telkens vijf van hen aanwezig konden zijn. Dientengevolge treft men onder de uitspraken, behalve voorzitter en secretaris, vaak verschillende ondertekenaars aan. Afgezien van het uitreden van pg. Donker op 26 November 1945 kwam er geen wijziging in de samenstelling van de Ereraad.

Hoewel de werkzaamheden nog niet geheel beëindigd konden worden, aangezien een zestal zaken om verschillende redenen — zoals ziekte van den aangeklaagde — moest blijven rusten, meende de Ereraad aan het eind van het jaar 1945 toch een voldoende overzicht te hebben, om een kort verslag voor het Partijcongres te kunnen samenstellen. Van de 111 te zijner kennis gebrachte gevallen immers konden 106 zaken, waaronder de belangrijkste, worden berecht, alsmede 6 van de 7 appèlzaken.

De taak van de Ereraad is namelijk tweeledig. Hij neemt in eerste aanleg kennis van alle gevallen, waarbij betrokken zijn: leden van het P.B., van de Kamerfracties, van Gedeputeerde Staten, burgemeesters en wethouders, redacteuren en hogere functionarissen van de Arbeiderspers, alsmede leden van de Hoofdbesturen der z.g. nevenorganisaties. Alle andere gevallen komen bij de Zuiveringscommissies, maar partijen (klager en aangeklaagde) hebben beroep op de Ereraad. Bovendien moeten rechtstreeks bij de Ereraad terecht degenen die krachtens besluit van het P.B. zijn uitgesloten van het lidmaatschap der Partij behoudens dispensatie; hierbij gaat het vooral om leden der voormalige Ned. Soc. Werkgemeenschap (het partijtje van Rost van Tonningen) en functionarissen van het N.A.F. en dergelijke. Anders dan misschien werd verwacht, is in de praktijk gebleken, dat de Centrale Ereraad veel meer gevallen in eerste aanleg te berechten kreeg dan alle Zuiveringscommissies tezamen. Bij sommige der laatsten werd zelfs niet één klacht ingediend.

De Ereraad begon zijn werkzaamheden met het opstellen van een Reglement, dat tevens voor de Zuiveringscommissies zou gelden. De bedoeling daarvan was, een behoorlijke procesgang te waarborgen en te waken tegen al te grote ongelijkheid in behandeling. Dit reglement werd tegelijk met de andere besluiten betreffende zuivering der Partij gepubliceerd.

Wat de eigenlijke taak van de Eereraad betreft, kan het volgende overzicht worden gegeven:

a) verzoeken om vrijstelling van het verbod van lidmaatschap der Partij	49
b) zaken direct bij de Eereraad	61
c) zaken in hoger beroep	8

Totaal . . . 118

Over de aard van de beslissingen in deze zaken kan de Eereraad vanzelfsprekend slechts zeer in het algemeen iets mededelen.

Allereerst de verzoeken om dispensatie. Deze waren vaak afkomstig van de uitgeslotenen zelf, doch ook meermalen van het bestuur ener afdeling of zelfs de ledenvergadering. Wanneer zij van de betrokkenen zelf kwamen, vroeg de Eereraad steeds eerst advies aan het afdelingsbestuur ter plaatse. De verzoeken hadden betrekking op één oud-lid van de N.S.B., die werd afgewezen, 31 oud-leden van de N.S.W.G. alsmede één afdeling, welke indertijd in haar geheel tot de N.S.W.G. was overgegaan en 16 oud N.A.F.-functionarissen (van wie twee nog in behandeling zijn). Gebleken is, dat de betrokken N.S.W.G.-ers voor het overgrote deel vroeger goede partijgenoten en gedurende de bezetting overigens goede Nederlanders waren, die indertijd misleid zijn door de voorspiegeling van een onafhankelijk politiek leven en die in en door de N.S.W.G. de mogelijkheid zagen van handhaving van de onderlinge band tussen partijgenoten. Veruit de meesten kwamen na enkele weken of ten hoogste enige maanden tot inzicht omtrent de werkelijke bedoelingen van de leiders en hebben toen weer ijlings bedankt. Op deze gronden kon de Eereraad 27 personen en één afdeling dispensatie van het verbod verlenen, in vier gevallen zelfs zonder enige beperking, b.v. wanneer de betrokkenen later belangrijk ondergronds werk voor de Partij hadden verricht en in de andere gevallen met bepaling, dat zij gedurende een zekere termijn (variërende van 1 tot 4 jaar) geen bestuursfunctie in of vertegenwoordigende post namens de Partij zouden kunnen vervullen. Afgewezen werd één verzoek (hoofdbestuurder van de N.S.W.G.) en in twee gevallen (plaatselijke bestuurders of propagandisten) werd bepaald, dat de betrokkenen zich eerst na zekere tijd bij de Partij zou mogen aanmelden.

De N.A.F.-functionarissen, welke zich aanmeldden, behoorden evenmin tot de ernstige gevallen. Vaak hadden zij toegegeven aan het uitdrukkelijk verlangen van de plaatselijke arbeiders, teneinde de N.S.B. buiten de organisatie te houden en veelal konden zij aantonen, dat zij alle besluiten en opdrachten van het N.A.F. naast zich neergelegd en gesaboteerd hadden. Dientengevolge kon de Eereraad in 11 gevallen dispensatie verlenen, waarvan 9 maal met uitsluiting van functies gedurende zekere tijd en werd in 3 gevallen bepaald, dat de verzoeker zich na verloop van een of twee jaar weer voor het lidmaatschap der S.D.A.P. zou mogen aanmelden.

Overgaand tot de tweede groep van zaken, welke voor de Eereraad te berechten kreeg, treffen wij 5 hogere functionarissen uit nevenorga-

nisaties (de Arbeiderspers daaronder begrepen) aan en drie redacteuren, tegen wie een klacht werd ingediend of die zelf verzochten, een onderzoek naar hun houding gedurende de bezetting in te stellen. Eén dezer functionarissen bleek zich niet bij de Partij te hebben aangemeld, zodat de klacht buiten behandeling moest blijven; één der anderen was door het afdelingsbestuur — hangende het onderzoek — niet toegelaten. De Ereraad besliste in drie dezer gevallen tot enkele afkeuring van de in het geding gebrachte handelingen, waarbij twee maal met openbaarmaking van de uitspraak en in de vier overige gevallen tot uitsluiting van den betrokkene van functies in of namens de Partij gedurende twee of drie jaren, te rekenen vanaf de bevrijding van ons land.

Veruit het grootste aantal klachten of verzoeken aan de Ereraad om een onderzoek in te stellen naar de houding van partijgenoten gedurende de bezetting, had betrekking op Gedeputeerden (9) en Wethouders (41).

Met bijzondere voldoening stelt de Ereraad vast, dat in geen dezer gevallen enige twijfel bleef bestaan aan de goede politieke gezindheid van de betrokken partijgenoten. Geen hunner heeft zich een slecht Nederlander betoond of de beginselen der Partij verzaakt. Hoewel het in de meeste dezer gevallen ging om het blijven zitten naast N.S.B.-ers, kan zonder enige reserve worden vastgesteld, dat geen dezer vooraanstaande partijgenoten zich aan collaboratie heeft schuldig gemaakt. Wanneer zij gedurende kortere of langere tijd in deze moeilijke omstandigheden hun functie nog bleven uitoefenen, dan deden zij dat, omdat zij eerlijk meenden, daarmede de hun toevertrouwde belangen en het belang van de burgerij op de beste wijze te dienen.

De Ereraad is van oordeel, dat deze zienswijze onjuist was en dat hun aanblijven het aanzien van de Partij kon schaden en vaak ook heeft geschaad, omdat het, land in de eerste plaats behoefte had aan verzet tegen de N.S.B. en de onrechtmatig opgedrongen maatregelen van den bezetter, dus omdat het landsbelang een principiële en duidelijk afwijzende houding vereiste, wanneer de knechten van den vijand zetels bezetten in het bestuur van provincie en gemeente. Doch dit is een vraag van beleid, een kwestie van verschil in politiek inzicht, waarbij persoonlijke geaardheid en plaatselijke omstandigheden mede een rol spelen. Bij geen der 50 partijgenoten — wethouders en gedeputeerden — over wie de Ereraad een oordeel kreeg te vellen, is hun eer in het geding en de S.D.A.P. mag daarop trots zijn. Knechtendiensten aan den vijand hebben deze vooraanstaande politieke figuren uit onze rijen nimmer verleend.

De Ereraad vond dan ook t.a.v. geen dezer partijgenoten termen om hen te royeren of zelfs maar van het bekleden van functies uit te sluiten. De enige vragen, welke zij behoefte uit te maken, was, of bepaalde beleidsdaden afkeuring verdienden en zo ja, of het vertrouwen door die politieke misslagen geacht moest worden, zozeer geschokt te zijn, dat de betrokken wethouders of gedeputeerde zijn zetel ter beschikking behoorde te stellen, opdat Partij en kiezers te zijner tijd vrijelijk zouden kunnen beoordelen, of zij hem al of niet weer op deze post zouden willen brengen. Ieder zal begrijpen, dat

deze beslissingen voor de Eerraad vaak zeer moeilijk waren, daar hij zich soms verplicht achtte, een eervolle en langdurige politieke loopbaan, althans tijdelijk, te verbreken van partijgenoten, wier goede trouw als Nederlander en sociaal-democraat boven verdenking verheven is, doch die niettemin op een bepaald ogenblik tekort zijn geschoten in hun plicht, gemeten naar de hoge maatstaven, welke de Eerraad aan die plicht meende te moeten aanleggen, waar het onze vooruitgeschoven posten betrof.

De Eerraad heeft zich in het algemeen op het standpunt gesteld, dat het aanblijven na 1 September 1941, toen de bevoegdheden der op democratische wijze samengestelde provinciale en gemeentelijke organen waren overgedragen op de commissarissen en burgemeesters, te billijken was, indien tenminste door het aanvragen van ontslag blijk was gegeven van een duidelijke afwijzing van de nieuwe bestuursvorm. Immers hadden de burgemeesters instructie, deze ontslagen slechts in bijzondere gevallen te aanvaarden of althans eerst, als een opvolger was gevonden en het zonder meer wegblijven werd van hogerhand als sabotage beschouwd. Hoewel de Eerraad het staken van de functie op dat moment — hetgeen voor een deel van onze mensen gedaan werd — principieel juister achtte, aanvaardt hij dus ook de andere gedraglijn, omdat in 1941 de tegenstellingen met de bezettende macht nog niet zo scherp waren als later en men bij de toen geldende verhoudingen nog op goede gronden de illusie kon hebben, dat het mogelijk was om N.S.B.-invloeden te weren, wanneer de oude bestuurs-colleges collectief instand bleven.

Naar de mening van de Eerraad werd de grens van het aanvaardbare echter bereikt, wanneer na 1 September 1941 — toen immers alle bestuursmacht in zijn handen was gelegd, in het College een verkeerde Commissaris of Burgemeester zat of benoemd werd. Het dan nog blijven zitten keurt de Eerraad in het algemeen af, sterker indien van enige daad van samenwerking blijkt, minder als sabotage gepleegd werd of de functie werd gebruikt, om illegale werkzaamheden te bevorderen en te dekken.

Het resultaat is, dat van de zaken der 9 leden van Gedeputeerde Staten, tegen wie een klacht was ingediend of naar wier beleid een onderzoek was gevraagd, er 5 terzijde werden gelegd of volstaan werd met de uitspraak, dat het geheel neerleggen der functie op 1 September 1941 als demonstratie van verzet principieel juister ware geweest. In 2 gevallen bepaalde de Eerraad zich tot het uitspreken van zijn afkeuring (eenmaal met openbaarmaking van de uitspraak) en in de 2 resterende gevallen verbond hij daaraan de eis, dat de beoordeelde zijn zetel ter beschikking zou stellen.

Van de 41 wethouders en oud-wethouders, wier beleid beoordeeld werd (4 maal op hun eigen verzoek) zijn 3 gevallen nog in behandeling. Een klacht, inhoudende dat de betrokkene een vooraanstaand lid van de Ned. Unie was geweest, werd terzijde gelegd en in 6 gevallen werd volstaan met de uitspraak, dat een meer principiële houding beter ware geweest. In de overige 24 zaken betrof het steeds doorwerken onder N.S.B.-burgemeesters, soms met de bijkomende omstandigheid van installatie van dezen functionaris. In 14 dezer gevallen sprak de Eerraad over de gevolge politiek zijn afkeuring

uit, waarvan 7 maal met openbaarmaking van de beslissing; daar-
onder waren 4 partijgenoten, die reeds niet meer in functie waren.
Tenslotte vorderde de Eaderaad van 10 zittende wethouders, dat zij
hun zetel ter beschikking zouden stellen.

Direct ter kennis van de Eaderaad kwamen eindelijk nog de zaken
van 2 leden der Kamerfractie (een derde werd onder de groep wet-
houders behandeld), van wie één hangende het onderzoek niet tot
de Partij was toegelaten. Uiteraard ging het hierbij niet om hande-
lingen, als zodanig begaan, daar de Staten-Generaal gedurende de
bezetting „sliepen”, maar om de algemene houding der Kamerleden
tijdens de oorlog. Aan den enen werd verweten, dat hij in een be-
paalde functie tekort was geschoten in zijn plicht als Nederlander.
Na een zeer uitvoerig onderzoek en rijp beraad kwam de Eaderaad tot
de conclusie, dat deze partijgenoot op een bepaald ogenblik inder-
daad te ver gegaan was bij de hem opgedragen uitvoering van maat-
regelen van den bezetter. Hij stond toen echter voor buitengewoon
moeilijke keuze en deed alles, wat hij meende te kunnen doen, om
te voorkomen, dat zijn medewerking ernstige gevolgen zou hebben.
De Eaderaad besloot dan ook te volstaan met — slechts binnen de
Partij openbaar gemaakte — afkeuring.

Het tweede berechte Kamerlid heeft ontegenzeggelijk de democra-
tische beginselen van de S.D.A.P. verzaakt. Hij was echter in zoverre
te goeder trouw, dat hij dit deed om te kunnen blijven strijden voor
wat hij noemde de socialistische beginselen en de belangen van de
leden der vakbeweging. De Eaderaad besloot hem niet van de Partij
uit te sluiten, doch sprak uit, dat hij nimmer meer enige functie in
of namens de S.D.A.P. zal mogen bekleden.

Over de zaken in hoger beroep kan dit verslag kort zijn. Slechts 7
maal werd de Eaderaad geroepen, een beslissing ener Zuiveringscom-
missie te toetsen en nog in één geval werd dit appèl later weer inge-
trokken, terwijl een andere zaak nog in behandeling is. Van de
overblijvende 5 uitspraken werden er 4 bevestigd (twee maal een
afkeuring en eenmaal uitsluiting van functies voor de tijd van twee
jaar inhoudende, terwijl in het vierde geval was uitgesproken, dat
er geen termen voor enige maatregel waren); de vijfde beslissing
(voorlopige uitsluiting uit de Partij) werd vernietigd, daar geen aan
redelijke eisen beantwoordende procesgang was gevoerd en bij het
onderzoek door de Eaderaad zelf niet was gebleken, dat er enige grond
was voor de omtrent den aangeklaagde lopende geruchten. De Ee-
raad besliste derhalve, dat de appèllant tot de Partij diende te wor-
den toegelaten.

Dit verslag zou hiermede besloten kunnen worden, wanneer niet de
wenselijkheid was gebleken, nog iets over de werk- en beoordelings-
wijze van de Eaderaad mede te delen. De Eaderaad heeft aan critiek
blootgestaan: sommigen achtten zijn beslissingen te slap, anderen
toonden zich verontwaardigd over de veroordeling van bepaalde
partijgenoten. Het is niet wel doenlijk, op deze critiek in te gaan,
aangezien beoordeling van en discussie over individuele gevallen
alleen mogelijk is, wanneer men alle stukken kent en alles heeft

gehoord, wat partijen (klager en aangeklaagde) eventueel nog mondeling naar voren hebben gebracht, in welke positie alleen de leden van de Ereraad verkeren, die een bepaald geval berecht hebben. Het enige wat de Ereraad hier kan geven, is dus een toelichting in het algemeen. Hij heeft zich beperkt tot korte en sobere toespraken, waarin de feiten, welke bij het onderzoek waren gebleken, werden vastgesteld in het licht van de omstandigheden en verhoudingen, geldend op het moment van de beoordeelde handelingen. Daarnaast werd, indien daartoe bepaalde aanleiding bestond, even gewezen op verzachtende omstandigheden, zoals een overigens principiële houding of latere deelname aan het illegale (partij-) verzet. Tenslotte wordt dan de conclusie getrokken: afkeuring, vordering een zetel ter beschikking te stellen, uitsluiting van functies gedurende zekere tijd, geen termen voor maatregelen enz.

Het verwijt is gemaakt, dat er geen lijn in onze rechtspraak zit en bepaalde beslissingen moeilijk met elkaar te rijmen zijn. Het is mogelijk, dat deze indruk somtijds gewekt is, want de Ereraad heeft niet een systeem gevolgd in die zin, dat hij een „tarief” had: tevoren vaststaande maatregelen voor bepaalde handelingen. Dit „systeem” was hem vreemd. Ieder geval werd op zichzelf bekeken en daarbij werd met alle omstandigheden rekening gehouden. Zo kon het voorkomen, dat een lichtere uitspraak volgde voor iemand, die weliswaar een ernstige fout had gemaakt, doch zich gerehabiliteerd had en het vertrouwen had teruggewonnen door b.v. in belangrijke mate deel te nemen aan het ondergrondse verzet, dan voor iemand, die geringere concrete fouten beging, doch gedurende de gehele bezetting of een langere periode een slappe houding aannam. Ook hierbij is goed begrip van de beslissingen weer alleen mogelijk, als men de gehele „zaak” kent. Uit dit verslag zal echter duidelijk geworden zijn, dat er overigens wel degelijk „lijn” in de rechtspraak van de Ereraad te bespeuren valt.

De Ereraad heeft intussen nimmer de illusie gekoesterd, dat zijn beslissingen alom en iedereen bevrediging zouden schenken. Hij kan slechts dit zeggen: in ieder afzonderlijk geval hebben vijf mensen zich ernstig verdiept; vijf partijgenoten van zeer verschillend inzicht en gezichtsveld (juristen, politici, bestuursambtenaren, oud-illegale strijders). Deze vijf mannen hebben ieder individueel geval — vaak langdurig en diepgaand — gezamenlijk besproken en overwogen en tenslotte kwamen zij steeds tezamen tot een uitspraak, zonder dat ooit een hoofdelijke stemming behoefde plaats te vinden. Moge dit voor alle betrokkenen een reden zijn, om de beslissingen als menselijkerwijs gesproken de juiste te aanvaarden en zich erbij neer te leggen. Dan kan de S.D.A.P. thans uit deze overgangstijd te voorschijn treden, geestelijk sterker, zelfbewuster en eensgezinder dan welke andere politieke beweging ook.

H. G. SCHOLTEN, voorzitter.

B. VAN DER WAERDEN, secretaris.

December 1945.

Partijbestuur:

1a. Fusie.

De politieke studiecommissie inzake de mogelijkheid tot stichting van een nieuwe brede volkspartij met socialistische doelstelling, legt aan de samenwerkende partijen en groepen het hierachter volgende voorstel ter beslissing voor. Teneinde deze beslissing, die zij van zeer grote betekenis acht voor de toekomst der democratisch-socialistische beweging en van de gehele bevolking van Nederland en de overzeese gebiedsdelen, tenvolle geestelijk verantwoord te doen zijn, formuleert zij afzonderlijk de uitgangspunten, die tot het voorstel en de daarin opgenomen hoofdzaken van een program van beginselen hebben geleid.

1. In en door het verzet tegen de nationaal-socialistische onderdrukking en in aansluiting aan de ontwikkeling der staatkundige opvattingen, die reeds vóór de oorlog in Nederland had plaats gehad, is bij tallozen, uit verschillende godsdienstige en politieke kampen, de vurige begeerte en wil gegroeid, naar een waarlijk nieuw begin in het Nederlandse politieke leven, in het bijzonder ook in de partijformaties, opdat de hoog nodige arbeid tot omvorming der maatschappij in de democratisch-socialistische richting door een zo sterk mogelijke groep uit het Nederlandse volk zou worden gedragen en verricht. Tegenover de krachten van steriel conservatisme en reactie, moet aan de vernieuwingswil klaar en duidelijk leiding worden gegeven.

2. De te stichten Partij van de Arbeid erkent het innig verband voor personen en groepen tussen levensovertuiging en politiek inzicht, doch verwerpt principieel en voor de tegenwoordige verhoudingen ook praktisch, de organisatie van het politieke partijleven op de grondslag der godsdienstige belijdenis (antithese).

3. Zij wil derhalve in zich verenigen allen, die bij welk diepgaand verschil in levensovertuiging ook, eenzelfde economisch, sociaal en politiek program willen verwezenlijken. Uitgangspunt is daarbij de erkenning, dat de mens met persoonlijke verantwoordelijkheid geplaatst is in de gemeenschap; hierin ligt tevens het richtsnoer ener rechtvaardige, socialistische maatschappij. Binnen haar verband geeft zij aan groeperingen op de grondslag van een gemeenschappelijke levensovertuiging ruimte tot bezinningen en eigen activiteit; zij acht deze een verrijking van het leven in eigen kring en in het gehele volk.

4. Zij zal het thans in ons volk nog verspreide verzet tegen de kapitalistische maatschappij en de kapitalistische geest, dat openbaar werd onder arbeiders, boeren, oude en nieuwe middenstand, intellectuelen e.a., godsdienstigen en ongodsdienstigen, in naam der sociale gerechtigheid en van de persoonlijke waarde van iederen mens, samenbundelen en een positieve inhoud geven, door het dienstbaar te maken aan de komst van een rechtvaardige, nieuwe socialistische samenleving op democratische grondslag.

De commissie is van mening, dat in deze uitgangspunten, nader uitgewerkt in een voorlopig program van beginselen, het wezenlijke is gezegd, dat tot een doorbreking van de voor-oorlogse politieke partij-

verhoudingen kan leiden, en tevens een nieuwe geestdrift bij ouderen en jongeren kan wekken. Daarom legt zij het hierna volgende voorstel aan de partijen en groepen voor met welke zij is verbonden, in het vertrouwen dat alle de betekenis daarvan tenvolle zullen verstaan en daaraan hun medewerking zullen geven.

I. De Sociaal Democratische Arbeiders Partij in Nederland, besluit, met ontbinding van eigen politieke organisatie, op te gaan in een nieuw te stichten „Partij van de Arbeid”.

II. In het nader uit te werken program van beginselen zullen, behalve de tevoren genoemde uitgangspunten, de volgende punten, althans wat de inhoud betreft, moeten voorkomen:

1. De Partij plaatst zich op de grondslag der democratie, die als beginsel, niet uit opportuniteit wordt aanvaard. Als kern der democratie beschouwt zij de eerbied en de verantwoordelijkheid voor de persoon van den medemens, waaruit voortvloeit de principiële gelijk-gerechtigheid van alle leden der gemeenschap. Zij verwerpt derhalve elke vorm van staatsabsolutisme, dictatuur of één-partijstelsel, met erkenning van de eigen waarde van het gezag als een waarborg voor het recht en de vrijheid der burgers. De Overheid is verantwoording schuldig aan het volk, dat zich op zijn beurt verantwoordelijk behoort te weten voor het gebruik, dat het van zijn rechten maakt.

2. Het economisch leven behoort gericht te zijn op een rechtvaardige en doelmatige voorziening in de behoeften, stoffelijke en geestelijke, van allen. De Partij verwerpt derhalve het winstbejag als richtsnoer voor het economisch leven, niet het minst om de massale ontrechting en geestelijke krenking, die daarvan onder het kapitalisme veelal het gevolg zijn. Zij streeft naar planmatige leiding en ordening van voortbrenging en verdeling; socialisatie van de beschikkingsmacht of van de eigendom der voortbrengingsmiddelen behoort te worden toegepast, met het algemeen welzijn als richtsnoer. Ook andere methoden, die de particuliere beschikkingsmacht beperken, worden op hun betekenis voor het algemeen welzijn getoetst. Gevaren van bureaucratie dienen te worden bestreden door toepassing van het beginsel der persoonlijke verantwoordelijkheid en van de functionele decentralisatie.

Iedere arbeidende mens worde een minimum aan eigen bezit gewaarborgd, nodig voor en bevorderlijk aan de ontplooiing van zijn persoonlijkheid.

3. Noodzakelijk is een rechtsorde van de Arbeid, waarbij de arbeid als zedelijke factor van de eerste rang en het centrale element in het voortbrengingsproces wordt erkend. Aan alle werkers dienen arbeidsverhoudingen gewaarborgd te worden, waarin de ontplooiingsmogelijkheden der persoonlijkheid zoveel mogelijk tot haar recht komen, en medezeggenschap wordt toegepast in sociale en economische aangelegenheden, gegrond op hun medeverantwoordelijkheid.

4. De Staat moet zijn de rechtsstaat, die zijn taak vindt in het verwezenlijken en krachtig handhaven van het recht. Van de staat kan

en mag niet worden gevraagd, dat hij zich stelt op de grondslag van een kerkelijke belijdenis. Wel is hij mede verantwoordelijk voor ons geestelijk erfgoed, behoort hij zich gebonden te achten aan zedelijke normen, en is het mede de roeping der Overheid de gehoorzaamheid aan deze normen in het volksleven tot gelding te brengen.

5. Op grond van de eerbied en de verantwoordelijkheid voor de persoon van den medemens, erkent de Partij de gelijkgerechtigheid op politiek en economisch gebied van alle leden der gemeenschap, ongeacht sexe, ras of levensovertuiging. Vrijheid van geweten en van godsdienst en gelijkheid voor de wet, moeten verzekerd zijn, evenals vrijheid van spreken, drukpers, vereniging en vergadering, onder verantwoordelijkheid volgens de wet.

6. De Overheid is geroepen het zedelijk en geestelijk leven van het volk te beschermen en te bevorderen, doch is gehouden daarbij de verdraagzaamheid te betrachten, de geestelijke vrijheid te eerbiedigen en rekening te houden met de verscheidenheid van levensovertuiging.

Aan de kerken wordt de vrijheid gewaarborgd haar roeping te vervullen zowel met betrekking tot de verkondiging van haar boodschap als ten aanzien van de betoning van haar dienst aan de wereld. Erkend wordt, dat de kerken het haar taak kunnen achten, ter wille van het geestelijk en zedelijk heil van het volk, haar woord te spreken met betrekking tot het staatkundige en maatschappelijke leven. De Overheid behoort, voor zover dit binnen haar bevoegdheid ligt, mede te werken de verhoudingen te scheppen, die de kerken in staat stellen haar taak te vervullen.

7. De Partij erkent de grote waarde van huwelijk en gezin voor een gezonde opbouw van de samenleving. De sociale en fiscale politiek behoort mede op een bescherming en verheffing van het gezin gericht te zijn.

8. De Partij acht handhaving van de rechten en plichten der ouders inzake onderwijs en opvoeding der kinderen noodzakelijk. De Overheid heeft ten aanzien van het onderwijs een regelende bevoegdheid, omdat en in zover zij optreedt ter behartiging van de belangen van de gemeenschap als geheel. Algemeen worde het beginsel doorgevoerd, dat de ouders nauw bij de inrichting der school worden betrokken en de geest bepalen, waarin het onderwijs wordt gegeven, zodat hun zeggenschap inzake de opvoeding van hun kinderen worde erkend en de geestelijke schakering in ons volk op dit terrein tot haar recht komt.

III. Teneinde de invloed van de Partij van de Arbeid — waarvan organisatie (Statuten en Huish. Reglement enz.) eerst na de verkiezingen definitief kan worden geregeld — reeds bij de a.s. verkiezingen zo sterk mogelijk te doen zijn, wordt besloten:

1. een voorlopig Partijbestuur in te stellen, waarin vertegenwoordigers worden opgenomen van die partijen en groeperingen, die dit voorstel zullen hebben aanvaard. Dit bestuur leidt de verkiezingsactie

in het gehele land, gebruikt daartoe de apparaten der fuserende partijen en groepen, en roept waar mogelijk, nieuwe in het leven.

2. Een kandidatenlijst der Partij wordt voor ditmaal samengesteld door de vergadering van het voorlopige Partijbestuur met een vertegenwoordiging der fuserende partijen en groepen. Er wordt naar gestreefd elk van de partijen en groepen een redelijke vertegenwoordiging op deze lijst te verschaffen. Men maakt gebruik van de mogelijk reeds vastgestelde lijsten van kandidaten.

3. Voor de kamerverkiezingen wordt een later te publiceren urgentie- en verkiezingsprogram vastgesteld.

4. Nadrukkelijk wordt uitgesproken, dat ook andere dan de thans fuserende partijen en groepen, worden uitgenodigd zich hetzij vóór, hetzij na de verkiezingen, bij de Partij van de Arbeid, op de grondslag der hier geformuleerde uitgangspunten en beginselen, aan te sluiten.

IV. De congressen der partijen en groepen, die tot stichting van de Partij van de Arbeid besluiten, worden zo mogelijk gehouden op één-zelfde dag. Zo spoedig mogelijk daarna vindt het oprichtingscongres van de nieuwe partij plaats.

V. Onmiddellijk na de verkiezingen wordt de arbeid voor de interne organisatie van de Partij van de Arbeid ter hand genomen. Deze wordt aan het voorlopige Partijbestuur opgedragen.

(Onderstaande voorstellen zijn overgenomen van het rapport van de Commissie ingesteld tot het onderzoeken van de wenselijkheid van wijzigingen in Statuten en Huish. reglement, voorzover de organisatorische inrichting van de Partij betreft.)

2a. Contributie.

a. De contributieregeling luidt:

bij een inkomen tot f 50.— per week, 15 cent per week;

bij een inkomen van f 2600— tot f 4.000 per jaar, 25 cent per week;

bij een inkomen van meer dan f 4000.— per jaar, 35 cent per week.

Een gehuwde vrouw zonder eigen inkomsten betaalt:

10 cent per week, als haar man een inkomen heeft tot f 4000.— per jaar;

15 cent per week, als haar man een inkomen heeft van meer dan f 4000.— per jaar.

Verspreide leden betalen overeenkomstig deze regeling.

b. Van de totale opbrengst aan contributie, die in een afdeling wordt geïnd, blijft 30 procent aan deze afdeling, terwijl 10 procent door den partijpenningmeester wordt afgedragen aan de gewestelijke of stedelijke federatie, waartoe deze afdeling behoort.

3a. Candidaatstelling voor de Tweede Kamer, enz.

Artikel 14 De candidaatstelling voor de verkiezing van leden der Tweede Kamer geschiedt als volgt:

- a. In elke kieskring kunnen de leden kandidaten opgeven aan hun afdelingsbestuur.
- b. De afdelingsvergadering beslist welke van de door de leden opgegeven kandidaten worden doorgegeven aan het bestuur van de gewestelijke of stedelijke federatie, waartoe de afdeling behoort.
- c. Het federatiebestuur geeft de van zijn afdelingen ingekomen namen van kandidaten, eventueel aangevuld met de namen van hen, die daarvoor naar zijn mening in aanmerking komen, in alphabetische volgorde aan het Partijbestuur door.
- d. Inmiddels heeft een door het Partijbestuur bijeengeroepen vergadering van de Partijraad beslist, in welke kieskringen gelijk-luidende lijsten zullen worden ingediend en hoeveel kandidaten in elke kieskring of kieskringcombinatie zullen worden gesteld. Deze Partijraadsvergadering heeft tevens voorlopige besprekingen gevoerd over de samenstelling van de toekomstige Kamerfractie.
- e. Het Partijbestuur kan aan de van de federatiebesturen ontvangen alphabetische opgaven, namen bij- of tussenvoegen. Het raadpleegt voor ieder der samen te stellen lijsten de betrokken federatiebesturen over de volgorde der namen naar voorkeur. Daarna maakt het Partijbestuur voor ieder der lijsten een voordracht tot het door de Partijraad vastgestelde aantal.
- f. De alphabetische lijsten en de door het Partijbestuur gemaakte voordrachten worden toegezonden aan de leden van de Partijraad.
- g. De Partijraadsvergadering stelt nu voor iedere kieskring of kieskringcombinatie de grostlijst vast.
- h. De leden stemmen schriftelijk over deze grostlijsten. De uitslag van deze stemming stelt de definitieve volgorde van de kandidatenlijst vast.

Alle verdere bepalingen van de artikelen 15—36 van het huishoudelijk reglement kunnen nu buiten het reglement worden gehouden en verwezen naar de „bijlage”. zodat de afdelings- en federatiebesturen, benevens eventuele commissies of stembureaux, in deze bijlage al de wijzigingen voor de technische en organisatorische uitvoering vinden.

b. *Candidaatstelling voor de Eerste Kamer.*

Artikel 15. Onveranderd tegenwoordig artikel 37.

c. *Candidaatstelling voor de Provinciale Staten.*

Artikel 16. (Omschrijving analoog aan die voor de candidaatstelling voor de Tweede Kamer, ontleend aan de artikelen 38—52 van het huishoudelijk reglement).

d. *Candidaatstelling voor de Gemeenteraden.*

Artikel 17. Onveranderd tegenwoordig artikel 53.

4a. Congres en Partijraad.

a. Van het Congres.

Het Congres van de Partij wordt gehouden om de twee jaar. De bepalingen voorkomende in de alinea's 3 en 4 van artikel 26 van de Statuten betreffende het houden van buitengewone Congressen, blijven gehandhaafd.

Het Congres behandelt:

- a. het politieke beleid van het Partijbestuur, van de Kamerfracties, van de redacties der dagbladen en het wetenschappelijk maandschrift;
- b. het beleid van de afgevaardigden in de Executieve der Socialistische Arbeidersinternationale;
- c. de voorstellen van politieke, tactische en wetgevende aard, door de afdelingen via de gewestelijke en stedelijke federatievergaderingen ingediend;
- d. de verkiezing van de leden van het Partijbestuur;
- e. de benoeming van de hoofdredacties der organen;
- f. de verkiezing van de afgevaardigden in de Executieve van de Socialistische Arbeidersinternationale;
- g. statuten- en reglementswijzigingen;
- h. vaststelling van programs.

Alle andere aangelegenheden worden in de Partijraad afgedaan.

Voorts kunnen aangelegenheden van organisatorische of andere aard, niet genoemd onder de punten *a-h*, door het Congres worden behandeld, indien:

- a. de Partijraad een zaak naar het Congres verwijst;
- b. het Congres besluit een in de Partijraad reeds afgedane zaak alsnog zelf in behandeling te nemen.

b. Van de Partijraad.

In de Partijraad worden de gewone jaarverslagen van de Partij behandeld, de begrotingen vastgesteld en de voorstellen der afdelingen behandeld. Deze Partijraadsvergadering wordt ieder jaar gehouden in Mei. De gewestelijke en stedelijke federaties houden uiterlijk op 15 Maart hun jaarvergadering, in welke vergadering o.a. wordt beslist over de vraag of de door de afdelingen voor de Partijraad ingediende voorstellen worden doorgegeven. Van de beslissing, die de Partijraad over deze voorstellen neemt, wordt een verslag opgenomen in het eerstvolgende nummer van „Partij-Contact”.

Het boekjaar van de afdelingen en van de federaties kan met het kalenderjaar samenvallen.

In September houdt de Partijraad de reeds in het reglement vastgestelde vergadering voor het regelen van de winterpropaganda enz. Uiterlijk op 15 October houden de gewestelijke en stedelijke federaties een vergadering, waarin o.m. verslag wordt gedaan van de Partijraadsvergaderingen, die in Mei en in September zijn gehouden en waarin voor het gebied van elk dezer federaties de propaganda voor de komende periode wordt geregeld.

Sub c. van art. 39 der Statuten worden gelezen:

- c. De voorzitters, secretarissen en penningmeesters der gewestelijke en stedelijke federaties.

5a. Samenstelling Partijbestuur.

Het Partijbestuur bestaat uit 19 leden.

Voorzitter, Secretaris-Penningmeester en Secretaresse worden door het Congres in functie gekozen.

Voorts worden door het Congres drie leden gekozen, die met de reeds genoemden het Dagelijks Bestuur vormen.

Negen leden worden op de gewone wijze door het Congres gekozen.

Vier leden worden door het Congres gekozen, als regionale vertegenwoordigers voor een bepaald deel van het land en wel op de volgende wijze:

één voor Friesland en Drente;

één voor Overijssel, Gelderland en Utrecht;

één voor Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.

één voor Noord-Holland en Zuid-Holland.

De kandidaten voor deze plaatsen in het Partijbestuur worden gesteld door de afdelingen in de betrokken gewestelijke en stedelijke federaties. De verkiezing van deze vier leden geschiedt evenwel door de afgevaardigden van alle afdelingen die op het Congres vertegenwoordigd zijn.

6a. Stedelijke federaties.

(Amsterdam, Rotterdam en Den Haag).

De organisatie dezer federaties wordt als volgt ingericht:

het aantal afdelingen wordt naar de plaatselijke omstandigheden bepaald;

aan het hoofd van de federatie staat het federatiebestuur;

de afdelingsbesturen vormen met het federatiebestuur de federatievergadering;

deze vergadering behandelt zaken van propagandistische en organisatorische aard;

het federatiebestuur wordt samengesteld volgens regelen die in het huishoudelijk reglement der federatie zijn omschreven;

voorstellen voor het Congres, aanwijzing der Congresdelegatie,

candidaatstelling vertegenwoordigende lichamen, worden door de afdelingen ingediend en behandeld door een federatieraad;

deze raad behandelt eveneens het verslag van de raadsfractie en de agenda voor de Partijraad.

De federatieraad wordt gevormd door:

a. het federatiebestuur;

b. de afdelingsbesturen;

c. een aantal partijleden, die geen deel uitmaken van deze bestuurscolleges doch komen uit de kringen van de districtsbestuurders, raadstractie, pers, vakbeweging, coöperatie, woningbouw en uit anderen hooft bekende partijgenoten, die belangstelling hebben voor het Partijwerk, doch de gelegenheid niet hebben daaraan dagelijks deel te nemen.

Het aantal te verkiezen leden van de federatieraad wordt bij huishoudelijk reglement bepaald. De kandidaten worden gesteld door de

afdelingen. Het federatiebestuur is bevoegd namen aan de lijst toe te voegen.

De leden van de federatieraad worden bij referendum gekozen.

7a. Gewestelijke federaties.

- a. Aan de gewestelijke federaties wordt voorlopig overgelaten al dan niet te besluiten tot het instellen van een federatieraad, als wordt voorgesteld voor de stedelijke federaties. Gaat een gewestelijke federatie hiertoe over, dan kunnen de districtsfederaties, als bedoeld bij art. 7 van het huish. reglement, vervallen.
- b. In art. 1 van het huish. reglement, tweede zin, vervallen de woorden: „en van een alphabetische lijst der leden”.

8a. Organisatie en voorlichting Raads- en Statenleden.

- a. De Vereniging van Soc.-Dem. leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten worde niet weder opgericht.
- b. Het documentatie-en voorlichtingswerk voor Raads- en Statenleden worde verbonden aan het werk van het Partij-secretariaat, met inschakeling en gebruikmaking van het Bureau voor Wetenschappelijk Werk van de Dr. Wiardi-Beckman-Stichting.
- c. Het vroegere Verenigingsorgaan „De Gemeente” wordt door de Partij uitgegeven. De redactieleden worden door het Partijbestuur benoemd.
- d. De partijgenoten Raads- en Statenleden betalen een nader vast te stellen (progressieve) jaarlijkse bijdrage, waarvoor zij „De Gemeente” en eventueel ander voorlichtingsmateriaal gratis ontvangen.
- e. Ten behoeve van de Raads- en Statenleden kunnen bijeenkomsten en internaten worden georganiseerd, waarvoor, zo nodig, een bijdrage van de deelnemers, eventueel van de partij-federaties, kan worden gevraagd.
- f. Uitvoeriger publicaties, andere dan onder d. bedoeld, zullen eventueel tegen zo laag mogelijke prijs beschikbaar worden gesteld.

9a. Vrouwen-organisatie.

De vroegere Soc. Dem. Vrouwen-Propagandaclubs en de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs worden vervangen door de „Sociaal Democratische Vrouwenbond” en in het huish. reglement der Partij wordt een bepaling opgenomen, waaruit blijkt, dat elk vrouwelijk lid der Partij beschouwd wordt lid te zijn van deze bond.

Afdelingen:

Politiek en taktiek.

1. Oegstgeest.

Het Congres, overwegende, dat, voor de voortgang der voorbereidingen van een socialistische samenleving, concentratie der krachten van alle democratische socialistten op geestelijk, cultureel, maatschappelijk en politiek terrein noodzakelijk is en terzijdestelling van niet principiële meningsverschillen moet plaats hebben;

dat indien de Nederlandse Volksbeweging terecht huiverig blijkt zich te formeren tot een politieke partij, waardoor zij genoodzaakt zou worden in concurrentie te treden met de S.D.A.P.;

dat, indien er verschil zou bestaan tussen het democratisch en het personalistisch socialisme, dat niet ligt op politiek terrein, nodigt het Partijbestuur uit, bij de candidaatstelling voor de a.s. Tweede Kamerverkiezingen in overleg te treden met de leiding der N.V.B. t.a.v. enige der door haar geschikt geachte personen, die zij gaarne als haar vertegenwoordigers in het parlement zou zien en deze, indien zij het beginselprogram der S.D.A.P. wensen te onderschrijven, te stellen als kandidaten der S.D.A.P., onder voorwaarde, dat de N.V.B. en de kandidaten krachtig de verkiezingspropaganda zullen voeren.

2. Heiloo.

Het Congres spreekt als zijn mening uit, dat, indien de Nederlandse Volksbeweging rechtstreeks, hetzij zijdelings aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer, Prov. Staten of gemeenteraden deel gaat nemen, het lidmaatschap dezer organisatie onverenigbaar is met dat van de S.D.A.P.

3. Edam.

Het Congres draagt het Partijbestuur op met alle daarvoor in aanmerking komende partijen, voor de verkiezingen een gemeenschappelijk werkprogramma op te stellen, volgens hetwelk ons land de eerstvolgende vier jaren geregeerd zal worden.

Amendement op voorstel 3.

Den Haag V.

Invoegen tussen de woorden „partijen” en „voor”, de zinsnede: „dus ook met de C.P.N. „De Waarheid”.

4. Langendijk.

Het Congres, overwegende, dat het voor de zaak van het Democratisch Socialisme van het grootste belang is een zo groot mogelijk aantal Nederlandse democratische socialistten in één partij te verenigen;

overwegende, dat het zelfs noodzakelijk kan zijn, het bestaan van de S.D.A.P. hieraan op te offeren, indien de zekerheid bestaat, dat een nieuwe grotere partij geheel gebaseerd is op het Beginselprogram van 1937 van de S.D.A.P., besluit, een commissie te benoemen, die zal trachten deze grotere groepering tot stand te brengen.

5. Haarlem III.

Het Congres, kennis genomen hebbende van de brief der vijftig predikanten;

vaststellende, dat deze predikanten het beginselprogram van de S.D.A.P. aanvaardden,

spreekt uit, dat de eenheid van de democratische socialistten, die staan op de grondslag van het beginselprogram 1937, vooralsnog slechts tot stand kan komen in de S.D.A.P.

6. *Den Haag VIII.*

Het Congres spreekt als zijn oordeel uit, dat het juist is, dat de nauwe samenwerking, die tussen Partij en Vakbeweging in het verleden bestond, niet wordt bestendigd, maar spreekt de wens uit dat door deze nieuwe verhoudingen geen tegenstellingen tussen Partij en Vakbeweging zullen ontstaan, aangezien zij dit noodlottig acht voor de arbeidersklasse van ons land.

7. *Wageningen.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op een commissie te benoemen, welke tot taak heeft het vraagstuk van de bescherming der democratie te bestuderen, dit ten aanzien van eventuele groeperingen, die gebruik makende van de democratie, de bedoeling hebben deze te ondermijnen of te vernietigen, zulks ten einde te geraken tot een aanvulling van ons beginselprogram, waarin de houding der Partij wordt vastgelegd.

8. *Amersfoort.*

Het Congres besluit, het Partijbestuur op te dragen uit zijn midden een delegatie aan te wijzen, welke tot taak krijgt met delegaties uit de C.P.N. en andere, zowel links als rechts van ons staande socialistische groeperingen, in mondeling overleg te treden inzake samenwerking. Het resultaat van dit mondeling overleg wordt met eventuele voorstellen van het P.B. aan het eerstvolgend te houden Congres voorgelegd.

9. *Maassluis, Terneuzen, Kollum, Ede.*

Het Congres, van oordeel, dat grote groepen van het Nederlandse volk, het beginselprogram 1937 van de S.D.A.P. volkomen onderschrijven, zich democratische socialistten noemen en met ons van oordeel zijn, dat slechts een sociaal-economische orde in socialistische geest uitweg kan bieden uit de chaos op maatschappelijk gebied; verder van oordeel, dat op dit historisch ogenblik niets onbeproefd mag worden gelaten om te komen tot een brede basis, waarop zich alle democratische socialistten kunnen verzamelen, draagt het Partijbestuur op te onderzoeken wat gedaan kan worden om voor bovenbedoelde groepen de aansluiting bij de S.D.A.P. mogelijk te maken.

10. *Bennekom.*

Het Congres, overwegende, dat buiten de arbeiders grote groepen der bevolking weerstand ondervinden, om tot de partij toe te treden weerstanden, die gelegen zijn in de oriëntering op de arbeidersklasse en het insluipen van haat en machtsgedachten in de klassenstrijd inplaats van gedachten, die gericht zijn op het verkrijgen van grotere rechtvaardigheid, besluit, dat zowel in de inwendige organisatie der partij, als in het optreden naar buiten, hervormingen zullen worden nagestreefd op de grondslag van de eerbied voor de menselijke persoonlijkheid; dat niet de klassenstrijd voor de arbeidersklasse als einddoel worde gepropageerd, maar het belang van allen, op de grondslag van morele rechtvaardigheid, teneinde zodoende het ganse Nederlandse volk te winnen voor het democratisch socialisme.

11. *Ede, Den Haag I.*

Het Congres spreekt zich uit tegen samensmelting met één van de bestaande politieke partijen, maar is voor samenwerking zowel plaatselijk

als landelijk met ieder der bestaande politieke partijen waarmee doeleinden van directe praktische politiek kunnen worden verwezenlijkt. Onder bepaalde omstandigheden zal de S.D.A.P. met andere partijen een gemeenschappelijk programma op kunnen stellen.

12. *Buurmalsen.*

Het Congres spreekt zich uit over het al of niet vergaderen op Zon- en Christelijke feestdagen.

Amendement.

Blokzijl.

Achter „vergaderen“ te lezen: „op Zon- en Feestdagen, uitgezonderd 2e Paasdag, 2e Pinksterdag en 2e Kerstdag.”

13. *Den Haag V, Den Haag VIII.*

Het Congres, kennis genomen hebbende van het advies van het Partijbestuur om geen bijeenkomsten meer te beleggen op Kerstmis, doch deze te verschuiven naar de Nieuwjaarsdag; spreekt als zijn mening uit, dat er geen enkel bezwaar tegen kan bestaan, dergelijke bijeenkomsten te beleggen op de Tweede Kerstdag; dat er derhalve geen aanleiding bestaat in deze zover te gaan als in het advies van het Partijbestuur in overweging wordt gegeven, terwijl bovendien de Nieuwjaarsdag voor bijeenkomsten als de hierbedoelde ten enenmale ongeschikt moet worden geacht; dat, alvorens wordt besloten, geen congressen, meetings, optochten e.d. meer te beleggen of te houden op Zondagen en daarmee gelijk te stellen dagen, onderzocht dient te worden, welke consequenties deze verplaatsing naar werkdagen met zich meebrengt in verband met de financiële gevolgen van werkverzuim e.d.

Amendement.

Badhoevedorp.

Achter de zinsnede „op Zondagen en daarmee gelijk te stellen dagen“ in de laatste alinea te lezen: „er geen bezwaar tegen kan bestaan, deze te houden op Tweede Paasdag, Tweede Pinksterdag en Hemelvaartsdag en spreekt de wens uit, dat, wanneer de 1-Meidag op een Zondag valt, deze toch gevierd moet worden.”

De naam van de Partij.

14. *Haarlem III, Maastricht, Veelerveen-Vriescheloo.*

Het Congres besluit de naam van de Partij te handhaven.

15. *Den Haag IX.*

Het Congres besluit de naam van de Partij te handhaven, c.q. bij verandering van de naam daarin het woord „Arbeid“ op te nemen.

16. *Winterswijk.*

Het Congres besluit de naam van de Partij in overeenstemming te brengen met het gewijzigde karakter van de sociaal-democratische beweging.

17. *Zutphen.*

Het Congres besluit tot wijziging van de naam der Partij in „Sociaal Democratische Partij“ (S.D.P.).

18. *Oudeschool-Oranjewoud.*

Het Congres besluit aan de Partij de naam te geven van: Sociaal Democratische Arbeids Partij.

19. *Den Helder, Gieten.*

Het Congres besluit de naam der S.D.A.P. te wijzigen in: Democratisch Socialistische Partij.

20. *Wassenaar, Rotterdam VII, Oldeboorn.*

Het Congres der S.D.A.P. besluit: de naam van Sociaal Democratische Arbeiderspartij te veranderen in Sociaal Democratische Volkspartij.

21. *Oegstgeest, Kollum, Wedde.*

Het Congres besluit de naam der Partij te veranderen in Democratisch Socialistische Volks Partij (D.S.V.P.).

22. *Gramsbergen*

Het Congres besluit de naam van de Partij te veranderen in Nederlandse Arbeiders Partij.

23. *Stadskanaal I.*

Het Congres besluit: de S.D.A.P. handhaaft de A in haar naam en drukt daarmede uit:

1e. dat zij nastreeft de algehele bevrijding der *loonarbeiders* van hun telkens terugkerende armoede, onmondigheid, afhankelijkheid, en terugstelling, wijl zij gelooft in de mogelijkheid en noodzakelijkheid van een volks-coöperatief bedrijfsleven en een klassenloze maatschappij;

2e. dat zij, teruziende op de geschiedenis der laatste halve eeuw, met trots en voldoening vaststelt, dat de loonarbeidersklasse in het verleden de voor-naamste drijfkracht van de vooruitgang is geweest;

3e. dat zij ook in de strijd, die ons wacht, bouwt op de *loonarbeiders* in de eerste plaats, om de kracht en uitgebreidheid hunner organisaties, hun politieke belangstelling en ervaring en hun diepgewortelde en gerechtvaardigde ontevredenheid.

24. *Middelburg.*

Het Congres besluit, dat de goedkeuring van een eventuele naamsverandering van de Partij aan een referendum zal worden onderworpen.

Partijbestuur.

25. *Wassenaar.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op ten spoedigste te komen tot de inrichting van een Buitenlandse Dienst, verbonden aan haar Secretariaat.

26. *Rotterdam V.*

De Partij, kennis genomen hebbende van het feit, dat haar voorzitter is benoemd tot regeringscommissaris, spreekt als haar oordeel uit, dat het niet gewenst is, dat voorzitter en secretaris een dergelijke functie aanvaarden, wijl hierdoor de onafhankelijkheid van de Partij ten opzichte van de Regering in het gedrang zou kunnen komen.

27. *Eindhoven.*

Het Congres spreekt als zijn mening uit, dat voorzitter en secretaris van het P.B. volledig gesalarieerd behoren te worden en dat zij hun arbeidskracht uitsluitend in de dienst van de Partij dienen te stellen.

28. *Dordrecht.*

Het Congres, gezien het feit dat vertegenwoordigers der Partij deelnemen aan een coalitieregering; overwegende, dat het onwenselijk is, dat de Partij de schijn op zich zou laden zich volkomen met het regeringsbeleid te identificeren, acht het aanbevelenswaardig, dat niet meer dan één minister in het Partijbestuur zal zitting nemen.

29. *Bennekom.*

Het Congres, overwegende, dat democratische verhoudingen binnen de Partij, mede bepaald worden door een zo groot mogelijke publiciteit, en afwijzing van „geheime diplomatie” binnen de Partij zowel als daarbuiten; constateert, dat onvoldoende contact met de leden gehouden wordt — verzoekt het Partijbestuur om de handelwijze van het Partijbestuur, zowel als van de congressen in zo uitvoerig mogelijke vorm en zo spoedig mogelijk ter kennis van de leden te brengen, eventueel ter vereenvoudiging, aan de afdelingsbesturen, zodat de leden door haar op de hoogte gesteld kunnen worden.

29a. *Trebeek.*

Het Congres besluit aan het Secretariaat van de Partij een afdeling Voorlichting en Propaganda toe te voegen.

Tweede Kamerfractie.

30. *Gieten*

Het Congres spreekt de wenselijkheid uit, dat de functionarissen en vertegenwoordigers van de Partij meer contact houden met het gewest of de kieskring, die hen candidaat stelde.

31. *Breda.*

Het Congres uit de wenselijkheid, dat de Tweede Kamerleden domicilie kiezen in het district, dat zij in de Tweede Kamer vertegenwoordigen.

Amendement op voorstel 31.

Den Haag IX

Achter de woorden „Tweede Kamerleden”, de woorden „zo mogelijk” plaatsen.

32. *Maastricht.*

Het Congres acht het gewenst, dat in elk kiesdistrict ten minste één der in dat district gekozen Kamerleden van de Partij woonachtig blijft.

33. *Diever en Vledder, Emmercompascuum.*

Het Congres spreekt uit, dat het wenselijk is, dat in de Tweede Kamerfractie regionale vertegenwoordigers zitting hebben en verplicht deze te blijven wonen in de kieskring, waarvoor zij zijn afgevaardigd.

Internationale politiek.

34. Den Haag I.

Het Congres besluit het Partijbestuur op te dragen een scherpere afwijzende houding aan te nemen ten aanzien van Franco-Spanje, en voor deze houding een doeltreffende propaganda te voeren, door middel van de socialistische pers en openbare bijeenkomsten.

35. Nieuwer-Amstel.

Het Congres is van mening, dat de betrekkingen van de Nederlandse regering met de regering van Franco Spanje verbroken dienen te worden.

36. Den Haag VIII.

Het Congres nodigt het Partijbestuur uit, te bevoegder plaatse met kracht te ijveren voor een streven onzer regering — in samenwerking met de bondgenoten uit de afgelopen oorlogsperiode —, naar een volledig herstel der democratische vrijheden in Spanje, Argentinië en Portugal.

37. Beekbergen.

Het Congres draagt het Partijbestuur en de Tweede Kamerfractie op, pogingen in het werk te stellen om degenen, die in de Spaanse burgeroorlog tegen Franco hebben gestreden, de Nederlandse nationaliteit te hergeven.

Amendement op voorstel 37.

Katwijk.

Aan dit voorstel toevoegen: „en een regeling te treffen, voor ondersteuning der invaliden en nabestaanden”.

38. Den Haag VIII.

Het Congres dringt er bij het Partijbestuur op aan, de regering krachtig te steunen in haar pogingen de nieuwe Volkenbond, die machtsmiddelen te verschaffen, welke hem in staat zullen stellen effectief de vrede te handhaven.

39. Haarlem I.

Het Congres draagt aan het Partijbestuur op zich te richten tot de Internationale en de sociaal-democratische partijen van Europa, ten einde te komen tot het vormen van een inter-Europese commissie van plan-sociologen met de opdracht: het ontwerpen van een „Europees plan van de opbouw”.

Amendement op voorstel 39.

Oldenzaal en Den Haag V.

Te lezen na „Europees plan van de opbouw”: „en meer in het algemeen, alles in het werk te stellen, om mogelijk te maken, dat de internationale betrekkingen op meer democratische wijze worden geregeld.”

Indonesië.

40. Noordwijk.

Het Congres is van mening, dat door de Partij volle medewerking moet worden verleend om het Indonesische vraagstuk naar recht en billijkheid op te lossen.

41. Voorburg.

Het Congres, overwegende, dat tussen Nederland en Indonesië bestaande verhouding een principiële verandering dient te ondergaan, verklaart, dat regeling van geschillen en betrekkingen tussen Nederland en Indonesië dient te geschieden door onderhandeling op voet van gelijkheid met een daarvoor door de Indonesiërs zelf op democratische wijze gevormde afvaardiging verklaart zich verder voor volledige zelfstandigheid van Indonesië, zodra de omstandigheden dit toelaten; spreekt de wens uit, dat al het mogelijke gedaan wordt om deze zelfstandigheid van Indonesië zo snel mogelijk tot stand te doen komen.

Amendement op voorstel 41.

Ede. Amersfoort, Treebeek en Holwerd.

Onder de zinsnede „zodra de omstandigheden dit toelaten”, aan het einde van de 1e alinea te lezen:

„De Indonesiërs dient zo spoedig mogelijk, tenminste in 1946, gelegenheid gegeven te worden, zich uit te spreken voor de bestendiging van de band met Nederland (b.v. door een referendum). De Partij spreekt zich uit voor directe zelfstandigheid van Indonesië, indien blijkt, dat de meerderheid der Indonesische bevolking zulks wenst.

Annexatie.

42. Groningen, Ten Boer.

Het Congres verklaart zich tegen annexatie van Duits grondgebied.

Amendement op voorstel 42.

Oldenzaal.

Te lezen na „grondgebied”, „zowel met als zonder bevolking.”

43. Stadskanaal I.

Het Congres spreekt zich uit tegen annexatie van Duits gebied, ook op kleine schaal, door het zogenaamde „rechttrekken” van de grens.

Waar een grillig verloop der grenslijn *in het verleden tot plaatselijk ongerief en bestuursmoeilijkheden aanleiding heeft gegeven*, acht het Congres *thans grenswijziging* gewenst, evenwel onder goedkeuring en met medewerking van de betrokken bewoners.

44. Eindhoven.

Het Congres verzoekt aan het Partijbestuur een duidelijke voorlichting over de al of niet wenselijkheid van annexatie van Duits grondgebied.

Amendement.

Haarlem III.

Voorstel 44 in dier voege te wijzigen: „Het Congres verzoekt aan het P.B. een duidelijke voorlichting over voor- en nadeel van annexatie van Duits grondgebied en draagt het P.B. op, daarop een uitspraak van de afdelingen te vragen”.

Financiën.

45. *Haarlem II, Oegstgeest, Krimpen a.d. IJssel, Wezep, Almelo, Beekbergen, Ter Apel, Oudeschoot-Oranjewoud, Den Haag VI.*

Het Congres besluit tot wederinvoering van een progressieve contributieregeling.

Amendement op voorstel 45.

Amerstoort

Tussen de woorden „een” en „progressieve” in te voegen: „sterk”.

46. *Hoorn.*

Het Congres spreekt uit, dat de contributieregeling zodanig dient te zijn, dat versterking van de partij-financiën door inzameling overbodig wordt.

47. *Dordrecht.*

Het Congres. gezien de slechte financiële omstandigheden, waarin de partij zich bevindt, besluit over te gaan tot het weder invoeren van een progressieve contributieheffing, met dien verstande, dat de thans geldende regeling als minimumheffing blijft gehandhaafd.

48. *Bolnes.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op een progressieve contributieregeling vast te stellen met als laagste klasse zes cent per week per persoon en tien cent voor man en vrouw.

49. *Maastricht.*

Het Congres acht het wenselijk, dat er een nieuwe regeling gemaakt wordt voor de contributie-afdracht, zodanig, dat een groter deel ter beschikking van de afdelingen blijft.

Amendement op voorstel 49.

Sappemeer.

Toe te voegen: „of in de contributieafdracht een progressieve schaal in te voeren ten gunste van de kleine afdelingen”.

50. *Holl. Veld, Emmercompascuum.*

Het Congres besluit, in de contributieregeling op te nemen de bepaling, dat de afdracht voor plattelandsafdelingen wordt bepaald op 50%.

51. *Gieten*

Het Congres besluit de contributie als volgt vast te stellen:
tot een salaris van f 1500.— f 0.10 voor den man en f 0.15 voor man en vrouw; bij een salaris boven de f 1500.— f 0.15 voor den man en f 0.25 voor man en vrouw.

52. *Utrecht.*

Het Congres besluit tot het heffen van de navolgende contributie:

bij een inkomen tot f 40.— per week voor den	man 15 cent
	vrouw 10 cent
bij een inkomen van f 40.— tot f 60.— per week voor den	man 20 cent
	vrouw 10 cent
bij een inkomen van f 60.— tot f 80.— per week voor den	man 25 cent
	vrouw 15 cent
bij een inkomen boven de f 80.— per week voor den	man 30 cent
	vrouw 20 cent

De afdracht aan het P.B. te bepalen op 60%. Hiervan 10% aan de Gewesten.

Amendement op voorstel 52.

Dordrecht.

De contributie voor den man wordt bij een inkomen boven de f 40.— per week met f 0.05 verhoogd.

Amendement op voorstel 52.

Den Haag IX.

In de derde alinea „f 60.—”, vervangen door „f 50.—”.

In de 4e alinea van „f 60.— tot „f 80.—, vervangen van „f 50.— tot „f 60.—”.

In de vijfde alinea „f 80.—” vervangen door „f 60.—”; „f 0.30” vervangen door „f 0.40” en „f 0.20” vervangen door f 0.30”.

Aan de laatste alinea toevoegen: „respectievelijke stedelijke Federaties en plaatsen”.

Amendement op voorstel 52.

Ter Apel.

Toevoegen: „in geval van ziekte, of andere moeilijke gezinsomstandigheden kan het afdelingsbestuur verlaging van de vastgestelde contributie toestaan. Voor jeugdige personen, die nog geen vol loon verdienen, kan het afdelingsbestuur eveneens een lagere contributie vaststellen”.

Amendement op voorstel 52.

Treebeek.

De 5e alinea te lezen als volgt:

Bij inkomens van f 80.— tot f 150.— per week voor den man 30 en voor de vrouw 20 cent.

Bij een inkomen boven de f 150.— per week, voor den man 50 en de vrouw f 0.50.

53. Paterswolde.

Het Congres besluit een progressieve contributieregeling in te voeren en stelt voor een regeling als volgt:

voor salarissen tot f 1500.— per jaar 10 cent per week, voor echtparen 15 cent;

voor salarissen van f 1501.— t/m f 2500.— per jaar 15 cent per persoon of 25 cent per echtpaar;

voor salarissen van f 2501.— t/m f 4000.— per jaar 25 cent per persoon of 40 cent per echtpaar;

voor salarissen van f 4001.— en hoger 40 cent per persoon of 60 cent per echtpaar.

Amendement op voorstel 53.

Katwijk.

De laatste alinea vervalt. Daarvoor in de plaats: „Bij een inkomen van f 4000.— tot f 6000.— p. pers. f 0.60, echtpaar f 0.90. Bij een inkomen van f 6000.— tot f 8000.— p. pers. f 0.80 of f 1.20 per echtpaar. Bij een inkomen van f 8000.— tot f 10.000.— per pers. f 1.— en per echtpaar f 1.50”.

54. Schoorl.

Het Congres besluit de contributie, evenals voorheen, weer te heffen naar draagkracht en wel als volgt:

bij een inkomen tot en met f 40.— per week 10 cent per week;

bij een inkomen van f 40.— t/m f 60.— per week 20 cent per week;

bij een inkomen van f 60.— t/m f 80.— per week 30 cent per week;

bij een inkomen van f 80.— t/m f 100.— per week 40 cent per week;
boven een inkomen van f 100.— 50 cent per week.

Een gehuwde vrouw zonder eigen inkomen, betaalt 5 cent per week als haar man tot en met f 40.— per week verdient; zij betaalt 10 cent per week als haar man meer dan f 40.— doch niet meer dan f 80.— per week verdient; zij betaalt 20 cent per week als haar man meer dan f 80.— per week verdient.

55. *Maarsse.*

Het Congres besluit bij de contributieregeling gezinszegels voor man en vrouw beschikbaar te stellen.

55a. *Rotterdam II.*

Het Congres, van mening, dat bij de voorlopige contributieregeling, geen rekening is gehouden met de mogelijkheid voor leden met lage inkomens, de financiële verplichtingen verbonden aan het Partijlidmaatschap na te komen; is van oordeel, dat het gewenst is, dat de contributie verband houdt met het inkomen en in progressieve zin wordt gewijzigd; verzoekt de betreffende instanties die met de herziening van de voorlopige contributieregeling belast zullen worden, hiermee rekening te willen houden.

55b. *Rotterdam II.*

Het Congres, van oordeel, dat het gewenst is, dat de Partijafdelingen zowel voor de vergroting van de Partij, als voor het uitdragen van de beginselen en het doel, intensieve propaganda voeren; stelt vast, dat het aandeel van 20 % der contributie de afdeling daartoe te weinig ruimte laat; dringt er op aan, een hoger percentage der contributie aan de afdeling toe te kennen, evt. een deel der kosten, verbonden aan de propaganda, voor rekening van het P.B. te nemen.

55c. *Rotterdam VI.*

Het Congres stelt de contributieregeling voor de Partij als volgt vast:
bij een inkomen tot f 30.—, f 0.10 per week;
bij een inkomen van f 30.— tot f 40.— voor den man f 0.15 en voor de vrouw f 0.10 per week;
bij een inkomen van f 40.— tot f 50.— voor den man f 0.25 en voor de vrouw f 0.15 per week;
bij een inkomen van boven f 50.— per week voor den man f 0.50 en voor de vrouw f 0.25 per week.

Loon- en prijspolitiek.

56. *Ter Apel, Nieuwer-Amstel, Lexmond, Ried, Heerenveen, Stiens, Ede.*

Het Congres der S.D.A.P. van oordeel, dat een wedloop tussen lonen en prijzen zal leiden tot inflatie, een ramp, die met alle mogelijke middelen moet worden voorkomen;

van mening evenwel, dat de toegestane loonstijging in geen verhouding staat tot de officieel goedgekeurde prijsstijging;

constateert, dat bij deze prijzen de lonen van geschoolde arbeiders en vele ambtenaren ver beneden de norm blijven voor een bescheiden bestaansminimum;

verzoekt het Partijbestuur er bij de betreffende overheidsinstanties op aan te dringen, de prijzen en lonen zodanig te herzien, dat zowel den consument als den producent en distribuut een *behoorlijk* bestaan gewaarborgd wordt.

Amendement op voorstel 56.

Amsterdam-Noord, Sappemeer en Den Haag IX.

Het woord „geschoolde” in de 3e alinea vervalt, hiervoor te lezen „grote groepen”.

Amendement op voorstel 56.

Lekkum en Terneuzen.

De 4e alinea aldus te lezen: „verzoekt het Partijbestuur er dringend naar te streven, dat in de te benoemen overheidsinstanties vakbekwame mensen zitting zullen hebben, die met kennis van de betrokken producten, de prijzen kunnen vaststellen.”

57. Dordrecht.

Het Congres, gezien de staat van verarming, waarin ons land na de bezetting is achtergebleven; overwegende dat het voorhands onmogelijk zal zijn voor alle groepen der bevolking een welvaartspeil te bereiken overeenkomende met het gemiddelde peil van voor Mei 1940; erkennende de voortdurende bemoeiing der huidige regering om rechtvaardige en bevredigende sociale verhoudingen te scheppen, spreekt uit, dat het als een eis van uiterste urgentie beschouwd moet worden een zodanige prijs- en loonpolitiek te voeren, dat iedere Nederlander, naar mate van de beschikbare hoeveelheid goederen, voor zich en zijn gezin in de dagelijkse levensbehoeften aan voedsel, kleding en huisvesting kan voorzien.

58. Nieuwer-Amstel.

Het Congres dringt er bij de Tweede Kamerfractie op aan, aan te sturen op een betere en/of snellere functionering van het Instituut, Rijksbestedelaars”.

Sociale verzekering.

59. Apeldoorn.

Het Congres draagt het Partijbestuur op in het gehele land zo spoedig mogelijk vergaderingen te beleggen, die in het teken staan van de dringende eis „Bestaanszekerheid voor allen”. De Partij dringt er bij de regering op aan spoedige maatregelen te treffen. het ouderdomspensioen te verhogen, wezen- en weduwenrente te herzien en uitkeringen op grond van de Ongevallenwet zodanig te verhogen, dat al diegenen, die onder deze wetten vallen en daaruit hun inkomens moeten putten een redelijk bestaan verzekerd wordt en geen verschil gemaakt wordt tussen de oorlogsslachtoffers en hen, die voor de oorlog slachtoffer zijn geworden.

Amendement.

Oude-Pekela.

Aan voorstel 59 toevoegen: „tevens dringt zij er bij de Regering op aan, voor die groepen, welke thans buiten deze wetten vallen, een bevredigende regeling te treffen.”

Amendement op voorstel 59.

Brielle.

Achter „Bestaanszekerheid voor allen” te lezen:

„De wetgeving dient deze bestaanszekerheid in een alg. soc. verzekeringswet vast te leggen, waardoor daarin voorzien wordt door:

- a. een ziekteverzekering los van de tegenwoordige bedrijfsverenigingen;
- b. een alle werknemers omvattende pensioenwet, waarbij de mogelijkheid wordt geschapen door een fluctuerende pensioengerechtigde leeftijd de conjunctuurwerkloosheid op te vangen;
- c. waarin ook de concentratie der Ziekentfondsen tot stand komt.

De lasten van deze wet zullen deels door de werknemers, deels uit ondernemingswinsten worden bekostigd.

60. *Rijswijk, Nieuwer-Amstel, Paterswolde.*

Het Congres der S.D.A.P., overwegende, dat de verzorging van de ouden van dagen dringend herzien en verbeterd moet worden, draagt het Partijbestuur op een commissie te benoemen, welke een onderzoek instelt naar deze materie en daarover aan het P.B. rapporteert.

In dit rapport zullen de volgende vragen beantwoord moeten worden:

1e. welke personen zullen onder deze verzorging moeten komen, hun leeftijd en aantal.

2e. Welk bedrag per week zal er voor een behoorlijke verzorging nodig zijn.

3e. Uit welke middelen zullen de gelden, nodig voor deze verzorging, moeten komen.

4e. Welke organisatie zal er moeten komen om deze verzorging te leiden. Wanneer dit rapport bij het P.B. is ingekomen zal het zo spoedig mogelijk gepubliceerd moeten worden en aan de afdelingen toegezonden om in de afd. vergaderingen te worden besproken.

Amendement op voorstel 60.

Den Haag V.

In sub 4 na de woorden „gepubliceerd moeten worden”, alles verder schrappen.

61. *Dokkum.*

Het Congres spreekt als zijn mening uit, dat de sociale voorzieningen in het algemeen en in het bijzonder de verzorging van de ouden van dagen niet ondergeschikt mogen zijn aan andere belangen.

62. *Grijskerk.*

Het Congres verzoekt de Tweede-Kamerfractie te bepleiten, de zgn. zelfverzekerden, dat zijn zij, die per week f 3.— per persoon en per echt-paar f 5.— ouderdomspensioen ontvangen, een zelfde verhoging toe te kennen als andere groepen in de oorlogsjaren is toegestaan.

Amendement op voorstel 62.

Ten Boer.

Tussen te lassen tussen de woorden „ontvangen” en „een zelfde verhoging”: „als overgangsmaatregel”.

Amendement.

Amsterdam-Zuid.

Aan voorstel 62 toevoegen: „En te bevorderen, dat aan hen een gelijksoortige extra uitkering wordt verstrekt, als zal worden toegekend aan de gepensioneerde rijks- en gemeenteamttenaren, aan wie als extra uitkering $\frac{1}{4}$ gedeelte van het jaarlijks pensioen tot een maximum bedrag van f 500.— in uitzicht is gesteld.”

63. *Oosterwolde, Ter Apel, Roordahuizum, Giekerk, Kollum, Roosendaal, Ede, Eindhoven.*

Het Congres, overwegende, dat het noodzakelijk is zo spoedig mogelijk te komen tot een zodanige verhoging van de ouderdomsrente, dat bij het

bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd een goede oude dag verzekerd is; dat deze verhoogde ouderdomsrente noodzakelijkerwijs ook voor de tegenwoordige rentetrekkingers toegepast dient te worden; dat het eveneens van oordeel is de pensioengerechtigde leeftijd vast te stellen op 60 jaar.

besluit:

het Partijbestuur uit te nodigen stappen te doen, die kunnen leiden tot verwezenlijking hiervan.

Amendement op voorstel 63.

Katwijk.

In de 2e alinea tussen de woorden „rentetrekkingers” en „toegepast” invoegen: „en de groep V.O.V. verzekerden”.

64. *Bolnes.*

Het Congres spreekt zich uit voor een spoedige regeling van de zorg voor ouden van dagen, oorlogsslachtoffers en hulpbehoevenden.

65. *Hoogezand, Den Haag XI, Eibergen, Lochem, Harlingen, Paterswolde, Usquert, Vriescheloo-Veelerveen, Heerenvveen, Leeuwarden, Wieringen.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op er bij de regering op aan te dringen, dat binnen de kortst mogelijke tijd maatregelen worden getroffen om tot herziening van de uitkering aan ouden van dagen, invaliden, weduwen en wezen te geraken.

Amendement op voorstel 65.

Ten Boer.

Dit voorstel aan te vullen: ten einde ten spoedigste tot uitvoering van premievrij staatspensioen te geraken.

Amendement op voorstel 65.

Leeuwarden.

Toevoegen: „met doorbetaling van het wezenpensioen, zolang zij studerende zijn”

66. *'s-Hertogenbosch.*

Het Congres besluit in het Verkiezingsprogram op te nemen:

a. Getracht zal worden te komen tot hervorming van de bepalingen betreffende de sociale verzekering, zodanig, dat de uitvoering der wetten samengetrokken wordt bij de Raden van Arbeid.

b. Er dienen voorbereidende maatregelen genomen te worden om te komen tot een „Pensioenwet” met een verplichte pensioenstorting voor werkgevers en werknemers.

c. Aangedrongen zal worden op het treffen van maatregelen om te komen tot een „Wet op de voorziening bij arbeidsongeschiktheid” waarin de tot nu toe geldende wetten onder één verband worden samengebracht en waarbij de werknemer verplicht verzekerd wordt tegen geldelijk nadeel voortvloeiende uit ziekte, ongeval, ouderdom, invaliditeit of werkloosheid en wel voor gelijke minimum uitkeringen en met gelijke stijging naar gelang de lonen, in alle genoemde gevallen.

Amendement op voorstel 66.

Den Haag lX.

Toevoegen: „d. terugbrengen van het aantal wachtdagen van drie op één”.

67. *Amsterdam-Zuid.*

Het Congres, van oordeel, dat de zorg voor zieke en invalide ex-politieke gevangenen en de nagelaten betrekkingen van oud-illegale strijders, ge-waarborgd moet zijn, dringt er bij de Kamerfractie op aan te bevorderen, dat in deze, indien en voorzover dit nodig is, wettelijke maatregelen worden getroffen.

67a. *Kampen.*

Het Congres, overwegende, dat de belangen van de nabestaanden der militairen, die in de Mei-dagen van 1940 zijn gesneuveld, zeer onvoldoende zijn verzorgd;
dat de Nederlandse bevolking tegenover hen, die in de strijd tegen den vijand hebben geofferd, een Ereschuld heeft; verzoekt het P.B. te bevorderen; dat op korte termijn de financiële belangen van deze landgenoten op behoorlijke wijze worden verzorgd.

67b. *Rotterdam X.*

Het Congres verzoekt de Tweede Kamerfractie er voor te ijveren, dat de pensioenen voor onze ouden van dagen binnen de kortst mogelijke tijd belangrijk verhoogd worden en zodoende de Regering haar belofte inlost, welke zij geruime tijd geleden heeft gedaan.

67c. *Rotterdam X.*

Het Congres verzoekt de Tweede Kamerfractie, dat de uitkeringen van Sociale Zaken aan de oude gesteunden met ten minste 50% verhoogd worden, daar de huidige steunnormen een aanfluiting zijn voor wat men redelijke werkloosheidszorg mag noemen.

67d. *Rotterdam X.*

Het Congres verzoekt de Tweede Kamerfractie er bij de Regering op aan te dringen, dat een wettelijke vacantieregeling wordt ingevoerd van minstens 14 dagen, ingaande in het jaar 1946.

Bedrijfsorganisatie.

68. *Dordrecht.*

Het Congres, gezien, zowel de ontwrichting van ons maatschappelijk leven, als de bij grote groepen der bevolking toegenomen bereidheid tot het nemen van radicale maatregelen daartegen;
overwegende, dat verder uitstel der sinds jaar en dag door de Partij voorgestane economische en sociale voorzieningen evenzeer het economische leven zou belemmeren, als de maatschappelijke rust benadelen, besluit de vertegenwoordigers der Partij met klem te wijzen op de noodzaak om zoveel als in hun vermogen ligt de invoering van de bedoelde voorzieningen te bespoedigen, waarbij met name zijn te noemen:

- a. Een doortastende ordening van het economische leven, alsmede de socialisatie op korte termijn van de daartoe in aanmerking komende bedrijven. Daarbij dient door de bevordering van decentralisatie en een geest van initiatief onder het ambtenarenkorps bureaucratie te worden bestreden als zijnde een bedreiging van een gezonde maatschappelijke ontwikkeling.
- b. invoering van ouderdomspensioenen op 60-jarige leeftijd, van maatregelen die een zo groot mogelijke bestaanszekerheid voor ieder waarborgen, alsmede van nieuwe organen teneinde de medezeggenschap, ook der arbeiders, op sociaal gebied en in vergaande mate eveneens op economisch terrein een feit te doen worden.

69. *Nieuwer-Amstel.*

Het Congres spreekt zich uit voor de bedrijfsgewijze opbouw van het maatschappelijk bestel in die zin, dat zowel in als buiten het Parlement geijverd zal worden voor het op korte termijn instellen van:

- a. Bedrijfsraden,
- b. een Sociaal Economische Raad,
- c. Ondernemingsraden,

een en ander in de geest als in vroegere door de S.D.A.P. uitgebrachte rapporten neergelegd, met dien verstande, dat nadrukkelijk tot uitdrukking dient te komen, dat niet alleen in de Bedrijfsraden doch ook in de Sociaal Economische Raad aan de in de vakverenigingen georganiseerde werknemers medezeggenschap moet worden gegeven in dezelfde verhouding als dient te geschieden voor de werkgevers.

70. *Gouda.*

Het Congres van mening, dat de propaganda voor de medezeggenschap te zeer gericht is op de bedrijfstakken en te weinig op de medezeggenschap in de enkele onderneming; draagt het partijbestuur op, door propaganda dit denkbeeld weer op de voorgrond te plaatsen.

Socialisatie.

71. *Eindhoven.*

Het Congres verzoekt aan het Partijbestuur en de Tweede Kamerfractie een kleine commissie te benoemen, welke zo spoedig mogelijk een overzichtelijk rapport uitbrengt over de wijzigingen in grondwet en wetten aan te brengen, van bepalingen welke de uitvoering van socialistische maatregelen juridisch zouden belemmeren of aan de geest van de tijd vijandig zijn.

72. *Ede, Eindhoven.*

Het Congres besluit, dat door de S.D.A.P. zal worden aangedrongen op directe socialisatie van de Ned. Bank en het Mijnwezen, zo spoedig mogelijk gevolgd door socialisatie van andere banken en grote bedrijven.

73. *Eindhoven.*

Het Congres verzoekt aan de Tweede Kamerfractie voorstellen uit te werken om te komen tot nationalisatie van het verzekeringsbedrijf, of, zo dit om technische of andere redenen voorlopig ongewenst is, in ieder geval stappen te doen tot nationalisatie van het levensverzekeringsbedrijf.

74. *Amersfoort, Beverwijk.*

Het Congres, van oordeel, dat na de tweede wereldoorlog het socialisme noodzakelijk verwezenlijkt moet worden; van oordeel, dat de verwezenlijking van het socialisme *thans* socialisatie van de daarvoor in aanmerking komende bedrijven betekent; besluit aan het P.B. op te dragen een commissie te benoemen, die onmiddellijk in een rapport aangeeft, welke bedrijfstakken direct voor socialisatie in aanmerking komen; besluit tevens, dat de conclusies van dat rapport voor de directe propaganda richtsnoer zullen zijn.

Amendement op voorstel 74.

Ter Apel.

Achter de zinsnede „besluit het P.B. op te dragen” in de derde alinea te voegen: „een lijst samen te stellen van bedrijfstakken, die direct voor socialisatie in aanmerking komen”.
Vierde alinea blijft onveranderd.

75. *Haarlem III, Eindhoven.*

Het Congres verzoekt de Tweede Kamerfractie te bepleiten, dat de exploitatie van de aangeboorde en nog aan te boren petroleumbronnen in handen zal blijven van de gemeenschap en draagt het Partijbestuur op hiervoor actie te voeren.

Amendement op voorstel 75.

Den Haag XII.

Na de eerste komma, aldus te lezen: „dat de exploitatie van alle bodemschatten, waaronder de aangeboorde en nog aan te boren petroleumbronnen.

Amendement op voorstel 75.

Aengwierdum.

Te lezen: i.p.v. „gemeenschap” „de staat”.

75a. *Hilversum.*

Het Congres, het beginselprogram 1937 onder de tegenwoordige verhoudingen nog ten volle aanvaardbaar achtend, voelt niettemin voor de propaganda, behoefte aan een korte samenvatting van doel en streven van de Partij, liefst in een aantal korte leuzen;

besluit: de navolgende leuzen te propageren:

Onverzwakte strijd voor Socialisme en Democratie.

Arbeid en menswaardig bestaan voor allen.

Gemeenschapsbezit der voornaamste productiemiddelen.

Productie naar behoefte en afwijzing van het winstprincipe.

Beperking van het arbeidsloos inkomen.

75b. *Hilversum.*

Het Congres, besluit, in het urgentieprogram van de Partij en in de verkiezingsprogramma's duidelijk uit te spreken, dat in deze tijd niet kan worden volstaan met opbouw en ordening van het bedrijfsleven in ons land en met socialisatie van de beschikkingsmacht, maar dat, waar de kapitalistische voortbrengingswijze zedelijk onaanvaardbaar is, de overgang van kapitalisme naar socialisme meer doelbewust dan ooit tevoren moet worden nagestreefd. Besluit: zo spoedig mogelijk vast te stellen, welke bedrijfstakken genoemd in het socialisatierapport 1933 onder de tegenwoordige verhoudingen in aanmerking komen voor socialisatie.

Wetgeving.

76. *Bolnes.*

Het Congres besluit, dat de Partij actie voert voor de invoering van de 40-urige werkweek in de bedrijven, waarin dat mogelijk is, en dat ter handhaving daarvan bevoegde personen uit de vakorganisaties met controlerende bevoegdheid worden aangesteld.

Amendement.

Weesp.

Voorstel 76 als volgt te lezen: Het congres besluit, dat de Partij actie voert voor het invoeren van de 40 urige werkweek en het verbod van continu, in de bedrijven, waarin dat mogelijk is.

77. *Nieuwer-Amstel.*

Het Congres van oordeel, dat, zowel uit lichamelijke- als geestelijke overwegingen, het noodzakelijk is de arbeid op gezette tijden te onderbreken;

dat een vacantieperiode leidt tot verhoogde productiviteit en daardoor het land ten goede komt; besluit de Tweede Kamerfractie te verzoeken te ijveren voor een wettelijke vacantieregeling, waarbij als minimum zal gelden, een vacantieduur van twee weken, met doorbetaling van loon en een gelijk bedrag aan toeslag.

Amendement op voorstel 77.

Den Haag XII.

Na de laatste komma, aldus te lezen: „met doorbetaling van loon en een bedrag aan toeslag.”

78. *Brielle.*

Het Congres, overwegende, dat ook de kleine gemeenten in de toekomst een krachtiger sociale politiek moeten kunnen voeren, en vooral de kleinste gemeenten door hun geringe omvang daarin worden belemmerd, spreekt als zijn oordeel uit, dat het noodzakelijk is, te streven naar samenvoeging van gemeenten en verzoekt de Tweede Kamerfractie in die richting werkzaam te zijn.

79. *Dordrecht.*

Het Congres, gezien het besluit houdende „Vaststelling tijdelijke voorziening gemeenteraden”, waarbij de vertrouwensmannen der gemeente door den burgemeester werden aangewezen, verklaart deze regeling te beschouwen als ondemocratisch en een overschrijding van de grenzen van het staatsnoodrecht.

Amendement.

Voorburg.

Voorstel 79 als volgt te wijzigen:

„Het congres beperke zich niet tot een uitspraak over de overschrijding van het staatsnoodrecht, welke door de bij de verkiezing van de tijdelijke gemeenteraden te volgen procedure plaats had, doch betrekke hierin tevens een afwijzing van het in strijd met de grondwet overhevelen van een groot aantal bevoegdheden van Raad naar B. en W.

80. *Eindhoven.*

Het Congres verzoekt de Tweede Kamerfractie te ijveren voor afschaffing van stemplicht.

81. *Den Haag IX, Den Haag XII, Den Haag III, Den Haag II.*

Het Congres verzoekt de Tweede Kamerfractie een voorstel bij de Staten-Generaal in te dienen tot wijziging van de Kieswet, in dien zin, dat het actief kiesrecht wordt verleend aan hen, die de 23-jarige leeftijd hebben bereikt.

82. *Wezep.*

Het Congres, van oordeel, dat de leeftijdsminima voor de uitoefening van het kiesrecht, gesteld in Grondwet en Kieswet, beschouwd moeten worden als producten van het „ancien régime”. draagt het Partijbestuur op zijn invloed aan te wenden, dat deze worden herzien. Opdat een deel der jongere generatie reeds aan de komende verkiezingen kan deelnemen, dient met de meeste spoed een wijziging van de Kieswet te worden bevorderd, zodanig, dat de leeftijds grens wordt gesteld op 23 jaar.

Na de samenstelling van de nieuwe volksvertegenwoordiging, wordt er naar gestreefd de leeftijdsgrens in Grondwet en Kieswet op 21 jaar te bepalen.

Amendement op voorstel 82.

Doorn.

Toevoegen: „zowel voor het actief- als passief kiesrecht”.

83. *Zutphen.*

Het Congres spreekt zich uit tegen toepassing van het personenstelsel van evenredige vertegenwoordiging, zoals dat bij de verkiezing der noodgemeenteraden heeft gegolden, bij de normale verkiezingen van welk vertegenwoordigend lichaam ook.

84. *Wijk bij Duurstede.*

Het Congres verzoekt de Kamerfractie zodanige maatregelen te bepleiten, dat art. 25, lid f, g, h van de Gemeentewet gewijzigd wordt, zodat de daarin genoemde ambtenaren voor het lidmaatschap van de Gemeenteraad in aanmerking kunnen komen.

85. *Eindhoven.*

Het Congres besluit, dat de Partij zal ageren voor afschaffing van de Eerste Kamer.

86. *Breda.*

Het Congres verzoekt de Tweede-Kamerfractie, zoveel mogelijk te ijveren voor opheffing van de Eerste Kamer en de Raad van State.

Amendement op voorstel 86.

Sappemeer.

De zinsnede „er: de Raad van State” te vervangen door: „en voor een benoeming van de leden van de Raad van State door de Tweede Kamer”

87. *Eindhoven.*

Het Congres verzoekt de Tweede-Kamerfractie te ijveren voor de invoering van een wet op de waardevermeerdering van de grond als bedoeld in het Plan van de Arbeid, afd. Bouwbedrijf.

88. *Amersfoort.*

Het Congres spreekt uit, dat de Partij ijvere voor het instellen van een *Saneringsfonds Woninghuren*, waarin alle, boven het peil van Mei 1940 toegestane of alsnog toe te stane huurverhogingen, voor een nader vast te stellen percentage, worden gestort.

Uit dit fonds moeten exploitatie-bijdragen worden verstrekt voor nieuw te bouwen arbeiderswoningen.

Amendement op voorstel 88.

Kampen.

In de eerste alinea na „woninghuren” te lezen: „waarin voor een nader vast te stellen percentage bijdragen zullen worden gestort van alle op 10 Mei 1940 bestaande en thans nog in gebruik zijnde woningen.” In de tweede alinea vervalt het woord „woningen”. Daarvoor in de plaats te lezen: „en middenstandswoningen.”

Amendement op voorstel 88.

Landsmeer.

Te lezen na de woorden „worden gestort”; „deze stortingen mogen niet verhaald worden op de huurders”.

89. *Ede.*

Het Congres besluit, dat de S.D.A.P. zal streven naar de instelling van een wettelijke vijf-dagenweek, zowel nationaal als internationaal.

Amendement op voorstel 89.

Den Haag IX en Dordrecht.

Achter de woorden „vijf-dagen week”: „zodra de economische omstandigheden dit toelaten”

90. *Den Haag VI.*

Het Congres spreekt als zijn oordeel uit, dat het voorschrift tot het verlenen van ontslag aan de huwende ambtenares (en onderwijzeres) behoort te worden ingetrokken.

Amendement op voorstel 90.

Den Haag IX.

De zinsnede toevoegen: „als er geen manlijke krachten zijn”.

Amendement op voorstel 90.

Den Haag XII.

Aldus te lezen: „ontslag aan de huwende en gehuwde ambtenares.” enz.

91. *Kollum*

Het Congres verzoekt de Tweede-Kamerfractie actie te voeren voor algehele afschaffing van klassen bij het bepalen van salarissen en pensioenen van arbeiders en ambtenaren in overheidsdienst.

Amendement op voorstel 91.

Ede en Aengwierdum.

Te lezen achter „actie te voeren voor”: „vermindering van de verschillen tussen de klassen bij het bepalen van de salarissen enz ”

92. *Nieuwer-Amstel.*

Het Congres is van oordeel, dat de pers, om haar taak van alzijdige en onbevooroordeelde voorlichting goed te kunnen vervullen, niet afhankelijk mag zijn van kapitalistische belangen, en verzoekt de Tweede-Kamerfractie om te geschikter tijd en plaats de maatregelen te bevorderen, die kunnen voorkomen, dat de exploitatie van de pers tot winstobject wordt gemaakt, zonder dat door die maatregelen de persvrijheid wordt aangetast.

Amendement op voorstel 92.

Ede.

Aan voorstel toevoegen:

„en het opnieuw in werking treden van een bepaling van het „Persbesluit 1944”. opdat de bladen, die in strijd met het „Persbesluit 1944” weer verschenen zijn, worden verboden”.

92a. *Rotterdam I.*

Het Congres, van mening, dat de Partij het initiatief moet nemen, bij het tot stand brengen van zodanige wijzigingen van het staats-, provinciaal-

en het gemeenterecht, waardoor de democratie zowel op politiek als economisch gebied beter en vlotter kan werken, dan in het verleden het geval was; besluit: een studiec ommissie te benoemen, die deze wijzigingen ontwerpt om te trachten deze daarna in de Volksvertegenwoordiging aangenomen te krijgen.

92b. Rotterdam II.

Het Congres, verzoekt de Tweede Kamerfractie er bij de Regering op aan te dringen, dat deze zich duidelijk uitspreekt bij de te volgen gedragslijn t.a.v. de berechting der politieke gevangenen en verzoekt de Regering, dat aan bestaande toestanden, die afkeuring verdienen, een einde wordt gemaakt.

92c. Bergen.

Het Congres verzoekt de Tweede Kamerfractie zich uit te spreken tegen het kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging en te ijveren voor herstel van het oude districtenstelsel met persoonlijke afvaardiging door de districten.

Onderwijs.

93. Nieuwer-Amstel.

Het Congres draagt het Partijbestuur op, al datgene te doen, waardoor zo spoedig mogelijk verbetering van de salarissen der onderwijzers bij het lager onderwijs verkregen kan worden.

Amendement op voorstel 93.

Heerlen, Landsmeer.

Hierin te laten vervallen het woord „lager”.

94. Lochem.

Het Congres is van oordeel, dat de Partij — naast haar streven naar maatschappelijke vernieuwing — haar actie in het bijzonder dient te richten op het scheppen van gelijke ontwikkelingskansen, door alle onderwijs (ook academisch) bereikbaar te maken voor ieder, die er door zijn aanleg de geschiktheid voor heeft, hetgeen bevorderd zou kunnen worden door vergaande uitbreiding van het stelsel van studietoelagen, vrijstelling van school- en collegegelden en het vormen van studiefondsen (o.m. door vakorganisaties).

Amendement op voorstel 94.

Heemstede.

Te wijzigen door in de vijfde regel „hetgeen bevorderd zou kunnen worden, enz.” weg te laten en dit gedeelte te vervangen door: „waarbij de Staat heeft te zorgen, voor een minimumbestaan van de leerling totdat de studie beëindigd is.”

Amendement op voorstel 94.

Katwijk.

Aan dit voorstel toe te voegen: „mits hieraan is voorafgegaan een psycho-technisch onderzoek”.

Amendement op voorstel 94.

Oldenzaal.

Te lezen na „vrijstelling van school- en collegegelden”: „en de collegegelden te heffen naar draagkracht der betrokkenen.”

95. *Ede.*

Het Congres besluit, dat de S.D.A.P. er naar streeft, dat in de wet wordt vastgelegd, dat er overal, waar nodig, kinderspeeltuinen onder deskundige leiding worden opgericht en onderhouden.

Amendement op voorstel 95.

Haarlem III.

Tussen de woorden „kinderspeeltuinen” en „onder” toe te voegen: „en sportterreinen”.

96. *Ede.*

Het Congres verzoekt het Partijbestuur te streven naar:

- a. een spoedige verbetering van het onderwijs door het inrichten van goede, ruime en gezonde gebouwen met gelegenheid voor gymnastiek, sport, zwemmen enz.;
- b. een behoorlijke salariëring der onderwijzers;
- c. de mogelijkheid te scheppen voor iederen leerling, het onderwijs te volgen, waarop hij volgens bekwaamheid, aanleg en leeftijd recht heeft;
- d. de leerplichtige leeftijd verlengen tot de 16-jarige leeftijd;
- e. ook na deze leerplichtige leeftijd gelegenheid te geven zich verder te ontwikkelen, waarbij de Volkshogescholen een belangrijke taak kunnen vervullen.

Amendement.

Emmen.

Toe te voegen aan voorstel 96:

„f. een wettelijke verplichting voor ouders om hun kinderen, die op een gewone lagere school niet meekunnen uit hoofde van debiliteit, te zenden naar een school voor buitengewoon lager onderwijs”.

Amendement op voorstel 96.

Dordrecht.

Onder sub e. inplaats van het woord „Volkshogescholen” komt: „de reeds bestaande instellingen.”

Amendement op voorstel 96.

Ter Apel.

Toevoegen: „f. algemeen kosteloos onderwijs”.

Amendement op voorstel 96.

Heerlen.

Sub a. voor „enz.” in de plaats te stellen: „film en radio”.

97. *Utrecht, Ede.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, zo krachtig mogelijk te bevorderen:

- i. dat, ten dienste van een gewenste schoolvrede nieuwe overheidsorganen in het leven worden geroepen, welke een gedeelte van de taak der bestaande overheidsorganen overnemen, als grondslag voor een nieuw te vormen overheidslichaam voor het onderwijsbeheer;
2. dat, voor het openbaar onderwijs de bestuurstaak der bestaande overheidsorganen gedeeltelijk wordt overgedragen op een afzonderlijk bestuursorgaan, samengesteld uit speciaal bij dit onderwijs geïnteresseerden.

Amendement.

Heerlen.

Aan voorstel 97 toevoegen:

3. dat de aansluiting van het L.O. en het M.O. zodanig geregeld wordt, dat het M.O. zich kan richten naar het L.O.
4. dat bij de opleiding van de leraren bij het M.O. inzichten in psychologische en paedagogische vraagstukken de rijpere jeugd betreffende, wordt vereist.

98. *Ede.*

Het Congres verzoekt de Tweede-Kamerfractie er bij de Regering op aan te dringen, dat het stichten van bijzondere scholen, anders dan om principiële redenen, wordt onmogelijk gemaakt.

Amendement op voorstel 98.

Rotterdam VII.

In te lassen; tussen: „principeel” en „redenen” het woord „confessioneel”.

99. *Utrecht.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op met betrekking tot de bestuursvorm van het Hoger Onderwijs en tot de rechtspositie van het daarbij betrokken personeel door een commissie van deskundigen een punt voor het verkiezingsprogram 1946 te doen formuleren. In het bijzonder wordt een reorganisatie van het assistentenwezen urgent geacht.

100. *Roordahuizum.*

Het Congres besluit, dat de Partij ijvere voor het terugbrengen van de leerlingenschaal voor het Lager Onderwijs tot 30 leerlingen per leerkracht; dat het Voorbereidend Onderwijs Rijkszorg wordt.

Amendement op voorstel 100.

Doorn.

De zinsnede „tot 30 leerlingen” vervalt. Hiervoor in te lassen: „op 24 en geleidelijk op 18 leerlingen”. Aan het voorstel toe te voegen: „het salaris van het onderwijzend personeel wordt tot een zo hoog mogelijk bedrag opgevoerd en het particulier lesgeven voor hen verboden”.

101. *Den Haag VI.*

Het Congres spreekt als zijn oordeel uit:

1. dat bij de vernieuwing van ons land het Lager Onderwijs dient te worden hervormd in die zin, dat de *opvoeding* van het kind beter tot haar recht komt;
2. dat daarom o.m. dient te worden gestreefd naar verheffing van het ambt van onderwijzer door daartoe geëigende voorschriften op het gebied van opleiding, exameneisen en arbeidsvoorwaarden.

Amendement op voorstel 101.

Amersfoort

Het woord „Lager Onderwijs” vervalt. Hiervoor in de plaats te stellen „Lager- en Middelbaar Onderwijs”. Het woord „kind” vervangen door „jeugd”. Achter punt 2 te lezen: „en naar een behoorlijke opleiding bij het Middelbaar en Voorbereidend Hoger Onderwijs”.

Amendement op voorstel 101.

Krommenie.

Aan punt 1 toevoegen: „door goede vormen van individueel onderwijs; waarbij in kleine gemeenschappen, maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel beter ontwikkeld kan worden dan bij het klassikale onderwijs.

Amendement.

Varsseveld.

Toevoegen aan voorstel 101:

3. dat de fysieke toestand der leerlingen wordt bevorderd, door een verplichte invoering in elke gemeente van het schoolartseninstituut.

4. dat er eveneens zorg voor wordt gedragen, dat de geestelijke toestand der leerlingen aan een onderzoek wordt onderworpen en propaganda wordt gemaakt voor psychotechnisch onderzoek in scholen voor buitengewoon onderwijs.

102. *Ede.*

Het Congres dringt er bij de Tweede-Kamerfractie op aan, te ijveren voor de verbetering van het Nijverheidsonderwijs.

103. *Hoogezand.*

De Partij bestudere het probleem: „De vrouw als arbeidster in het productieproces” en tracht wegen te vinden om te komen tot een ordening op het gebied der beroepskeuze, waarbij in het bijzonder aandacht wordt besteed aan het Nijverheidsonderwijs, opdat de opleiding van het meisje meer gericht wordt op de toekomstige gezinsarbeid.

104. *Alkmaar.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op een commissie te benoemen, die de wenselijkheid van een spoedig herstel van de 3-jarige cursus aan de Ambachtsscholen onderzoekt en neemt die maatregelen, welke nodig zijn om de resultaten van dit onderzoek ter kennis van de Regering te brengen.

Amendement op voorstel 104.

Haarlem.

Dit voorstel als volgt te lezen: Het Congres spreekt de wenselijkheid uit, van een spoedig herstel van de driejarige leertijd van de Ambachtsscholen en draagt het P.B. op, deze uitspraak ter kennis te brengen van de Regering.

104a. *Ede.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op te bevorderen, dat het Lager Nijverheidsonderwijs, te geven op Ambachts- en Nijverheidsscholen zodanig wordt ingesteld, dat aansluiting verkregen wordt op het leerplan der Middelbaar Technische Scholen.

104b. *Brielle.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, een algehele herziening der Nijverheidsonderwijs voor te bereiden, en waarbij de vèrgaande invloed der industrièlen op dit onderwijs wordt ontnomen, en de leertijd wordt gebracht op 4 jaar, waardoor mede uitbreiding kan worden gegeven aan het algemeen vormend onderwijs.

Agrarische vraagstuk.

105. Oosterwolde.

Het Congres, overwegende, dat de Landbouw, Tuinbouw en Veeteelt naast Handel en Nijverheid van fundamenteel belang zijn voor ons volksbestaan; dat het noodzakelijk is zo spoedig mogelijk te komen tot sanering van het landbouwbedrijf enz., ter bereiking van een zo groot mogelijke opbrengst in het belang van het gehele land en tot bestaanszekerheid van alle bij deze bedrijven betrokken bevolkingsgroepen; dat een welomlijnd standpunt ten aanzien van vraagstukken de landbouw enz. betreffende door de Partij nog niet is ingenomen; dat in Friesland reeds met medeweten van de bevoegde Partij-instanties besprekingen worden gevoerd met aangesloten landbouwers en veehouders; nodigt het Partijbestuur uit over te gaan tot het instellen van een permanente commissie, welke tot eerste taak zal hebben:

- a. na overleg met de instanties, welke de commissie nodig en dienstig acht, te komen tot een urgentieprogramma van direct noodzakelijke maatregelen op het gebied van landbouw enz.;
- b. het nodige te doen om te komen tot een nauwkeurige omschrijving van het agrarische vraagstuk, gezien van uit dem.-socialistisch standpunt.

106. Brielle.

Het Congres constateert, dat in de jaren voor de oorlog gebleken is, dat de Partij het agrarisch gedeelte onzer bevolking, in het bijzonder de kleine boeren, niet voor haar denkbeelden heeft weten te winnen; dat bij de nieuwe verhoudingen, ook de planmatige productie en tal van sociale hervormingen voor het agrarisch deel der Nederlandse bevolking gewenst zijn; dringt er bij het Partijbestuur op aan eventueel door instelling van een permanente partij-instantie die maatregelen te overwegen:

- a. welke de stoffelijke en sociale noden van de plattelandsbevolking kunnen lenigen;
- b. door welke middelen wij het agrarische deel der bevolking voor de sociaal-democratische denkbeelden kunnen winnen.

107. Langendijk.

Het Congres, overwegende, dat in de tuinbouw rationalisatie dringend gewenst wordt geacht en dat deze rationalisatie in het Geestmerambacht vrijwel uitsluitend kan worden verkregen door herinpoldering en herverkaveling;

overwegende, dat deze herinpoldering en herverkaveling alleen dan de kostprijzen der producten kan verlagen, indien de grond in eigendom aan de Staat wordt overgedragen en deze de grond opnieuw uitgeeft op voorwaarden als voor de Wieringermeer gelden;

spreekt de wenselijkheid uit, dat door de sociaal-democratische Kamerfractie al het mogelijke wordt gedaan om tot een dergelijke oplossing te komen.

108. Eindhoven.

Het Congres draagt het Partijbestuur op spoedig te komen met duidelijke voorstellen tot herziening der prijzen van de landbouwproducten, opdat niet alleen voor de fabrieksarbeiders, maar ook voor den kleinen boer en landarbeider een menswaardig bestaan mogelijk wordt.

Gemeentepolitiek.

109. Amersfoort.

Het Congres spreekt uit, dat de Partij er voor ijvere, dat de *bouw en exploitatie van arbeiderswoningen* uitsluitend wordt opgedragen aan woningbouwverenigingen en gemeenten, opdat deze woningen voor het particulier initiatief als winstobject worden uitgeschakeld.

Als arbeiderswoning wordt beschouwd iedere woning, die buitenwerks en vanuit de begane grondvloer gemeten, niet groter is dan 300 M³.

Amendement op voorstel 109.

Haarlem.

Het woord „uitsluitend” in de eerste alinea, te vervangen door „zo veel mogelijk”.

110. Amersfoort.

Het Congres spreekt uit, dat de Partij ijvere voor het in het leven roepen van *Stedelijke en/of Provinciale Bouwbedrijven*.

Gemeenten of combinaties van gemeenten gaan over tot het oprichten van deze Bouwbedrijven.

Alle, door de Overheid en Bouwverenigingen gewenste bouwwerken moeten aan deze Bouwbedrijven worden opgedragen.

111. Nieuwer-Amstel.

Het Congres neme ten aanzien van de gemeentepolitiek een besluit, waardoor het mogelijk wordt, de grondspeculatie voor bebouwing tegen te gaan.

112. Amersfoort.

Het Congres besluit, dat de Partij ijvere voor het maken- respectievelijk herzien van een *Uitbreidingsplan* door iedere gemeente, waartoe alle gemeenten worden verplicht.

De goedkeuring dezer plannen dient te blijven aan het College van Gedeputeerde Staten. Deze mogen hun goedkeuring echter niet verlenen, wanneer de *in te stellen Commissie van deskundigen*, die Gedeputeerden hierover moet adviseren, bezwaar maakt.

Zolang het goedgekeurde uitbreidingsplan ontbreekt, is het verboden om *Bouwvergunningen* af te geven. Na goedkeuring van het uitbreidingsplan mogen door gemeentebesturen geen bouwvergunningen worden afgegeven, dan na goedkeuring der aanvragen door een *aesthetisch adviseur*.

Als adviseur mag alleen optreden hij of zij, die met goedkeuring van een door de Regering ingestelde Commissie van deskundigen hiervoor wordt aangewezen.

Amendement op voorstel 112.

Den Haag V.

Na de tweede alinea, „bezwaar maakt”, komt: „een nationale deskundige Commissie, die controlere alle gemeentelijke en provinciale projecten”.

113. Eindhoven.

Het Congres verzoekt aan het Partijbestuur tot wederoprichting van een orgaan ter voorlichting van Gemeenteraads- en Statenleden, over te gaan, zoals voor de oorlog in het maandblad „De Gemeente”.

114. Ede.

Het Congres verzoekt de Tweede Kamerfractie te ijveren voor meer gelijkheid in de verdeling der gemeentefondsen.

Militaire vraagstuk.

115. *Dordrecht.*

Het Congres, draagt het Partijbestuur op, een commissie te benoemen, welke tot taak heeft het bestuderen van het militaire vraagstuk zowel van principiële als van technische zijde, daarbij inbegrepen de vraag in hoeverre de oorlogsindustrie voor socialisatie in aanmerking komt. De commissie brengt zo spoedig mogelijk rapport uit aan de Partij.

Amendement op voorstel 115.

Amersfoort en Huizum.

Achter de zinsnede „zowel van principiële als van technische zijde” te lezen: „daarbij vooropstellende dat alle oorlogsindustrie gesocialiseerd wordt”.

De commissie brengt enz.

Amendement op voorstel 115.

Doorn.

De zin na „technische zijde” wordt als volgt gelezen: „daarbij inbegrepen de bestudering van de gehele nationalisatie van de oorlogsindustrie”.

115a. *Varsseveld.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, een Commissie te benoemen om te onderzoeken, of in verband met de ontwikkeling van de atoom-energie tot bezuiniging of afschaffing van bepaalde wapenen kan worden overgegaan en tot bestudering van het militaire vraagstuk naar aanleiding van de uitkomsten der sociale psychologie.

Pers.

116. *Rotterdam V, Ede, Buurmalsen, Den Haag VIII, Maarssen, Amersfoort, Jutfaas, Leidschendam.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, een commissie te benoemen, welke tot taak krijgt te rapporteren over de vraag, of en op welke wijze in de inhoud van de partijbladen meer evenwicht is te brengen tussen politieke, economische en culturele artikelen enerzijds, en nieuws- en sportberichten anderzijds, zodat — zonder dat deze bladen daardoor het karakter van volksblad verliezen — toch meer socialistische voorlichting wordt gegeven dan thans het geval is.

117. *Roosendaal.*

Het Congres verzoekt het Partijbestuur de mogelijkheid te onderzoeken om des Zaterdags een uitgebreider krant te doen verschijnen, waarin meer de politieke aangelegenheden worden behandeld, o.a. in de vorm van een bijvoegsel.

118. *Heerlen.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, in overleg met de directie van de N.V. „De Arbeiderspers”, te streven naar centralisatie van het Partijorgaan, zonder het verlies van de streekedities.

Amendement op voorstel 118.

Huizum.

Aan het voorstel toe te voegen: „en maatregelen te beramen, welke het Partijorgaan financieel onafhankelijk maken van het N.V.V.”

119. *Eindhoven.*

Het Congres verzoekt het Partijbestuur de politieke leiding van de partijbladen te leggen in handen van één hoofdredacteur.

120. *Middelstum.*

Het Congres verzoekt de redactie van „Het Vrije Volk” meer aandacht te schenken aan het militaire vraagstuk, en artikelen op te nemen, die gericht zijn tegen de militairistische geest, die in een groot deel van ons volk gaat heersen.

121. *Ede.*

Het Congres draagt het Partijbestuur der S.D.A.P. op, er zorg voor te dragen, dat de medewerkers aan de N.V. „De Arbeiderspers” van hoog tot laag behoorlijk gesalarieerd worden en van een goede rechtspositie verzekerd zijn.

122. *Oegstgeest, Hoensbroek, Den Haag V.*

Het Congres, overwegende, dat de papiertoewijzing voor weekbladen blijkbaar gemakkelijker wordt verkregen dan voor uitbreiding van dagbladen; dat „Het Vrije Volk”, ook bij mogelijke uitbreiding, zijn taak als nieuwsblad in de uitgebreidste zin, met socialistische inslag, moet blijven vervullen;

dat de bespreking der socialistische beginselen en belangen der Partij thans veel te wensen laat;

nodigt het Partijbestuur uit, te onderzoeken of dit kan worden verholpen, hetzij door oprichting van een partijweekblad, hetzij door uitbreiding, geregelde verschijning en verkoop aan belangstellenden van het „Partij-contact”.

122a. *Amsterdam, West, Oost, Noord en Zuid.*

Het Congres verzoekt het Partijbestuur, de mogelijkheid te scheppen, op korte termijn weer over te gaan tot het uitgeven van een periodiek verschijnend voorlichtings- en discussie-orgaan.

122b. *Trebeek.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, in overleg te treden met de directie van de Arbeiderspers, ten einde te komen tot een grote krant met ochtend en avond-editie en een bijblad voor elke provincie.

Radio.

123. *Driebergen, Bloemendaal, Aalsmeerderdijk, Oldeboorn, Heemstede, Rotterdam VII.*

Het Congres spreekt zich uit voor de vorming van een Nationale Omroep, waarin de voornaamste geestelijke en politieke stromingen tot uiting komen.

Amendement op voorstel 123.

Hilversum.

Te lezen achter de woorden „tot uiting komen”: „en zo nauw mogelijk samen werken. Terwijl de organen, die voor de zelfstandige uitzending voor deze geestelijke en maatschappelijke stromingen zorgen, in hun uitzendingen tevens tot uitdrukking brengen, hun verbondenheid aan hun nationale cultuur en de West-Europese beschaving”.

124. *Apeldoorn.*

Het Congres stelt zich op het standpunt van de Nationale Omroep, waarin de verschillende stromingen van de bevolking tot uiting komen. De Partij verleent niet eerder haar medewerking aan een eigen socialistische omroep, dan nadat is komen vast te staan, dat andere groeperingen een eigen omroep verlangen, waardoor voor een Nationale Omroep geen mogelijkheden aanwezig zijn. De Partij spreekt haar afkeuring uit over het feit, dat nu reeds omroepbladen van verschillende omroepen verschijnen.

Amendement op voorstel 124.

Badhoevedorp

Voor het woord „stromingen” in de 2e regel, te plaatsen de woorden: „geestelijke en politieke”.

Arbeidersontwikkeling.

125. *Den Haag IX en Zuilen.*

Het Congres besluit, tot heroprichting van het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling, echter zodanig, dat het in en door de S.D.A.P. wordt opgericht en beheerd en geen afzonderlijke nevenorganisatie wordt.

125a. *Bergen.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, stappen te ondernemen tot heropening van de kaderschool op het Troelstra-oord.

Alcoholisme.

126. *Groningen.*

Het Congres verklaart zich, ter bevordering van het geestelijk en zedelijk herstel en in het belang van de volksgezondheid, voor een actieve bestrijding van het alcoholisme en verzoekt het Partijbestuur te onderzoeken op welke wijze de Partij haar invloed in de gewenste richting kan laten gelden.

Amendement.

Ede.

Voorstel 126 als volgt verder te lezen:

„..... en acht het gewenst, dat de Tweede Kamerfractie er op aandringt, dat de rantsoenen alcoholhoudende dranken, tegenwoordig beschikbaar gesteld, niet worden verhoogd.”

127. *Den Haag VI.*

Het Congres spreekt zich uit voor Plaatselijke Keuze.

Amendement op voorstel 127.

Den Haag VII.

Aan het voorstel toevoegen: en verzoekt de Tweede Kamerfractie er voor te ijveren, dat deze bij een wet zal worden geregeld.

127a. *Ede.*

Het Congres, van mening, dat het uit oogpunt van drankbestrijding zeker ongewenst is, dat door de Regering verlof wordt gegeven tot het beschikbaar stellen van grotere rantsoenen alcoholhoudende dranken; verzoekt de Tweede Kamerfractie er bij de Regering op aan te dringen, het rantsoen zo laag mogelijk te houden.

127b. *Bennekom.*

Het Congres, verzoekt de Tweede Kamerfractie er bij de Regering op aan te dringen om te komen tot vermindering van het te verstrekken rantsoen sterke drank.

Zuivering.

128. *Den Haag VI.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op een beroepsinstantie in te stellen voor de partijgenoten, die in eerste aanleg door de Eerraad zijn veroordeeld, met de opdracht aan deze instantie tijdig voor het indienen van de candidatenlijsten voor de a.s. verkiezingen met haar arbeid gereed zal zijn.

129. *Amersfoort, Soest.*

Het Congres is van oordeel, dat een beroepsinstantie boven de Eerraad moet worden benoemd;

besluit drie partijgenoten aan te wijzen, die dit beroepscollege moeten vormen, bij welk college betrokkenen desgewenst van een uitspraak van de Eerraad in beroep kunnen komen.

De uitspraak van dit beroepscollege is beslissend.

130. *Zuilen.*

Het Congres spreekt als zijn mening uit, dat aan de uitspraken van de „Eerraad” geen verdere strekking moet worden gegeven dan een gemotiveerd advies aan de lastgevers van den betrokken functionaris inzake zijn houding in oorlogstijd. Reeds gedane uitspraken worden in die zin gewijzigd.

131. *Rotterdam IX.*

Het Congres der S.D.A.P., kennis genomen hebbende van de on-Nederlandse wijze, waarop de procedure tegen de leden van de Staten-Generaal is gevoerd door de zuiveringscommissie van de Staten-Generaal, protesteert fel tegen de weinig correcte wijze, waarop zulks is geschied en draagt het Partijbestuur en de Tweede-Kamerfractie op, stappen te doen, waardoor correctie mogelijk wordt inzake de behandeling van de leden der Staten-Generaal, waardoor zij zoveel mogelijk in ere worden hersteld.

132. *Dordrecht.*

Het Congres, gezien het besluit „politieke delinquenten 1945”, waarbij aan de procureurs-fiscaal bij de bijzondere gerechtshoven beslissende bevoegdheid is gegeven over arrestatie en gevangenhouding van politieke verdachten, zonder beroep op den rechter, spreekt als zijn oordeel uit, dat deze regeling in strijd is met de grondbeginselen van de rechtsstaat en de grenzen van het staatsnoodrecht overschrijdt.

132a. *Bergen.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, te ijveren voor collectieve berechting van bepaalde groepen van politieke delinquenten, Bijzondere gevallen worden individueel beoordeeld.

132b. *Ten Boer.*

Het Congres, van mening, dat de verschillende uitspraken der bijzondere gerechtshoven niet in overeenstemming zijn met het rechtsgevoel van het volk; verzoekt de Tweede Kamerfractie er bij de Regering op aan

te dringen maatregelen te nemen, opdat landwachters en vooraanstaande N.S.B.-figuren nimmer in onze volksgemeenschap zullen terugkeren, aangezien hierdoor deze opnieuw in gevaar wordt gebracht.

132c. *Varsseveld.*

Het Congres verzoekt de Tweede Kameriractie er bij de Regering op aan te dringen, dat bij de betrokken instanties aan Gemeenteraden enz. mededeling wordt gedaan omtrent de motieven, die leiden tot vrijlating van N.S.B.-ers en collaborateurs, ten einde valse geruchten zoveel mogelijk tegen te gaan.

Cumulatie.

133. *Aalsmeerderdijk, Heerlen.*

Het Congres, van oordeel, dat cumulatie van functies niet in het belang van de Partij is, spreekt uit, dat maatregelen dienen te worden genomen, dat deze cumulatie zoveel mogelijk wordt beperkt.

134. *Eibergen.*

Het Congres is van oordeel, dat het lidmaatschap van de Tweede Kamer der Staten-Generaal onverenigbaar is met de functie van burgemeester, dagelijks bestuurder van de Partij, hoofdbestuurder van een vakbond of enige andere belangrijke functie, die den betrokkene reeds een volledige dagtaak geeft.

Amendement op voorstel 134.

Terneuzen.

Het woord „hoofdbestuurder” veranderen in „bezoldigd bestuurder”.

Propaganda.

135. *Rijswijk.*

Het Congres verzoekt het Partijbestuur met kracht de propaganda voor het democratisch-socialisme onder de zelfstandige middenstand ter hand te nemen.

Amendement op voorstel 135.

Rotterdam VIII

Te lezen achter „te nemen”: „door een praktische politiek te voeren en de Middenstand rijp te maken voor het socialisme, dus door een Middenstandsprogram op te nemen in ons Urgentieprogram”.

136. *Rijswijk.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, op de lijst van kandidaten voor de Tweede Kamer der Staten Generaal, op *een verkiesbare plaats* een zelfstandige middenstander (medestander) op te nemen.

Amendement op voorstel 136.

Rotterdam VII

Toevoegen aan de zinsnede „voor de Tweede Kamer der Staten Generaal”: „Provinciale Staten en Gemeenteraden”.

137. *Delfzijl, Den Haag V.*

Het Congres besluit het Partijbestuur op te dragen, een actie te voeren gericht op de jeugd, enerzijds om het morele peil te verhogen, anderzijds om de jonge mens met de gedachten van de sociaal-democratie vertrouwd te maken.

138. *Delfzijl.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, een krachtige propaganda-actie te voeren, in het bijzonder in die plaatsen, waar na de oorlog het ledental is teruggelopen, doordat velen naar het communisme neigen of nog twifelen.

De betrokken afdelingen ontvangen hiervoor van het Partijbestuur morele en financiële steun.

139. *Noord-Zuidhorn, Schildwolde.*

Het Congres, van mening, dat de 1 Mei-dag een vrije dag behoort te zijn voor de werknemers in alle bedrijven, welke daarvoor in aanmerking komen;

besluit het Partijbestuur op te dragen hiervoor met alle haar ten dienste staande middelen te strijden, waarbij o.m. gedacht wordt aan de wenselijkheid een desbetreffende bepaling op te nemen in collectieve arbeidscontracten.

140. *Wassenaar.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, de oprichting te overwegen van een propaganda-commissie, die de bevolking zal inlichten over doelstelling van en bereikte resultaten, enz door de Partij, benevens tot het doen uitvoeren van een verkiezingspropaganda-campagne, een en ander met gebruikmaking van moderne methoden.

141. *Sassenheim.*

Het Congres dringt er bij alle sprekers van de S.D.A.P. op aan om zich ook beschikbaar te stellen voor het vervullen van spreekbeurten in kleine en grote dorpen. aangezien de propaganda op het platteland veel intensiever aangepakt moet worden dan voor de oorlog gebruikelijk was.

Diversen.

142. *Hoogezand.*

Het Congres besluit een commissie in te stellen, die de mogelijkheid om te komen tot een geordende en goed voorbereide emigratie in de toekomst onderzoekt en die contact zoekt in die landen, die voor emigratie in aanmerking komen.

143. *Utrecht.*

Het Congres is van mening, dat het *Esperanto* de internationale betrekkingen tussen de volken kan bevorderen en daardoor de vredeskrachten kan versterken;

dat het *Esperanto* in de internationale betrekkingen van de socialisten noodzakelijk is om de strijd voor het socialisme rationeel en wereldomvattend te voeren;

dat daarom iedere vredesvriend en socialist de propaganda voor het *Esperanto* naar vermogen dient te steunen:

verzoekt het Partijbestuur,
het *Esperanto-onderwijs* zoveel mogelijk te bevorderen, door o.m. de pogingen te ondersteunen tot het doen opnemen van *Esperanto* onder de facultatieve vakken van het Lager Onderwijs.

Amendement op voorstel 143.

Amersfoort

Achter „Lager Onderwijs” in de laatste alinea te lezen: „Middelbaar en Voorbereidend Hoger Onderwijs”.

144. *Hoogezand.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, een actie te ontwikkelen om met kracht te strijden, overal waar zij invloed heeft, tegen bureaucratie en corruptie.

145. *Bloemendaal.*

Het Congres spreekt de wenselijkheid uit, dat van de dispensatiemogelijkheid ten opzichte van de leeftijdsgrens een ruimer gebruik wordt gemaakt.

146. *Oldeboorn.*

Het Congres dringt er bij het Partijbestuur op aan, de desbetreffende instanties (regering, werkgevers e.d.) te verzoeken, aan afgevaardigden van partij-afdelingen naar bijeenkomsten van de Partij, die niet op Zon- of Feestdagen vallen, vrijaf te geven, met behoud van loon.

Amendement op voorstel 146.

Den Haag XII.

De laatste komma te wijzigen in een punt; de zinsnede „met behoud van loon” wordt weggelaten.

147. *Schildwolde.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, de congressen in de toekomst te doen plaats vinden in het centrum des lands.

148. *Wassenaar.*

Het Congres verzoekt de Tweede-Kamerfractie actief het herstel te bevorderen van het Nederlandse landschapsschoon.

149. *Wassenaar.*

Het Congres der S.D.A.P. draagt het Partijbestuur op, de instelling te bevorderen van een instantie, waar de consumenten hun klachten kunnen indienen, omtrent prijs, maat, gewicht en kwaliteit van gebruiksgoederen en omtrent diensten.

150. *Ede*

Het Congres besluit, dat de S.D.A.P. er voor ijvert, dat in elke gemeente boven een bepaald aantal inwoners (b.v. 10.000) een behoorlijk ziekenhuis wordt ingericht, een tehuis voor ouden van dagen en een verenigingsgebouw, als hieraan behoefte bestaat.

151. *Maassluis.*

Het Congres draagt het Partijbestuur op, er zorg voor te dragen, dat de tekst van „De Internationale” wordt gewijzigd.

152. *Amersfoort.*

Het Congres spreekt uit, dat de Partij ijvert voor een wettelijke regeling, waarbij voortbrenging en fabricatie van gebruiksvoorwerpen, zonder medewerking en goedkeuring van erkende kunstenaars, wordt verboden.

153. *Meppel.*

Het Congres spreekt zich uit voor de wenselijkheid van het officieel invoeren der vereenvoudigde spelling, de z.g.n. spelling-Marchant, en verzoekt het Partijbestuur alle nodige maatregelen te nemen om te voorkomen, dat deze spelling bij het onderwijs weer wordt afgeschaft.

Amendement op voorstel 153.

Sappemeer.

Toe te voegen: „en verzoekt de Tweede Kamerfractie het in die richting te sturen, dat deze spelling zo spoedig mogelijk bindend wordt voorgeschreven voor alle overheidsorganen en -instellingen”.

153a. *Bergen.*

Het Congres heft de dispensatiemogelijkheid t.o.v. de leeftijdsgrens op.

